833S33
LH85
v.1-2

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

ELIAS CZAYKOWSKY
COLLECTION OF
UKRAINIAN CULTURE

833S33
LH85
v.1-2

№ 1.

ФРІДРІХ ШІЛЛЄР.

ПОЕЗІЇ

ВИПУСК І.

Львів, 1914. Ціна 60 сот.

ФРІДРІХ ШІЛЛЄР.

ПОЕЗІЇ

Зі вступом ОСТАПА ГРИЦАЯ
з примітками ІВАНА КАЛИНОВИЧА.

БІБЛІОТЕКА
Ч.....
І. ЧАЙКОВСЬКОГО

ВИПУСК І.

LIBRARY U. OF I. URBANA-CHAMPAIGN

ЛЬВІВ, 1914.

Накладом „Всесьвітньої Бібліотеки".
З Загальної Друкарні у Львові, Пекарська 32.

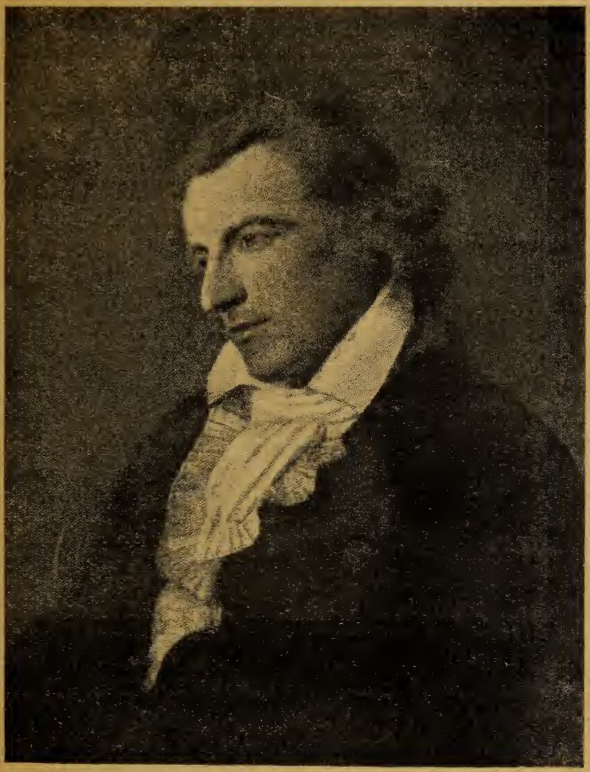

Friedrich Schiller.

833 S33
LH85
V. 1-2

Фрідріх Шіллєр.

(Його час, життє і твори).

I.

Фрідріх Шіллєр — — —!

Протягом того одного століття, яке ділить нас від смерти сього великого поета Німеччини, те імя, як імя всякої справжньої духової величі, стало чим раз яснійше виступаючим символом окремішного сьвіта, який в молодости нашій надихує наші душі якоюсь божественною красою слова та дивною погодою величавої думки про життє, які опісля, коли ми з полишеннєм школи забуваємо згодом про гармонійні звуки „Пісні про дзвін“ — пригадують ся нам, як усьміх першої весни, як догми нашої першої релїгії, як невгасаючі сяєва нашої дитинячої непорочности. Творчість Шіллєра так тісно лучить ся зі сьвітоглядом першої молодости в нас, як творчість Ґетого з глибшим поглядом нашого мужеського віку, або творчість Ібзена із вольнодумними стремліннями модерної людини. І може тому все ще читаємо його в нашій школї і все ще слухаємо його залюбки в театрі — та так часто наводимо його незабутні слова про людину і життє, коли се хочемо висказати одну з вічних правд про буденщину. У тому найкращому, що Шіллєр як поет лишив нам в спадщинї, є якась дивна самозрозуміліть думки, яка промавляє до нас з тою переконуючою силою, з якою промавляли до нас колись наші родичі, учителї та ті, які нас вчили піднїмати очі до неба. І коли задача великого поета в тім, щоб він у своїх творах зберігав те найкраще, що називаємо сьвятощами на-

шого життя, то саме Шіллєр з того погляду є так сказати б символом поета в загалї. Вже в його найранших віршах все величаве, все повагою висшої думки надихане слово, робить на нас мимохіть те вражіннє, — що устаму Шіллєра не промавляє живуча людина, тільки олицетворена поезія. Здаєть ся нам, що десь на блакитних вершинах нашого істнования стоїть промінистий Генїй-Краси та проголошує євангеліє людської досконалости. І може тому з іменем Фрідріха Шіллєра так тїсно вяжеть ся слово ідеалїзм думки та слова, як з іменем Ґетого лучить ся тїсно понятє строго життєвої мудрости. Та мабуть ізза тої вимріяної ідеальности Шіллєрової поезії, яка з певного рода трівожностю стремить до піднесення всього, що людське, у сфери засьвітових гармонїй, його стрічали і стрічають иноді дуже тяжкі закиди тих поетів та критиків, які з любови до строгої правди життєвого малюнку, нерадо дивлять ся на такі ідеальні з'ображення нашого істнования, добачаючи в них тільки безвартні фантазії сьвідомо-поетичної мрії. Такі закиди, головно в сторону Шіллєрової драми, підносили вже дуже рано, бо в перші десятилїття по смерти великого поета представники реалїзму в нїмецькій драмі: Отто Людвіґ (1813—1865) та Фрідріх Геббель (1813—1863). Перший у своїх вартісних студіях про Шекспіра, другий у своїх щоденниках („Tagebücher"). Їх повторяли залюбки сї нїмецькі модерністи 80-тих років минувшого віку, з яких лона виходить згодом натуралїстично фантастична творчість Ґергарта Гавптмана, яка мала стати наче відгуком воскрещої правди життя в протиставленню до мрійливих засьвітів Шіллєра і віднаходимо ще ті закиди у звісного автора голосної книжки „Geschlecht und Charakter", Оттона Вайнїнґера, для якого

ідеальне становище Шіллєрової творчости є просто іронїю глибшої штуки. Можна-би ще навести цїлі ряди инших імен та письменницьких напрямів, які сьвідомо виступали і виступають проти його майбутньої фразеольогії та проти поверховности його сьвітогляду, а проте 100-лїтні роковини його смерти, обходжені торжественно культурною Европою в 1905 р. доказали недвозначно, що Шіллєрове слово навіть в наших часах переміни всяких етичних та естетичних вартостей, попри всї ті закиди, які підношено і підносять ся проти нього, все ще дуже живучим відгуком відзиваєть ся не тільки в лонї його нїмецької вітчини, але і в лонї культурного людства, чого доказом наша збірка перекладів із Шіллєрової лїрики, яка рівночасно сповняє одно з конечних завдань нашого перекладового письменства, коли подає українському читачеви спроби своєрідного вислову її найкращих звуків. Тим то і слїд ще раз розглянути уважнїйше той час і те життє великого поета, з якого вилонюєть ся його цїла творчість, та порозуміти тим чином глибше не тільки її найтайнїйше єство та її прикмети, але і ті її слабі сторони, ізза яких противники Шіллєрової штуки інколи з надто безсзглядним легковаженнєм говорять про її мало видатне значіннє для модерної людини.

II.

Що до свойого часу, то Шіллєр дитина XVIII віку. Хотїло-б ся менї сказати: великого XVIII в. Бо сей вік в історії людини взагалї, а в розвою нашої модерної епохи з окрема, — справдї великий. Він іменно є батьком животворної вольнодумности нашого часу. Щойно XVIII столїттє зачинає безпощадну провірку тих духових і суспільн-

них вартостей, які одержало в спадщинї від своїх попередників. Сей нео-культурний рух XVIII віку з'осереднюєть ся що правда у Франції, — у Франції він має не тільки своїх найгенїяльнїйших представників, — назвімо головно фільозофів: Вольтера (François Aronet 1694—1778), Русса (I. I. Rousseau 1712—1778) та Монтескіє (Montesquieu 1689—1755), — але і доживає тут саме того великанського, частию варварського здійснення своїх провідних ідей, яке під назвою першої французької революції стало жерелом полїтичних перемін нашого часу. Та хоч і з'осереднював ся сей нео-культурний рух XVIII віку головно у Франції, то проте його бурливі струї захоплювали собою другі національні середовища Европи, а також ворушили сьвітом і поза ньою, як ось пр. Америкою, якої північні держави виборюють ся саме з під англїйського скитра. Людство XVIII віку стреміло скрізь до свободи в найширшім значінню того слова так, як ось модерна людина стремить до як найдальш ідучого поконання сил природи технїкою. Воно може не диво, коли пригадаємо собі, що попередний XVIII в. се вік страшних своєю жорстокостю воєн, — коли згадаймо тільки страховища війни 30-лїтної — і того непереможнього на вид деспотизму королївської власти, який у постати Людвика XIV осягає не тільки свою просто ідеальну вершину, але і стає небезпечним приобразом представників княжої власти, ширячи тим чином в Европі з одної сторони нестерпний гнет чисто державних інтересів, а з другої глуху ненависть поневолених кляс до князя-тирина. І доки Европа почивала ще в обезсиленню по 30-лїтній війнї, доти Людвик XIV і його наслїдовцї могли на перекір англїйським революціонерам сказати до своїх підданих: „Держава — се я“. Авторітет дер-

жавної релїгії піддержував зі своєї сторони блиск королївського вінця, а свобода живучої людини була здана цїлком на ласку або неласку королївського ґабінету. Але XVIII в. — сей жорстокий своєю безпощадностю борець за поневолені права простої людини — починає призадумувати ся над майбутнїм божим походженнєм королївської власти і вдаряє гостро в основи спримиреної з ньою державної релїгії. Коли один з попередних вікiв видав таку оборону княжого абсолютизму, як твір „Il Principe“ („Про князя“) визначного італїйського історика М. Макіявелля (1469—1527), то свободолюбний XVIII в. бере в оборону суспільність проти одновласного короля, як те бачимо у звіснім творі згаданого вже французького фільозофа Руссо п. з. „Contract social“. („Договір суспільний“. 1762). На вид — се невинний про себе фільозофічно-суспільний трактат, на дїлї, одначе один із тих тиранів вольної думки XVIII в., які опісля мали повалити на все престол французьких королїв. Руссо́ іменно вияснюючи ґенезу одновласти в державі випровадив її з первісного договору між ґуртом, а вибраним ним провідником, який спершу був цїлком обмежений волею ґурта. Так те боже післанництво короля було тільки символом волї народа і воно зводило ся до абсурда, коли нарід був зі свойого провідника невдоволений. Але Руссо́ не тільки фільозофічними трактами будив сьвідомість власного достоїнства в людинї. Його романи („La nonvelle Heloise, 1759, „Emile“ 1762) проголошують з рідкою вимовностю нове вихованнє людини дорогою повороту на лоно природи, значить дорогою повної особистої свободи, а той поклик його на могутнє своїм вічним здоровлєм лоно природи відбив ся швидко голосним відгуком в цїлій Европі.

А коли Монтескіє бистроумно розбирав з фільозофічного становища духа законів („Esprit de lois“ 1748) та застанавляє ся над причинами упадку римської держави („Considerations sur le causes de la grandeur des Romains et de leur decadance“, 1738), то трудно не добачити поза його словами бороненої ним поневоленої Людвиками одиниці та банкроту гнилого у своїм лоні тиранського королівства. Хоч не така глибока своїми думками, але споріднена своїм вбійчим глумом була фільозофія Вольтера, яка зі своєї сторони будила о стільки сьвідомість чисто-людського в людині, що приймала матеріялїзм як основний принціп фільозофії, — відвертаючи тим чином увагу одиниці від позасьвітових тайн, — які для фільозофії опертій виключно на сьвідоцтві змислів не істнують — та наче веліла людині жити вповні для себе. У всіх тих духових стремліннях слідна жагуча туга за визволеннєм від перемоги, якої небудь віками закоріненої фалшивої традиції в суспільстві та нїмий клич до пристрастної боротьби з тою традицею. Правда — французька революція не являєть ся безпосередним випливом сих і тільки сих представлених нами ідейних стремлїнь; але вони надають вольнодумний тон XVIII вікови, і менше або більше захоплюють собою всяку висшу духовість, вицьвітаючу з лона того віку. І духовість Шіллєра, коли розважати її в злуці з тим, що осьтут сказано про гуманні течії, розливаючі ся з революційної Франції по Европі, носить на собі нестерте їх пятно.

Скажім передовсїм, що Нїмеччина першої половини XVIII віку в области письменства стояла здебільшого під впливом Франції. Головно нїмецька драма того часу опираєть ся завдяки сьмішному авторітетови Готшеда (Iohann Christoph

Gotsched 1700—1766), на псевдоклясичній французькій драмі, сотвореній Расеном (Racine 1639—90), Корнейлем (Corneille, 1606—1684) та Молїєром (Poqnelin, 1622—1673), попадаючи в зависимість від стереотипних правил тої драматургії, що треба було цїлої геніяльної критичної дїяльности Лєссінга (Gotthold Ephraim Lessing, 1729—1781), щоб освободити нїмецьку драму від слїпого наслїдування французького театру. Але вплив французького духа був все таки на стільки могутнїй, що захоплював собою не тільки письменників, але і князїв тодїшної Нїмеччини та переповював їх після того, до яких французьких кругів вони звертали ся, подихом культури дотичнього середовища. Ось сучасний Шіллєрови володїтель Нїмеччини, Фрідріх Великий, до якого особистих другів зачисляв ся саме Вольтер, обожав французьке письменство, за те-ж дуже критично відносив ся до творів нїмецьких письменників, як се показує його власний критичний твір про них („De la litterature allemande ff.“ 1780.) З певного згляду ученик французької фільозофії та її свободолюбних стремлїнь, Фрідріх Великий мимохіть вносив у Нїмеччину подих нової культури, а його геройські війни, які в протиставленню до чисто полїтичних воєн королївської Франції, мали визначно національний характер, стали для Нїмеччини навіть попри сю строгу військову дисциплїну, якою славили ся Фрідріхові по ки, таки жерелом національної обнови та нового життєвого змісту. „Фрідріх Великий і геройські дїла семилїтної війни подарували нїмецькому письменству пер ий справдї великий і пр вдивий життєвий зміст“ — каже опісля Гете в своїй біографії („Dichtung und Wahrheit“, VII.) — може тому, що саме та війна, розбудила в народї щось в роді національно-індівi-

дуальної сьвідомости, почуваннє того первісного геройства дужої одиниці, якого пророком був Руссо. Але коли від престола Фрідріха ніс ся животворний подих вольнодумної гуманности та визволюючого геройства, прояснюючи тим чином духовий овид у Нїмеччинї, то не можна те сказати про поменші нїмецькі князївства, які здебільшого потапали в наслїдуванню вбійчих манєр королївської тиранії у Франції та ширили те зіпсутє, яке опісля довело у Франції до вибуху великої революції. Таким ось Людвиком XIV в мінятюрі був князь, в якого державі судило ся прийти на сьвіт і пережити свою першу молодість — Фрідріхови Шіллєрови. Був се князь Карло Евген (1737—1793), володїтель тої области Нїмеччини, яка називаєть ся Вїртембергію, (Швабія), а якій кілька разів прийшло ся відограти важну ролю в нїмецькім письменстві. В протиставленню до благороднього князя Ваймару, Карла Августа, покровителя Гетого, був віртембергський князь таки поклонником абсолютизму. Коли ось ваймарський князь громадив коло себе залюбки визначних письменників та давав їм спромогу посьвятити ся цїлком своїй штуцї, ізза чого Ваймар таку безсмертну ролю відограв в історії нїмецького письменства, то Карло Евген ненавидїв вольнодумних письменників і не жахав ся автора звісної „Die Fürstengouft“ Данила Шубарта (1731—1791) держати 10 лїт у вязницях твердині Гогенасперг. Хоч особисто не без певної бистроти (суду та повна енергії людина, не мав він нїякого змислу для гуманнїйшого правлїння, не журив ся богато долею свойого народа, намагаючи ся всюди і все перепровадити тільки забаганки своєї волї. Правда — його звісна полюбовниця, Францїска Ф. Гогенгайм, мала вплив на нього инодї дуже спасенний

та проте його ціле правління лишить ся таки прообразом реґіменту тирана і метреси, так характеристичнього для малих княжих дворів у XVIII в. І тому то, саме з огляду на особистість та на правління віртембергського князя — те все, що сказано висше про вольнодумні течії XVIII століття знаходить дуже податливий ґрунт у Віртембергії в тім часі, коли там в другій половині великого віку приходить на сьвіт пізнїйший автор „Räuber“ Фрідріх Шіллєр.

III.

Він родить ся дня, 10. падолиста 1759 року отже в десять літ після уродин Ґетого — в місточку Марбах, над рікою Некаром. Його родичі були прості люди, батько, Йоґан Каспар походив з родини війтій та пекарів, а мати — Елисавета Дорота — була дочкою марбахського пекаря та власника господи „Під золотим львом“. Батько Шіллєра був спершу фельчером і як такий брав довгий час участь в тодїшнїх війнах Нїмеччини, иноді літами лишаючи молоду жінку самою. Так життє молодій парі не стелило ся вже зранку рожами, тим більше, що заможний батько Елисавети стратив через вилив Некару вскорі ціле майно і мусїв вдоволити ся посадою міського сторожа в Марбаху. Знова батько Шіллєра, без висшого фахового та загального образования жовнїр, тиняв ся від табору до табору шукаючи щоденного хлїба і може нераз малому Фрідріхови прийшло дивити ся на таке прощанє між батьком, а матерею, яке розмальовує опісля в „Hektors Abschied“. Кінець кінців вступив батько поета на стало в службу віртембергського князя і як такий, з титулом ляйтнанта був перенесений до місцевости

Льорх (Lorch, 1763), де його не конче достойним обовязком було вербувати жовнірів для княжого війська. Маленький Шіллєр знайшов тут в місцевім пасторі Мозері свойого першого учителя, який відносив ся з великою любвою до тихого, червоно-волосого хлопчини з великими голубими очима та позволяв йому брати участь в лєкціях своїх власних дітей. Сього першого свойого учителя та добродія увіковічнив опісля Шіллєр постатею достойного пастора Мозера в „Räuber", мабуть найблагороднійшою креацією в тій молодечій трагедії. Але найтрівкійшим слїдом того першого його учителя є мабуть той, що так скажу душпастирський характер Шіллєрового слова, який так замітною признакою стає для його зрілих творів. Чи і оскільки сам пастор Мозер збудив в хлопчинї замилуваннє до священничого стану, днесь трудно розсудити. Знаємо одначе, що улюбленою лєктурою маленького Шіллєра була біблія, а його мати не оповідала йому казок, як мати Ґетого, свойому любимцеви, тільки найкращі місця зі Сьвятого Письма — проказувала йому — так сказати-б пієтистична вразливість молодої матери, яка в злуцї зі самотними проходами в тихій лїсистій околицї могла дуже рано збудити у хлопця перші звуки тої божественної гармоннії істнования, яка серафічними тонами промавляє до нас опісля з його фільозофічної лїрики, те ясне. Именно Шіллєрова дитинність пливе на лонї дуже щасливого, родинного життя — його родичі дуже любили ся між собою — а ся обставина, що Шіллєр не мав братів, тільки сестри, причиняєть ся до того, що перші його почування овіває той нїжний подих жіночої душі, який ще нинї чарує нас в найкращих місцях його „Пісні про дзвін" Ідилля в Льорх не тревала одначе довго. Вже в р. 1766 батько

попросив князя о перенесеннє його до резиденції Людвіґсбурґу, — тут він вже був ще перед побутом у Льорх — де Шіллєр у перве стрічаєть ся з розгульним життєм столиці. Тут саме мешкав князь та удержував розкішний двір. Пізнїйший творець нїмецької драми має тут першу нагоду придивити ся представленням опери та балєту, а що князь иногді уряджував великі представлення, в яких брали участь цїлі регіменти, то малий Шіллєр може саме тут вчив ся ся ґрандіозної краси тих масових сцен, які він опісля з таким майстерством вмів вплїтати вхід своїх драм. Ся обставина опісля, що пастор Мозер вже в Льорх впровадив його в початки латини, позволяє йому в Людвіґсбурґу записати ся до латинської школи і мабуть пастор Мозер був справдї ґарний учитель, коли молодий Шіллєр згодом належить до найлїпших учеників сього заведення. Так вдоволяючі поступи Фрідріха будили в родичів та учителїв найкращі надії на теольоґічні його студії, яким він по волї своїй та родичів мав небавком посьвятити ся, але нечайно цїлий той плян мав обернути ся в нїщо — на всемогучий приказ Карла Евґена. В р. 1773 заложив князь в своїй посїлости Солїтуде, (дві години ходу від Штутґарду), військову академію, якій треба було придбати як найбільше число вихованків, вибираних з поміж найспосібнїйших юнаків Віртемберґії. Що учителї людвіґсурґської школи поручили передовсім Шіллєра, те не диво, а що батько Шіллєра, як його офіцер, мусїв віддати сина до диспозиції князеви, те було конечностю. Так отже наш поет (вже тодї поет, бо в Людвіґсбурґу творить концепції до драм: „Christen“ і „Absalon“) почуває на собі вперве желїзну руку княжої самоволї та вперве почуває свою неміч проти нього. Треба

сказати осьтут, що те насильне вступленнє Шіллєра у військову академію Карла Евгена, стало властиво жерелом цілої трагедії його життя. Можна іменно говорити про трагедію Шіллєрового життя, тому, що він — не покінчивши накинених йому насильно студій в академії як слід, — тратить вже молодиком те, що назвав бим реальним ґрунтом життя, а зійшовши тим чином на заробітки письменника і тільки письменника, стає жертвою матеріяльної нужди не тільки як людина, але — і те головно треба підчеркнути, — як поет-творець, що саме ми, Українці, можемо справді як слід відчути. Шіллєр майже ціле своє життє жив просто милосердними датками своїх ласкавих і менше ласкавих добродіїв, ізза чого на мою гадку годі кидати каменем на слабі сторони його справді трагічної творчости, коли не хочеть ся зробити кривди пожалування гідній людині в нім. Йому прийшло ся в найгорсній шій мірі зазнати конфлікту між поривами великої душі в собі, а химерними постулятами життя на вні. Відвага його і його велике пожертвованнє було в тім, що він на глум постулятам практики та того розуму, якого на жаль саме в поетів ніколи нема і не буде, пішов шляхами великих поривів своєї душі, але те, що ждало його там, не можна назвати щастєм. Спершу, правда, Шіллєр ніби береть ся до якоїсь науки і вибирає собі за фахове студіюм — права. Та на ділі прав він не студіював ніякого гаразд, читав тільки богато та пізнавав чужі йому мови, а коли перенесено Академію до Штутґарду (1775), то в нього чимраз гострійше відзиваєть ся — поет. Знаємо, що в тім часі він під впливом драматичних творів тзв. німецького „Sturm- und Drang-y“ — ґрупи молодих здебільшого письменників, яких девізою була безумовно

індівідуалїстична творчість, позваляюча на всї вицьвіти поетичної свободи, — кидає на папір перші драматичні спроби, як ось: „Der Student von Nassau (під впливом Вертера) та „Kosmus von Medici“ (під впливом „Julius v. Tarent“ Ляйзевіца) і розчитуєть ся крадьками в творах Русса, Вольтера, Кльопштока, Ґетого та головних членів згаданої школи „Sturm und Drang“-у. Я наголосив-би тут найбільше твори обох згаданих французьких фільозофів, яких вплив так ярко зазначив ся в недовзї в обох головних героях траґедії „Räuber“ — головно в їхнім сьвітоглядї. Але молодий вихованок строгої академії не вдоволяєть ся тільки киданнєм на папір своїх думок та лєктурою. Він крадькома занимав ся читаннєм книжок, що було князем строго зборонене — він посилає до часописи професора Гавґа „Das schwäbische Magazin“ — перші свої лїричні вірші: „Der Abend“, „Der Eroberer“, переводи з Верґіля та вірш в честь Йосифа II. і тут вони в 1776/77 р. появляють ся. Очевидно сї перші вірші, як всї перші верші молодих поетів, інтересні головно доброю волею свойого автора. Визначнїйшим віршом з того часу є інтересна подекуди: „Leichenphantasie“, (написана з приводу смерти товариша фон Гофена) з тим звісним початком:

„Mit erstorbnem Scheinen
„Steht der Mond auf totenstillen Hainen“ —

спроба гідна уваги тому, що вона показує недвозначно сей великий жест Шіллєрової думки і слова, який опісля не позволяв йому нїколи на чисто лїричне зітхненнє, тоб то на пісню, тільки на великі рефлєксийні цїлости, стилем гимнів та рапсодів. Що при тій таємній поетичній працї поет почував ся негарно під гнетом

академічної дисципліни — те порозуміє всяк, кому довело ся їсти всякого рода бурсацький хліб. В листї до одного товариша пише Шіллєр з утаємним гнївом ось що: „Ти думаєш, що мене геть зможе взяти під ноги той — після настоятелїв ненарушимий, а в дійсности глупий шлєндріян? Як довго мій дух зможе ще стреміти до вершин, він не дасть ся закувати в нїякі пута; для вольнодумного мужа вже сам вид рабства є відразливий, а що-ж говорити про якусь терпеливість його на вид тих оков, що їх для нього кують ся?“ Шіллєр тут почував цїлком так, як почували всї розбурхані свободолюбними ідеями молоді поети тодїшної Нїмеччини і сам Ґете, котрий в недовзї писав в своїм „Faust“-ї:

„Und Fluch vor allem der Geduld“ —

але нїхто з тих молодих поетів не мав так важкого становища, як він. З огляду на свойого батька, він не сьмів піднїмати якої небудь опозиції проти князя, який правда виріжняв Шіллєра між иншими учениками і брав його навіть в оборону проти невдоволених Шіллєром професорів, але про якісь окремі свободи для талановитого хлопця і не думав. Із тих то гірких настроїв поневоленої душі поета, гнобленої з одної сторони безпосередно бездушною дисципліною академії, а з другої сторони сьвідомостю тої болючої кривди, яка дїяла ся суспільству під скиптром княжого абсолютизму, як не менше під впливом лєктури Русса та Вольтера, повстає ґрандіозний протест Шіллєра, кинений в народ у формі траґедії: „Die Räuber“, (писана в 1780 р. печатана 1781, представлена вперве з нечуваним поводженнєм в Мангаймі, 13. сїчня 1782 р.) Писав Шіллєр сю свою першу справдїшню траґедію но-

чами в комнаті для хорих, удаючи недужого — бо лиш тут сьвітило ся цілу ніч — і зложив тут трохи не все те, про що я говорив, кидаючи обриси його епохи. Руссова туга за свобідною, геройською людиною (Карло Моор), Вольтеровий глум проти всякої релігії та патріярхальної чесноти (Франц Моор), протест проти тиранів-князів, розбишак-міністрів, ідеї суспільної обнови, кличі в сторону независимости одиниці від мертвого закона, — те все метушило ся тут бурливою тожежою на тлї чеських лїсів, неначе перші б искавкавки французької революції. І відгуком того великого протесту против тряхлого суспільного ладу, надиханого так дуже бурливою атмосферою XVIII в. ся драма стоїть ще до нині. Не дасть ся нїяк заперечити, що Шіллєр малюючи своїх розбишак та свойого Карла Моора не думав глибше про фабулу. Провідна ідея у нього була головним складником трагедії. І може тому трагедія, як драматичний твір в казує стільки похибок у веденню акції, в характеристиці осіб (Амалія) та в структурі поодиноких сцен. Те все нині легко знайти, ачей легко скритикувати. А проте лишить ся одно: ся вражаюча скарга людини XVIII в., якій треба нового життя. Щось, що висказано з лона цїлого століття. І те є тут „ungnis leonis" генія. Правда — Шіллєр на мою гадку — вже тут доказав, що йому таки не судило ся бути великим речником вольнодумства. Що йому до повного перепровадження революційної концепції в „Räuber" забракло кінець кінців тої страшної послїдовности, яка ось була в Руссо або у Вольтера. Навпаки. Карло не гине оборонцем своєї ідеї, тільки навертаєть ся і з сентиментальними сльозами на лоно традиційних законів. Він зляк ся своєї революційної фантазії так, як його брат

лякаєть ся поборюваного собою Бога і пастор Мозер тріюмфує на цілій лінії. Але годі нині надто дивувати ся такій концесії Шіллєра в сторону традиції. Вона що найменше оправдана раз цілим характером нїмецької душі, для якої в і р н і с т ь як підстава життя в найширшім значінню сього слова ще з часів Парсіфаля є ідеалом поета, (Der treue Eckart) а з другої сторони — тим глибоким змислом для всього, що назвав-бим п а т р і я р х а л ї з м о м ж и т т я, який взагалї цїхує вдумливого Нїмця ось в протиставленню до легкого Француза. І воно незвичайно інтересно бачити, як Шіллєр від первісного революційного тону в своїх творах доходить остаточно до ідеалу трівожно береженої рівноваги в суспільстві та кінчить боротьбу свойого життя маєстатичними звуками тої вселюдської Concordi-ї, яку так вражаючо прославив в „Das Lied von der Glocke“. Але хоч і покінчив він свою першу трагедію Каносою на лонї давного, раз усталеного суспільного ладу, то проте два його найблисші твори, трагедії „Fiesco“ (1782) та „Kabale und Liebe“ (спершу „Louise Millerin“ 1784) не віддаляють ся дуже своїм тоном та змістом від революційного характеру першої трагедії. Правда — над тими новими своїми творами він міг подекуда з тим більшою свободою працювати, що між тим він вийшов з академії, не довершивши одначе гаразд своїх медичних студій, які за дозволом князя вибрав собі замісць прав, — хоч його друга спроба докторської дисертації („Über den Zusammenhang der tierischen Natur des Menschen mit seiner geistigen“) не була без наукової вартости, та став військовим хірургом (скажімо краще фельчером) в полку Ожé у Штутгардї. Лїкарський хист Шіллєровий не був великий. Його місячна платня виносила менше більше 36 корон,

ізза чого він, як всякий поет — став працювати по часописях („Das Württenbergische Repertorium). До того Шіллєр на тій своїй першій посаді не провадив ся як слїд. Він запутав ся в сумнівний роман з 30-лїтною вдовою по капітанї Фішері, у якої таки мешкав („Laura"-його перших душливих еротиків амантка), пив з товаришами иноді цїлими ночами, а його кавалєрська комната виглядала радше як пивниця. Коли-ж одначе строгий князь обурений на Шіллєра за те, що той без його дозволу важив ся виїхати до Мангайму на друге представленнє „Die Räuber", покарав Шіллєра арештом, а ще до того з огляду на лїтературну контроверзію, яку викликав Шіллєр одним місцем в своїй драмі, виміренім проти місцевости Ґраубінден, заборонив йому категорично письменницьку працю — то Шіллєр загадав одним енергічним кроком розвязати гордийський узол своєї життєвої ситуації і порішив — втїчи зі Щтутґарду. При помочи товариша-музика Андрія Штрайхера та товариша з академії Шарфенштайна, йому справдї вдало ся тайком полишити Штутґард, він щасливо прибув до Мангайму, в місце свойого першого письменницького тріюмфу, але коли він думав, що тепер зачнеть ся тріюмфальний похід його других драм, то він покищо болюче ошибнув ся. Індендант мангаймського театру, барон Дальберґ, не був дуже прихильний дезертирови, який що хвилї міг побоювати ся кари розгнїваного князя. До того нова драма „Fiesco", яку Шіллєр предложив Дальбергови до виставлення, стрінула ся з гострою критикою інтенданта і не тільки його, але і тих членів театру, яким Шіллєр її читав. Шіллєр, правда, читав свої твори погано, бо з пересадним патосом. Але і в інтерпретації найкращого актора — ся драма лишаєть ся таки без глибшого

враження. Шіллєр хотів в ній з'образити трагедію висшої людини, яка гине саме в хвилі, коли її вдаєть ся дійти до задуманої цїли. Тою людиною є граф Фієско, голова заговору пристрастних республїканів проти генуйенського дожі Дорія. Та малюнкови республїканського табору бракує справдї вражаючих красок, акцію переривають часто-густо непотрібні та незручно подумані епізоди, а сам Фієско не має в собі нїчого справдї трагічного. (Інтересно може при тім згадати, що сю драму виставлено опісля у Відні, в перерібці цїсаря Йосифа II.) Взагалї ся періода Шіллєрового побуту в Мангаймі, се рішучо найбільш бурливий час в його розмірно короткім життю. Без певного пристановища, в небезпечній неласцї свойого князя, томлений неприхильностю та завистю мангаймських театральних кругів (Іфлянд), все в довгах, до того мучений любовними — здебільшого нещасливими — поривами своєї сильно змислової вдачі (Маргарета Шван, Катарина Бауман, панї Альбрехт, Шарльота Вольцоген), а при тім без кріпкого здоровля (був хорий на груди і підпадав важкій горячцї), блукав ся він в дослівнім значінню від місця до місця (Оггерсгайм, Франкфурт, Бауербах), користаючи то з помочи шляхотних товаришів (згаданий Штрайхер), то з доброти прихильних йому знакомих (панї Вольцоген). Задумані ним драматургічні часописи („Rheinische Thalia", Dramaturgische Monatshefte"), або упадають по короткім часї, або переходять на чужі руки, або таки не являють ся цїлком. Ся обставина одначе, що Дальберг по довгій надумі надає йому посаду драматурга при театрі в Мангаймі на протяг одного року (1783/84), замітна хиба тим, що Шіллєр викінчує третю свою драму „Kabale und Liebe", виставлену з блискучим, так сказати-б сензацій-

ним поводженнєм 9. марта 1784. І треба сказати, що саме ся драма є справдї могучим малюнком тодїшних суспільних обставин. Тут Шіллєр не є вже мрійливим ідеалїстом в стилю Руссових „Naturmensch“-ів та трохи крикливим, а непослїдовним поборником суспільного ладу, á la Карло Моор. Його вольнодумність тут заадресована ясно і знає о що їй йде. Іде именно о гниль княжих дворів та висших суспільних кругів. Іде нпр. о те, що князь тисячами продає молодїж свойого краю в рекрути, щоб за ті окровавлені гроші справити своїй полюбовницї дорогоцїнности. Тимто в яркім протиставленню до „Розбійників“ — маємо тут богато більше р е а л ї з м у дїйства, а драматичні партнери акції виказують вражаючу р і в н о в а г у боронених собою інтересів. На вид — се тільки любовна акція між Фердинандом а Люїзою. Але як дуже вона звязана з цїлою епохою! Мабуть не много є драм в лїтературі цїлого сьвіта, в яких ми находили б таку синтезу суспільного ладу даної епохи, як ось тут. Тут Шіллєр справдї є критиком неодної тодїшної суспільности і відкриває її утаєні рани з цїлим варваризмом правди. Те все, що нїмецька драма сотворила перед ним та творила в його часї („Ritterdrama, Sturm- und Drang, Lessing,) не виказує нї слїду того якогось справдї горючого протесту проти кривди гнобленої людини, який — sit veni verbo — шаліє в „Räuber“ та „Kabale und Liebe“. В злуцї з грандіозними тенденціями свойого часу, Шіллєр боронить людини як такої, а хист його в тім, що фабула його драма обнїмає собою тепер і на будуче не тільки якесь точно означене число людей, а сї великі суспільні цїлости, які називаємо державами. Ся унїверзальність Шіллєрового погляду — від якої тільки один крок до його ідеалїзму — стає

згодом його окремішним і саме тому несмертельним рисом. Його всї пізнїйші драми „Don Carlos“, „Wallenstein“, „Maria Stuart“, „Jungfrau v. Orleans“, „Die Braut von Messina“, „Wilhelm Tell“ та нескінчені: „Demetrius“ — або тільки концептовані; „Die Herzogin von Celle“, „Gräfin von Flandern“, „Agrippina“, — розграють ся все на овидї державних сьвітів і все доторкають тих глибоких проблємів, якими стоять великі суспільні цїлости. Те инша річ, що протягом слїдуючих лїт — Шіллєр, революціонер стає миролюбивим консерватистом. Воно іменно не зміняє тої обставини, що цїла його творчість виходила все з глибин високого становища проти людства та обнімала собою цїлий сьвіт.

Та хоч і яке блискуче було поводженнє трагедії „Kabale und Liebe“ в Мангаймі і поза ним, то проте Дальберґ не відновив контракту на слїдуючий рік, а Шіллєр як передше так і тепер є жертвою письменницької нужди. Вщасливлює його правда пристрастна любов панї Шарльоти ф. Кальб (жінки одного майора, з яким не жила), але жагуча змисловість тої любови („Freigeisterei der Leidenschaft“) не відбивала ся корисно на його духовім життю. Додатною проявою в тім часї було те, що підчас свойого побуту в Дармштадї мав нагоду перед тамошним ляндґрафом та ваймарським Карлом Августом перечитати 1-ший акт с оєї четвертої драми „Don Karlos“ причім одержав від ваймарського князя — титул ваймарського совітника. Але те все було-би мабуть не вратувало поета від повного занепаду серед важких обставин мангаймського життя, коли-б Шіллєр в 1785 р. не був нечайно одержав із Саксонії від незнакомого йому особисто Ґ. Х. Кернера, — з ним він тільки листував ся від 1784 р. — маючого совіт.

ника консістору в Дрезні, запросин на свобідний, тільки літературній праці посьвячений побут. Шіллєр, якому саме такого безжурного життя не вдало ся знайти в Мангаймі, приняв по довшій надумі запросини дружної людини і користав з сього два роки, перебуваючи як гість Кернера вже то в Голїс, то в Льошвіц, то в Липську, або в Дрезні. Сї два лїта свойого життя він сам назвав „періодою обнови під моральним та науковим зглядом". Воно навіть замітно читати, як поет, якого твори вже тодї славили ся в цїлій Нїмеччинї, зітхає раз: „Я почуваю се болючо, як дуже я ще мушу вчити ся, як богато менї треба сїяти, щоб щось зібрати". І під гуманним впливом Кернера, Шіллєр кидаєть ся з жаром до фільозофії та до історії, і ті його історичні та фільозофічні студії стають згодом жерелом тої другої періоди Шіллєрової творчости, яка вже зближаєть ся до гармонійних ідеалів його останньої періоди. Поетичний талант Шіллєра одержує наукові та фільозофічні підстави, несьвідомий творчий інстинкт наче доповняєть ся сьвідомостю естетичних правил. Мангаймський бурлака входить так сказати межи людей і — культуризуєть ся. Чи воно одначе вийшло на користь тому первісному неокресаному жарови, який творив горіючі протести Карла Моора та Фердинанда? Воно нинї тяжко розсудити. Фактом лишить ся те, що з полишеннєм Мангайму та з поступом своїх фільозофічних, естетичних та історичних студій, Шіллєр тратить раз на все сю вулканїчну безпосередність свойого вислову, яка цїхувала його молодечі твори. „Don Karlos" — а опісля „Wallenstein" — справляють йому інколи непоборимі трудности, він раз у раз перерабляє їх та стилїзує в безконечне даних героїв. Але ся важка метода праці була-би на мою думку річею

другорядною, коли-б не ся обставина, що́ пристрастне образованнє тої другої епохи в життю Шіллєра відбивають ся некорисно і на становищу його до своїх подоб. Герої Шіллєра в його четвертій драмі „Don Karlos“, стаютъ згодом майже виключно величаво театральними типами. (Поза). Вони виходять з глибин естетичних, фільозофічних та історичних теорій, а не так безпосередно з життя, як ось сей чудовий батько Міллєр, або Ексцелєнція Кальб, або пастор Мозер. Чим глибше Шіллєр образував ся, тим краще було йому робити зі своєї творчости орґан свойого естетично-фільозофічного сьвітогляду — в приміненню його до життя та людей — відтягаючи її тим самим від того живучого сьвітогляду загалу, яким чарував сей загал в перших своїх драмах. Повстаючі в тім часї „Die Götter Griechenlands“ та „Die Künstler“ се перші відгуки тої важкої ідеалїзації життя і штуки. Тому я сказав-би — хоч і як дуже нїмецькі критики видивили-б ся на таке твердженнє — що найглибша вдача Шіллєра не була драматична і що в ньому не занапастив ся ізза теоретичних студій нїякий Шекспір — як се нїмецькі критики залюбки повтаряють — тільки мрійливо-лїрична, яка всякий строго реалїстичний, значить строго драматичний згук могла почувати як свойого рода аномалїю, від якої їй треба було освободити ся. Я вже вказав на те, як Шіллєр властиво з горіючим протестом Карла не довів (в драмі) до нїчого. Який кепський революціонер є з Фіяска. Я хочу також сказати, що і Фердинанд властиво є безпомічний проти того, що поборює; а і вдохновлений Поза не доводить до нїчого. Є се іменно здебільшого в ґрунтї річи нїжні лїричні душі, для яких все є або лїричним захватом, або лїричною розпукою і тому навіть вони — сї ще найбільш драматичні герої

Шіллєра — є більш ідеалїзованими подобами, як чисто-життєвими. Що саме теоретичне образованнє Шіллєра могло тільки поглибити в нїм сьвітогляд великої м р і ї в протиставленню до простого сьвітогляду реального життя, те ачей ясне. І Шіллєргорячково працює від тепер над будовою того великого царства клясичної м р і ї про людину, яке таким дивно благородним блиском сяє по нинїшний день в його духовій спадщинї. Його пізнїйщі фільозофічні твори як: „Über Anmut und Würde", „Über das Erhabene", „Briefe über die Ästhetische Erziehung des Menschen (1793)" та ес.етичні: „Über naive und sentimentalische Dichtung", (всїх не вичислено) старають ся в зависимости від Кантівської фільозофії та в злуцї зі стремлїннєм епохи до ідеалу людини — на свій спосіб означити досконаліть людини. Правда, Шіллєр лишаєть ся тут вірний великому кличеви свойого часу. Свобода — внутрішна, свобода людської душі — є для нього першою умовиною її досконалости. Але коли опісля Шіллєр співає:

„Vor dem Sklaven, wenn er die Kette bricht,
Vor dem freien Menschen erzittert nicht" —

то бачить ся вже виразно, як поет віддаляєть ся від революційних кличів своєї першої періоди, та над звалищами париського королївства будує царство вічної суспільної гармонії, обусловленої внутрішною досконалостю одиниці. Я думаю тому, що з покиненнєм Мангайму родить ся людству властивий Шіллєр, той творець ідеально подуманих сьвітів, які він наче сьвідомо протиставив страховищам французької революції.

Той — так сказати оптимістичний зворот — (в його творчости) „Lied an die Freude", інтересний для нас тим більше, що властиво зовнїшні

обставини його життя не поліпшили ся на стільки, щоб можна говорити про справдішню вигоду життя. Кінець кінців треба було попращати Кернера і Шіллєр в 1787 році рішаєть ся на важкий, але важний крок: удаєть ся до Ваймару, того осїдка Муз, де князь був покровителем всякого справдішнього талану. Шіллєр не завів ся. За протекцію Гетого він дістає катедру історії в Єнї, на разї безплатно, опісля одначе на просьбу Шіллєра датовану князем пенсію в сумі 200 талярів. Що за дивний перехід! Від бідного, по чужих домах блукаючого журналїста — до професора університету і то в Єнї! Як історичну працю Шіллєр вправдї мав вже за собою: „Geschichte des Abfalls der Niederlanden“. Опісля прилучуєть ся до того історія трийцятьлїтньої війни (Geschichte des dreissigjährigen Krieges) та поменші історичні нотатки. Одначе в коротцї в 1791 р. занедужав Шіллєр так тяжко, що розпущено вість про його смерть, коли-ж повернув до здоровля, радо повитав ласкавий дар шлєзвіцького князя Фрідріха, який на вість, що Шіллєр жиє за посередництвом данського поета Баггезена та мінїстра Шіммельмана визначив йому на три роки пенсію в сумі 1000 талярів річно. Для Шіллєра було се добродїйством тим більше, що в р. 1790 він оженив ся із Шарльотою ф. Лєнгефельд ізза чого і треба йому було журити ся не тільки естетичними питаннями. Незвичайно щасливе домашнє життє його позволяло йому вправдї і попри обовязки подруга та батька жити цїлком для штуки, але драматична продукція (Валєнштайн) іде пиняво, а до тото університетські заняття забирають йому найдорожший час. Тим то і зрозуміємо, чому Шіллєр одержавши пенсію шлєзвіцького князя, вибираєть ся в подорож (Карльсбад, Ерфурт-

Дрезно, є у родичів у Людвігсбургу та в Штутгарді) та щойно в 1794 р. вертається ся до Єни.

З тим роком зачинаєть ся той величавий розцьвіть його творчости, який мав в історії нїмецького письменства сотворити епоху справдї клясичної краси. Щойно тепер Ґете та Шіллєр стають працювати разом та зближають ся до себе. Досї Ґете не мав надто великого поняття про Шіллєра, добачаючи в нїм всї ті признаки „бурливої геніяльности“, від якої так вмивав руки в Італії. Але коли з нагоди проєктованого Шіллєром спів-робітництва Ґетого в журналї „Horen“, що його задумав видавати Шіллєр, оба мужі пізнають ся близше, то Ґете стрічає в Шіллєра стільки зрозуміння для себе, що ваймарський аристократ не жахаєть ся разом з автором „Räuber“ станути до спільної письменницької роботи. Опроче Шіллєр сам дозрів бистро, що мрійливий ідеалїзм його власного сьвітогляду, а строгий реалїзм Ґетого були властиво двома окремішними для себе сьвітами. Та проте треба сказати, що покров Карла Августа та приязнь Ґетого пособили Шіллєрови принайменше цїлком віддати ся письменницькій роботї, бо в недовзї його унїверситетські виклади оголошувано вже тільки для форми. За те Шіллєр, мов втомлений дотеперішною драматургією та фільозофією, звертаєть ся опять з цїлою енергію до найвизначнїйшого, що нам лишив, до чисто-лїричної творчости та наче з радостю витає її в „Macht des Gesanges“ і „Pegasus im Joche“. Повстають чудові своєю питьомо Шіллєровою синтезою життя такі поеми як: „Der Spaziergang“, „Das Ideal und das Leben“, „Ideale“, „Die Wurde der Frauen“, „Das verschleierte Bild zu Saïs“ і богато поменших віршів, з котрих одначе і найменший ясніє перлиною глибшої гадки про життє.

Поваживши ся в р. 1796 в злуці з Ґетом на ґенеральну зачіпку всїх визначнїйших письменників тодїшньої Нїмеччини („Xenien“ — збірка з'їдливих двостихів), Шіллєр перекидаєть ся в слїдуючому роцї на поле баляд і творить швидко цїлий їх ряд. Саме те, що нинї становить ізза свойого сьвітогляду необхідну частину ґімназіяльного образованя нашого ученика. („Der Taucher“, „Handschuh“, „Ritter Toggenburg“, „Der Ring des Polykrates“, „Die Kraniche des Ibykus“, „Der Gang nach dem Eisenhammer“), долучуючи до них протягом лїт 1797—1803 ще: „Der Kampf mit dem Drachen“, „Die Bürgschaft“, „Hero und Leander“, „Kassandra“ та „Der Graf von Habsburg“. Але і драматурґ в нїм будить ся вкінци до енергічної творчости. В р. 1799 Шіллєр викінчує імпозантну трільоґію „Wallenstein“, а її всї три части виставлено у ваймарськім театрі з таким поводженнєм, що не тільки публика, але і актори не могли повздержати ся від сліз. Правда — колишнїй революціонер голосить у „Валєнштайнї“ тільки строгу мораль непорушимого суспільного ладу і Валєнштайн гине як жертва свойого злочину, так як у всїх дальших драмах все тріюмфує законна власть, або те, що є законом в природї. Але маєстатична, тільки Шіллєрови питьома краса слова і повага його гадки, обнїмаючої все цїлі овиди істнованя, запевнюють його драмі здаєть ся ще на довгий час одно з найповажнїйших місць в драматичнім репертуарі людства. Як драматурґ Шіллєр доходить вкінци до незвичайно інтересного ведення акції, до дуже переконуючої характеристики дїєвих осіб та творення справдї ґрандіозних драматичних настроїв, а ті прикмети в злуці з одиноким в своїм родї чаром його бесїди все-ж таки велять нам забути, що сї герої його се більш вдохновенні витвори штуки, як правдиві подоби життя.

Щойно в послїдній (скінченій) зі своїх останнїх — вже передше вичислених Шіллєрових драм — у „Wilhelm Tell-ї“ (1804) Шіллєр надихує нас чимсь в родї того первісного молодечого жару, який горів в перших, трьох його драмах. Тут є справдї реалїзм життя і людина та повертає великий клич столїття: Свобода. „Maria Stuart“ (1800), „Jungfrau von Orleans“ (1801), а головно „Braut von Messina“ (1803), — се більш чудова романтика, як справдїшні малюнки людської душі. Творячи сї драми Шіллєр іменно був вже на тих вершинах своєї ідеальної мрії про людину, з яких дивив ся на наш сьвіт творячи в р. 1800 сю найхарактеристичнїйшу для себе „Das Lied von der Glocke“. А у нїм лїрик сильнїйший був як драматург. І в своїй лїрицї — якої вибір тут слїдує — лишив він властиво те все, що найважнїйше мав нам сказати. Важкі досьвіди його молодости та надмірна праця пізнїйших лїт знищили внедовзї його вже з природи хитке здоровлє. Коли Шіллєр в р. 1799 переселив ся на сталий побут до Ваймару, то він вже був смертельно недужа людина. Згляди князя та близкість Ґетого причинювали ся що правда богато до злагодження його життєвих обставин. Поет міг навіть купити собі власний дім у Ваймарі. Останні його драми виставлено з великим поводженнєм не тільки у Ваймарі, але і у Липську, де він дожив того, що публика, при його виході з театру повитала його торжественним відслоненнєм голов. Та коли в р. 1804 він одержав з берлїнського королївського двору зазив, переселити ся до Берлїна, та стати тут надворним поетом з платнею 3000 талярів річно, то Шіллєр все-ж таки спершу удаєть ся там та захоплений поводженнєм своїх драм в Берлїнї роздумує серіозно, чи лишити йому так дорогий його

серцю Ваймар. Не лишив його одначе, мимо того, що становище його у Берлїнї було-б матеріяльно о много краще. Опроче Ангел Смерти вже розпостирав над ним свої вічні крила, бо великий поет в рік опісля, дня 9. мая, 1805, кінчить своє горесне, та проте побідоносне життє.

IV.

Я сказав на початку того нарису, що коли задача великого поета в тім, щоб він у своїх творах зберігав те найкраще що називаємо сьвятощами нашого життя, то саме Шіллєр є так сказати символом поета взагалї. І я вказав передовсім на той час, з якого лона вицьвітає його поезія, та звернув увагу на його пристрастну боротьбу за права людини. Значить — боротьба за сьвятощі нашого життя — бо ж і право людини в нас, се одна з тих сьвятощів — була дана часом. І Шіллєр з пожервованнєм свойого власного життя боронить тих прав людини в перших своїх драмах. Але вже катастрофа його першої, найбільш революційної трагедії показала нам, що в ньому не тільки було зрозуміннє для одного клича даної епохи. Ми знаємо іменно, що хоч французькі революціонери зачислили Шіллєра з приводу свободолюбних стремлїнь його перших драм до почесних грожан нової републики, то Шіллєр з відразою висказав ся про них, називаючи їх катами. Він хоч благородний революціонер думки, жахав ся перетворення сьвіта нагальною силою, дїлами окровавленого варварства, жахав ся творити инший суспільний лад та иншу життєву релїгію над сю, яка з давен давна була в людській душі, і він не бажав нїчого, тільки повороту людини до того погідного стану, де

справедливий монарх є батьком своєї держави, а благородний муж батьком своєї родини. Він бачив цїлу велич і красу життя саме в стремлїнню до удержання погідної гармонії в суспільстві, основуючи його на ідеально понятій р о д и н ї, як найголовнїйшій підставі всякого суспільства. Тому коли Вольтер накликував: „Геть з церквою!“ — Шіллєр наче відповідав йому: „Вернїмо знова на лоно нашої найглибшої совісти“. А коли Руссо накликав: „Геть з королями та з тряхлим суспільством“ — то Шіллєр осуджував тільки несправедливого монарха та недостойне суспільство. Йому, як і французьким фільозофам щастє людини було найвисшим ідеалом. Кілько-ж то разів він сьпіває про щастє! Не про своє, бо в нього не було дару висьпівувати свій власний біль та свою власну радість, тільки про щастє людини. Находив він його не у топтанню законів, не у безконечній свободї, не у визволенню від того всього, що життє наше несе нам як вікові традиції, а саме в пошанї того всього, що вселюдська душа перед нами почувала як конечність нашого життя. Він — як нїхто другий з великих поетів — почував з дивною силою сю якусь несьвідому потугу над нами, яка велить нам бути добрими в інтересї цїлого людства. Шіллєр не є сьпівцем якоїсь одної, точно означеної релїгії. Він промавляє до нас як фільозоф, не як проповідник. Йому іде о красу людини і красу життя, а не про її засьвітову судьбу. А про те, він, як по нїм Шопенгавер стрічаєть ся на вершинах своєї думки з тим могутнїм словом: відреченнє, яке ось найкраще вчить нас доходити до сьвятости душі. Шіллєрі баляди майже всї є основані на тій фільозофії відречення. Побідоносний герой в „Kampf mit dem Drachen“ досїль не є вповнї героєм, доки

не зміг поконати себе самого та доки не повинувався жорстокому приказови князя. Нурець в „Taucher-і“ гине тому, що він не покорив ся тому Провидінню, яке спасло його раз зі страшних нуртів моря, тільки ставляючи себе на рівні з вічними силами у природі, визиває їх опять гордовито до бою. Ось „Der Graf von Habsburg“ набирає в наших очах щойно тим справдї королївського блеску, що не жахаєть ся покорити ся простому священникови, а Дамом в „Die Bürgschaft“ аж тодї почуває цїлу розкіш правдивої приязни, коли бачить, як його друг не жахаєть ся в імя дружби відречи ся життя. І яку небудь баляду Шіллєра возьмемо, всюди бачимо сю утаєну потугу життя, яка домагаєть ся справедливости, скажімо щастя за досконале в нас, а горя за те, що в нас немічне, або гордовите, або злочинне. („Der Gang nach dem Eisenhammer“). Правда — Шіллєр не все є послїдовний у розведенню тої глибокої думки. Иногї саме оповіданнє, сам опис забирає в нього за богато місця, або подавляє таки гадку і ми не все в силї схопити того висшого змислу його казки. Так ось трагічна вина Полїкрата не конче ясно зарисовуєть ся. В тім щастю, яке так обильно сиплеть ся йому в руки, за мало для нас особистої провини людини. Воно надто чути грецьким сьвітоглядом. Так само мало вражає нас ся вина і кара, яка є в „Die Kraniche des Ibykus“. За довгий є опис змія і боротьба з ним в „Der Kampf mit dem Drachen“. О много більше співчуття для героїв як пошани для відвічної справедливости почуваємо читаючи „Hero und Leander“. Баляда Шіллєрова є за сильно анегдотична, вона не може що до ідейности, рівнати ся з такими, як Гетого: „Die Braut von Korint“ або „Gott und Bajadere“. Але саме в тім її анегдотичнім характері

лежить її окремішність, і він то робить її так любою лєктурою нашої молодости. Вона промавляє до молодих душ як казка, і як всяка казка вражає молоду душу непорочною ідею вічної справедливости. Бо Шіллєр не хотів вчити нас якоїсь цїлком нової релїгії. Він — як се показує найкраще його баляда і його цїла лїрика — хотів зберігти тільки сю релїгію життя, якою стояло людство в найкращих своїх епохах. Тому він так тужить за досконалостю Гелєна та за тим самовідреченнєм, яке піднесло модерну людину понад поганський сьвіт. Тому такими незабутнїми словами малює в „Das Lied von der Glocke“ щастє гармонїйного суспільного ладу та родинного життя. Мати, батько, любка, жінка, дитя, закон, власть, Провидїннє праця, як дуже те все опромінене якоюсь просто символїчною красою, яке те все у Шіллєра достойне, глибоке, сьвяте! Воно правда інакше є часом в життю. Шіллєр не все дивить ся з вершин справдїшнього ідеалу і тому буденщина в його лїриці набирає чудових красок вимріяного сьвіта. Він опрокинув революцію і в „Das Lied von der Glocke“ і „Der Spaziergang“. І воно може немодерне в нього те опрокидуваннє неспокійного революційного духа, який для нас є тільки жерелом поступу, а якого він сам колись боронив у мангаймських драмах. Але в тім Шіллєровім обожанню раз усталеного суспільного ладу — нема нїякої мертвеччини. І він прославляє поступ, тільки, що в нього поступ зачинаєть ся так сказати від покори. Від пізнання того, що в нас самих є недосконале. І він вчить людину видосконалювати передовсїм себе самого. Осьтут є і глибоке етичне значіннє його творчости. Тим вічним постулятом виблагороднювання нас самих — він мимохіть виблагороднює свойого читача. Ще й нинї!... Бо

рідко подибати такого другого поета, який був-би так все і всюди учителем життя, як він. Тому то Шіллєрови так трудно в лїриці бути тільки сьпіваком хвилї. Засьпівати ось таку пісню про очи любки, або про її поцїлунки, як пр. Гете, або Гайне, Шіллєрови не личить. Він жрець. Він дивить ся на цїлий сьвіт — як йому спинити увагу на марній прояві хвилї? Тим то і поясняєть ся, чому його перші любовні вірші до згаданої Ляури, такі страшно переладовані фільозофією любови. Бо ось він вчить любку, як треба розуміти найглибше єство любовної туги („Melancholie an Laura“). В лїриці Шіллєра переважають все загальні теми, щось, що є не тільки почуваннєм поета, але почуваннєм людства. Дивімо ся тільки на наголовки: „Die Kindesmörderin“, „Die Grösse der Welt“, „Der Freundschaft“, „Elysium“, „Der Flüchtling“, „Der Triumph der Liebe“, „Das Glück und die Weisheit“. „Männerwürde“ і другі.

Те вже в його найраншій лїриці. А опісля се унїверзальне становище поета проти життя тільки поглиблюєть ся. Висказ чистого особистого почування в його лїриці дуже рідкий. Ось хиба „Die Resignation“, „Der Pilgrim“, „Des Mädchens Klage“, Der Jüngling am Bache“ та з певного згляду „Die Ideale“. Мальованнє природи як такої здебільшого невдатне („Der Abend“). Шіллєр як лїрик щойно почуваєть ся, коли він промавляє до артистів про задачі їх звання („Die Künstler“), або коли розважає чотири епохи сьвіта („Die vier Weltalter“), або говорить нам про достоїнство жінки („Die Würde der Frauen“), або вчить нас розуміти ідеали творчого життя („Das Ideal und das Leben“). Тут він є повним паном свойого слова, бо те слово все там, де іде о висказ великої гадки, набирає в нього такої сили, такої царської краси, що всякий пере-

клад є безсильний проти оригіналу, Шіллєр не дасть ся перевести. Він сотворив такі, тільки йому властиві гармонії поетичнього слова, що треба його читати в оригіналї, щоб зрозуміти вповнї той чар, який пливе від того імени: Фрідріх Шіллєр. Се чар одинокого в своїм родї маєстату людського слова. Те Шіллєрове слово стає тому з певного згляду проклоном його трагедій, бо ми почуваємо зараз, що такими — скажім — сімфонїчними звуками нїяка людина не говорить, хиба поет. І тому Шіллєрова драма в порівнанню з його лїрикою все буде мала в собі щось ґрандіозно-штучне, все буде робити вражіннє чогось неправдиво — ідеального, підчас коли його лїрика, значить фільозофічна лїрика, бо те є її признакою — є найправдивійшим висказом Шіллєрової душі. Ось „Jungfrau von Orleans“ або „Die Braut von Messina“ стоять вже тільки своїми лїричними вкладами і ті є тут просто захоплюючі. А що Шіллєр в своїм пізнїйшім віцї так радо надає драмі лїричний характер, то се менї доказ на те, що форма лїричнього пеану була найглибшою признакою його ґенія — і я ще раз хочу сказати, що не життє та фільозофічні студії забили в Шіллєрі нїмецького Шекспіра, тільки могутнїй Шіллєр-лїрник прийшов скоро до себе по Шекспірівськім одурі та мимохіть визволив себе сам з небезпечних оков англїйського титана. Але ся дикція, яка в устах його драматичних героїв робить вражіннє силуваної великої фрази — ся дикція переконує нас зовсїм, коли поет говорить сам, коли він виступає як лїрик в цїлій красї свойого слова та думки. Тим то є він символом поета взагалї не тільки ізза того, що накликує нас дивити ся на життє як на сьвятість, яку маємо зберегти та видосконалити, але ізза тої штуки володїння людським словом, яке в нього

являєть ся мов вперве у властивім своїм звуці, змістї та красї. Його перекладчики знають добре ті його легкі ідеальні рими, які такі божевільні трудности справляють у перекладї. Шіллєровий вірш може сказати про себе словами Лїра: в кождім слові архітвір. Що при тім геніяльнім талані Шіллєра до римованої бесїди в нього иноді (як „Die Künstler“) ті рими сиплють ся просто ослїплюючими струями, то преціньяне хотїв-би добачати тут тої фразеольогії, яку конечно личить добачити всякому, кому не подобаєть ся в Шіллєра його строге слово про конечність власного закона у собі. Шіллєрові фрази дадуть ся чудово контролювати що до їхнього внутрішнього змісту і все покажеть ся, що кожна з них мала нам щось сказати.

Так в злуцї з тою божественною красою Шіллєрового слова і в злуцї з тим, що сказано про унїверзальність його думки та про того несьвідомо-релїгійного духа цїлої його творчости, я повтаряю, що творчість Шіллєра, головно її лїрична ґрупа, се ще нинї в 100 лїт по його смерти окремішний для себе сьвіт, який може тому так промавляє до дитини у нас, що колись Шіллєр назвав дитину найблагороднїйшим орґаном почування. Може бути, що конець кінцїв дитина в нас виростає та стає любити ті великі діссонанси життя, яких Шіллєр так бояв ся. Може бути, що другі поети, з'ображуючи всї сторони людської душі велять нам глибше дивити ся на людину і на сьвіт. І можливо, що сьвіт не стоїть виключно стремлїннєм до досконалости. Що в нас є потуга злого, яка домагаєть ся свойого права в сьвітї. Але коли ми захоплені тим могучим демоном правдивого життя згадаємо з тугою безжурність нашої мрійливої молодости,

тодї наші очі звернуть ся мимохіть і на сього великого сьпівака вічно благородного в людині і ми все, хоч на хвилю з розкошею опинимо ся в с'яючій сьвятині його штуки так, як ось виходимо глянути в непорочний блакит весняного неба, або віддихнути чарівним воздухом лїтньої ночі.

Львів, в грудни 1913 р.

Остап Грицай.

I.

ДРІБНІ ПОЕЗІЇ.

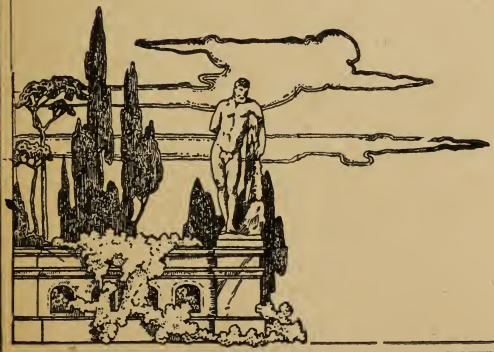

1. ПРОЩАННЄ ГЕКТОРА.

1780.

Андромаха.

Не хапайсь, мій Гекторе, до бою,
Де Ахілль кривавою рукою
За Патрокля жертви скрізь кладе.
Хто наставить наше немовлятко,
Спис навчить тримати, коли батько
У Оркус безрадістний піде?

Гектор.

Друже мій, неси блискучу зброю,
Не тримай, я мушу йти до бою,
На раменах в мене Ілїон.
Боги хай панують над тобою —
Згину я, але вратую Трою;
Злучить нас в Елїз'юмі Харон!

Андромаха.

Я не вчую згук твоєї зброї,
Сумно меч лежати-ме в покої
І Пріяма зникне славна кров.
Ти підеш туди, де дня немає,
Де Коціт в пустелї лиш ридає.
В Лєтї втопиш ти свою любов!

Гектор.

Всї думки і всї мої бажання
Я втоплю у Лєтї, та кохання

Смерть сама звідсіль не забере!
Лютий вже гукає під мурами,
Дай меча, не мий його сльозами,
Гектора кохання не умре!

Переклав О. Черняхівський.

2. БРУТ І ЦЕЗАР.

1780.

Брут.

Привітайте, тихії долини
З Римлян всіх останнього в полях,
Од Філіппі, де юнацтво гине,
Тягнеть ся мій повний горя шлях.
Кассій, де ти? Чуєш, Рим загинув,
Римляне у січі полягли,
Брутові, товаришу, без Риму
Місця вже немає на землі!

Цезар.

Хто се там? Який непереможний,
По горах блукає навмання?
Мовчазний, величний, подорожний,
Римляна, либонь, вбачаю я?
Сину Тибре, звідки ти? Скажи но,
Чи стоїть ще гордий Рим наш там?
Риме мій, самотня сиротино,
Більш тобі вже цезаря не дам.

Брут.

А, це ти, проколотий мечами!
Хто тебе прикликав до життя?

Не жалкуй і не глузуй над нами!
Геть назад, у пащу забуття!
На Філіппі вівтарі залізнім
Ще курить остання волі кров.
Брут умер; у бойовищі грізнім
Гине Рим і не повстане знов!

Цезар.

Ох, тяжкий твій меч, мій друже милий!
Бруте й ти?... Невже-ж і ти?... І ти?
Сину, це твій батько був, сьвіт цілий
В спадщину тобі мав перейти.
Римляне, найперший над братами,
Бо втопив у груди ті ножа.
Ну-ж, кричи од брами і до брами:
„Брут тепер найперший над братами,
Бо загнав у батька він ножа".
Зрада ця трима мене що хвилі
Біля Лєти й Стиксу, памятай!
Ну-ж, стернику чорний, знов на хвилі,
Од землі хутчійше одпихай!

Брут.

Батьку, стій! У цілім сьвітї білім
З всіх людей єдиного я знав,
Що рівняв ся Цезарю на силї,
І його ти сином називав....
Тільки Цезар Рим міг зруйнувати,
Тільки Брут міг Цезаря звести!
Брут живе, — то Цезарю вмирати.
Одступись, — тобі ліворуч йти!

О. Черняхівський.

3. АМАЛІЯ.

1780.

Наче янгол із осель Вальгали
Милий був, юнацтва кращий цьвіт,
А в очах його хороших грали
Хвиль блакить і сонця ясний сьвіт!

Поцїлунки ті знадні, щасливі!
Полумям займали ся вуста
І зливались душі в райськім сьпіві
І росла гармонїя сьвята.

Пал, вогонь, кохання дивні чари,
Мить сьвята, шалене забуття,
Все плило мов збуренії хмари
Круг коханців — небо і земля.

Зникнув він, даремні всї зітхання;
Вже нема до щастя вороття!
Згинув він, і зникли всї бажання,
Вся краса, всї радощі життя!

О. Черняхівський.

4. ВЕСНІ.

1781.

Вертаєш знов, красуне сьвіта,
В природї твориш диво див:
Розстелюєш килими цьвітів
По всїх просторах лук і нив.

Воскресла ти в красї відвічній
І всїх єднаєш тим чаром,

І все тебе з душі витає —
До всіх ти ласкава добром.

Наврочилась менї, княгине!
Бо чар дївчатка мене врік;
Любов моя і днесь сіяє,
Як сьвіжо цвила і вторік.

В квітки твої вінчав я любку
Її головку я красив. ..
О дай-же знов квіток для ньої
З широких царства твого нив.

Бо знов прийшлась, красуне сьвіта,
Знов людям любощі несеш;
Луги вбираєш в безлїч квітів —
Серцям спокою не даєш....

Володимир І. Масляк

5. МІННЇ.

1781.

Чи то сон? зір тьма вкриває?
Мрака на лице паде?
Мінна йде, мене минає
І не пізнає мене?
Сперши ся на дурнїв, пишно
Має віяльцем вона;
Йде спісиво і роскішно —
Нї! не Мінна се моя.

На брилї так гордо перця
Віють ся — мій дар, гай-гай!

Бинди, хилять ся до серця,
Кличуть: „Мінно, пригадай!“
Сам плекав я квіти тії,
Що красять їй коси й грудь;
Бреше грудь і брешуть вії,
А ті квіти — ще цьвітуть!

Йди в кружку пустих коханців
І забудь мене, прошу!
Лести ти здалась обманців!
Геть! тобою я горджу!
Йди! до тебе гідне чести
Серце било; ах, воно —
Досить сильне біль той знести,
Що для гайдура жило.

Красота тебе згубила
І твій вид! — стидай ся ти!
Завтра вмре той блиск до ціла,
Зронить вид свої листи.
Ластівки, що в яри люблять,
Втїкнуть — лиш подме зима;
Так коханці шлях загублять,
Друга-ж ти збулась сама.

От уже в краси руїни
Йдеш самотня без товпи,
Зір звернувши на картини
Літ весняних, — плачеш ти.
Ті, що з завистю любови
Поцїлунків прагли, — їх
Виджу, як сичать з обмови
Старощам твоїм на сьміх.

Так тебе краса згубила
І твій вид! — стидай ся ти!
Згине той твій блиск до ціла,

Зронить вид свої листи.
Га! тоді я глумом гряну
В тебе! Глумом? Нї, чи-ж пак?
Гірко я ридати стану —
Над тобою, Мінно... так!

Дмитро Йосифович.

6. ЩАСТЄ І МУДРІСТЬ.

1781.

З любимцем щастє посварившись,
До мудрости мерщій біжить:
„На, всї скарби!“ мовить вклонившись,
„З тобою хочу в дружбі жить.

„Багацтво, шати, — всього досить
Од мене, як од ненї, мав,
А він одно знай — більш все просить,
Ще і скупенькою прозвав.

„Сестрицю, будь моя другиня,
Горюєш як, не дай-же Бог!
От з злотом тобі повна скриня,
Тай вистарчить на нас обох.“

Всьміхнулась мудрість блїднолиця,
А в очах сьвітить ум і міч:
„Побіг любимчик твій втопить ся,
Біжи, спини, — од мене-ж пріч!“

Цезар Білило.

7. ВЕЛИЧ СЬВІТА.

1781.

Що творчий дух його із хаосу підняв —
Крізь той надземний сьвіт я в летї вітру гнав;
До хвиль всесьвіта краю
Я причалить гадаю,
Закинуть якір, де вже легіт не шумить,
Граничний камінь там сотворення стремить.

Я вздрів, як молодії зорі воскресли
І тисяч лїтним ходом по небозводї йшли
І бачив, як стреміли
До забливих цїлий;
Блукаючий мій погляд кинув я в простір
І я побачив ті простори вже — без зір.

Там де царить „нїщо“ загріти маю лет,
Прямою сьміливійш у летї сьвітла гет —
І небо помрачене
У хмарах попри мене,
Сьвітів системи, повінь — струя від
За соняшним мадрівцем пруть у слїд.

Диви! самотний подорожник ось гряде
На зустріч: „Путнику, чого шукав осьде?“
„До його сьвіта краю
Шляхи свої звертаю!
Пливу туди, де вже і легіт не шумить,
Граничний камінь там сотворення стремить!“ —

„Постій! — за мною безконечність лиш одна!“
„Постій, пливеш дарма — за мною те-ж вона!

Знизи ся, повна суму
Вірлинна думо!
Фантазіє, сьмілива мореплавко ти,
Тут з'неохочений свій якір запусти!"

Сильвестер Яричевський.

8. БОРОТЬБА.

1784.

Дарма боротись так невпинно
Бо велитенських сил нема;
Охоту: жити все невинно —
Зломила пристрасти жажда.

Хоч кляв ся я безгрішним стати,
Боротись годї з тим огнем —
Вінець чеснот личить зірвати....
Се-ж й так безвартний діядем!

Любов моя — велике право;
Я кпю з усїх чеснот вінців.
Щасливий хто в життя темряві
В обіймах розкоші омлїв.

Та, хоч червак зачне роботу
І непорочний знищить цьвіт,
Горяча похіть всю турботу
В безмежне щастє змінить сьвіг.

Покинь-же, любко, всї вагання;
Тим лиш збільшаєш мою страсть —

Життє вже кращого кохання
Мені ніколи більш не дасть.

Судьба гріхом сповила волю
Хоч я невинним жить бажав,
Потіха в тім, що за тобою
Чеснот моїх вінець пропав.

Володимир І. Масляк.

9. ЗАКРИТИЙ ОБРАЗ У САІСЇ.

1795.

Один юнець, щоб згагу знання вгонобить,
Подавсь до міста Саіс у Египті
Збагнуть жреців таємну мудрість.
Хоча й тямучий й кебетливий був,
І вже чимало розумом довідавсь,
А все-ж невпинно до науки рвав ся.
Було, як хлопця Ерофант спинить.
Так той йому: „що варт увесь мій скарб,
Коли у с ї м я знаннєм не владаю?
Хиба бува' всезнаннє менше, більш?
Чи істина твоя, як щастє,
Для кого більша, а для кого-сь менша? —
Дарма, що є вона єдина й неділима!
Ти викинь з грайности один лиш тон,
Або з веселки хоч єдинний колір
І все, що з них останеть ся — нїкчемне,
Краса гармонії і фарбів зникне!“
Оттак тихенько гомонїли в двох
В самотній круглій горниці вони,

Де величезний і таємний образ
Серпанком вкритий, парень з'гледів.
Здивований, він вчителя питає:
„А що се тут закутано стоїть?“....
— Се істина“, — оддав той. — „Як? .... Її
Я тільки і шукаю, і від мене
Під накривом захована вона!“
— За се ти в Бога прав, відмовив жрець.
„Нї один смертний, заповідав Він,
Не з'дїйме накрива без мене.
А хто нечистою рукою сам
Запретний рушить і сьвятий покров,
То сей, рече“,... — „Що?“ — „Істину той вгледить“..
— „Менї, се дивно слухать, а ти сам
Нїколи нїби накрива не рушив?“ —
„Нїколи! І нї разу навіть не зазнав
Спокуси“! — „Не втямки менї! Коли-б се
Мене від істини лиш оддїляв серпанок,
„Та, ще й заказ!“ — укинув слово той.
„Синочку мій, важкійший, нїж гадаєш ти,
Сей накрив, він лиш на руку легкий,
А для душі він дуже є важенний.“

Засмучений пішов юнець до дому;
Од згаги знання він рішив ся сну.
Розкинувшись, лежить він в ліжку
І мов в огнї пала'; схопив ся раптом
І мимоволї тишком він пішов
До храму. Швидко й легко злїз на стїну,
І сьміло сплигнувши до долу,
В покої круглім опинив ся.

Стоїть, як остовпілий, в серцї страх,
Кругом його жахлива, мертва, тиша,
І тільки од ходи його луна'
В таємних стїнах гомінка гучить.

В віконце бані блїдий місяць
Промінне срібне сипле в храм, —
Страховище немов-би справдї Бог,
Закутане довженним покривалом —
Та постать в пітьмі с'яєвом горить.
Непевно він до ньої підступив,
І хоче вже відважливо торкнуть святиню,
Як вдарить його в груди, мов огнем
І геть одкинуло незримою рукою.
„Нещасний ти, що робиш се“ пита
В нутрі його якийсь-то рідний голос,
„Чи спитувать збажав ти божество?
Нї один смертний,“ мовило воно,
„Не зрушить сього накрива, се тільки
Спроможусь я!“ І не рекли його уста:
„Хто здійме сей серпанок, — істину угледить.“
— „Нехай що хоч за ним, здійму його!“
Він гучно скликнув, — „хочу зглянуть!“ —
„Зглянуть!“

Глумливо оддає йому луна....

Сказав і покривало вмить одкрив....
„І що-ж,“ питаєте, — „він там угледїв?“
Не знаю се.. Зомлїлий і блїдий
У ніг богинї навзнак він лежав.
Про те-ж, що там він вгледїв і дізнав ся,
Уста його по вік мовчали...
На вік минулись радощі і жарти,
Тяжка нудьга звела його в могилу....
„О горе,“ — він варнуючи, казав
Цїкавим, що допитувались в його!
„О горе,“ істину дізнавшим через гріх,
Вона нїколи щастя їм не дасть!“

Цезар Білило.

10. ПОДІЛ ЗЕМЛІ.

1795.

„Беріте сьвіт!“ — людям Зевес великий
Гукнув з небес: „тепер він ваш — беріть!
Даю його вам в спадщину на віки,
І ви його як братя поділіть!“

Хто руку мав, — біжить усяке брати,
Сипнув народ по всіх землі кутках;
Мужик узяв лани, почав орати;
Метнувсь панок стріляти по лісах.

Загарбав піп старі смачнії вина,
Вхопивсь купець свій крам мерщій тягти;
„Десята тут менї з усіх частина!“
Король гука й замкнув шляхи, мости.

І ось, як все на сьвітї поділили,
Прийшов поет з далеких десь країв;
Поглянув він; — все люде захопили,
Все має скрізь уже своїх панів.

„Невже-ж оце я сам зостався забутий,
Я, сей, хто твій вірнїйший, боже син?!“...
Гукнув поет з жалю й лихої скрути
І впав перед престолом божим він.

— „Як згаяв час у мріях ти, — зо мною
Не спречайсь!“ — йому сказав Зевес:
—„Де-ж був як сьвіт тут дїлено?“ — „З тобою“ —
Поет сказав — „я був серед небес.“

„Мене всього привабив, боже милий,
Твій вид сьвятий і сей небесний сьпів...

Прости мене: з небесного сп'янїлий,
За ним земне своє я загубив!"

—„Ну,"—бог сказав,—„ я все віддав на сьвітї,—
Вже не мої базар, поля, гаї,
Як схочеш-же зо мною в купі жити,
То йди сюди, у небеса мої!"

Борис Грінченко.

11. ПЕҐАЗ У ЯРМІ.

1795-

На кінський торг — відай у Гаймаркет,
Де продадуть вам инші річи навіть —
Привів був раз голодомор-поет
Коняку Муз, цїну за ньою править.

Тай гучно-ж гіпоґриф заржав,
Пишалась буйно величня порода,
І всякий з дива тут ставав, казав:
„От, славний, царський зьвір! — І тільки шкода,
Що вид його струнких поганять крила!
Найкращий віз почтарський він здобив-би."
І расу те-ж рідку юрба славила;
Та хто там воздухами повозив-би!
Нїхто не радий гріш кидати марно.
Та, зважив ся в кінци один пахтяр.
„Лиш крила," — каже „висять без хісна нездарно,
Та їх звязати-б чи притяти гарно —
Тодї коняка повезе й тягар!
Віджалую тих двацять фунтів сьміло."
Продавець рад, що удаєть ся дїло,
Прибив на згоду. „Ну беріть щасливо!"
Іван за добич і махнув що живо.

Шляхотний зьвір вже тягне віз;
Як зміркував незвичний він тягар,
То гнати став, летїти забажав до хмар,
А благородний гнїв у нього в груди ріс
І він візок над пропасть геть звернув, занїс.
„Гаразд," дума Іван. „Та де-б я віз повірив
Зьвірюцї біснуватій? Досьвід маю;
Возити-му я завтра пасажирів,
То запряжу тебе в підводу з краю.
Брикайло вистарчить за коней пару,
З лїтами-ж дикість звієть ся у хмару."

На початку йшло гладко. Коник легкокрилий
Бадьорить крок шкапин і віз летить стрілою.
Та що се знов? Застрягши оком — головою
У хмарах, землю бить копитами шо сили
Незвичний, він нехає слїд коліс помірний,
Природї могутнїйшій вірний,
Перебіга поля і мокрі болота;
Цїле тягло той задур огортає,
Ні крик не помага, не здержує узда
І подорожнїх острах обіймає;
Нарештї віз розтрясений, розбитий
Спинив ся на стрімкій горі, як вритий.

„Се, бачу, щось тобі несамовите!"
Чудуєть ся Іван великим дивом.
„Нїчого тут уже хиба робити
З оттим конем химерним, юродивим, —
Як трудом, голодом по трохи поморити."
І заким три днї промайнуло, божий кінь
Ізвівсь на худяка і став як тїнь.
„Оттак йому!" — кричить Іван. „Ну, патиком
І запрягти до плуга із кріпким биком!"

Сказав, здїлав. І в плузї, в походї сьмішньому
Побачив сьвіт крило-коня й бика при ньому.

Нерадо гриф ступа і напинає силу,
Летів-би по старому в небо лазурове —
Дарма! Сусід ступа повагом так похило,
І Фебів верхівець скоряєть ся бикови!
В кінци, знеможений, тяжкою боротьбою,
Зникає міць з усіх суставів тїла
І божеська коняка, зломана журбою,
Паде на землю в порох обімлїла!

„Проклятий скот!“ кричить Іван у гнїві,
Падуть побої, голосна знаруга.
„Ти неспосібен поорять на ниві!
Адїть! як ошукав мене драбуга!“

Як під бичем там стугонить коняка,
Спішить туди веселий знать юнака,
Уносить ся у жвавому підскоцї,
Бренить в правицї цитра, ясність в оцї,
Блищить його волосє, ясна пишнота,
Між ньою вєть ся бинда щирозлота.
„Куди, мій друже, пару ту дивачну
Ведеш?“ — гукає він на мужика, —
„Бо птах і віл в однім ярмі — аж лячно,
І спряг який тут, прошу, цїль яка?
Будь ласка, на часок прохати буду,
Менї коня повір, побачиш чудо!“

І випрягають гіпогрифа —
І з усьміхом юнак на спину його скочить —
І тільки звір почув, що се мистця правиця,
Нараз ремені всї на ньому заскрегочуть,
Палає удуховлена його зїниця,
Кидає блискавки. Не та істота й сила —
Се цар, се дух, се бог. Здіймає
У подиві вітрів причудні дужі крила
І лине шумно там, де небо с'яє —

І поки зір дігнав його, досяг,
Ширяє гень у синіх висотах.

Сильвестер Яричевський.

12. ЖАЛІ ЦЕРЕРИ.

1796.

Яр прийшла? Квітки яснїють,
Молодїє знов земля.
В сонцю згіря зеленїють,
Присла з рік ледів кора.
В вод сьвічадї радіснїйше
С'яє небо голубе.
Дихає зефір нїжнїйше,
Бризло листє молоде.
По лугах пісні лунають,
А русалка прорекла:
„Цьвіти всї твої вертають,
Та не вернеть ся дочка.“

Ох, як довго, в горю йдучи,
Скрізь блукаю по земли!
Титане, твої всї лучі
Шлю, аби дочку найшли.
Але жаден не наводить
На любимий вид її;
Навіть день, що все знаходить,
Не знайшов її, ох нї!
Ти узяв її з собою,
Зевсе? чи Плютон пірвав,
І счарований красою
В пропасть Оркуса забрав?

Хто-ж послом моєї боли
В той понурий сьвіт зійде?
Вічно лодь пливе в ті доли,
Але тїни лиш бере.
Не видало людське око
Нї одно, тих піль нічних.
Відкіль Стикс пливе широко,
Ще не нїс подоб живих.
Тисяч в низ стежок провадить,
А до сонця нї одна;
І тих слїз нїхто не зрадить
Ненцї, що там ллє дочка.

Матері, котрі подобу
Носять смертну Пирри, йдуть
Крізь огненну браму гробу
Там, де дїти їх живуть.
Лиш хто Зевсів дім займає,
Йти не сьміє в ті сьвіта; —
Лиш богів щадити знає,
Парки, ваша зла рука.
Ви мене з палат і нинї
Киньте, в ада вічну тьму;
Не шануйте прав богинї,
Через них я так терплю.

Де вона панує з мужем
Там-би радо я зійшла
І перед сумним подружєм
Разом з тїнями жила.
Та даремно! її око
Мокре сьвітла не спійме;
В тьми простір глядить глибоко,
Але ненї не найде.
Аж сама вкажусь любимій,
Та схилюсь на грудь її —

І аж сам незворушимий
Сплаче Оркус у нутрі.

Мисль пуста, шкода ридати!
Ридван сонця в тор один
Котить ся й не може стати, —
Так суд Зевса без відмін.
Геть він верне ясні очі
Від темнот; менї дочка,
Пірвана у темінь ночі,
Втрачена на все, — хиба,
Що ще Стикса хвилю млисту
Закрасить Аврори грань
І розпне дугу красисту
Ірїс крізь пекольну твань.

Що менї по нїй остало?
Жадних-же нема зарук,
Щоб розлучених єднало?...
Жаден слїд солодких рук?
Чи між серцем донї й мами
Не живе любов, дружба?
Між живими і мерцями
Звязи жадної нема?
Нї! вона там не пропала!
І не дїлять нас віки!
Ще нам сила вишнїх дала
Мову в полекшу туги.

Як весни вмирають дїти
Й вітер з півночи шумить,
Жовкне листє, вянуть квіти
Й сумно нагий корч сторчить;
Я беру ріжок обиля
Й жертвую насїннє трав
Стиксови, щоб з ростом зїля

Золоте зерно віддав.
З смутком в землю плід складаю
На кохану грудь дочки —
Дати вираз тим бажаю
Мого болю і любви.

Як на весну красні Гори
Складний танець розпічнуть,
Всї тодї завмерлі твори
В лучах сонця оживуть!
Пагінцї, мертві для ока
В лонї мерзлої землї,
В ясне царство барв з глибока
Друть ся радісно горі.
Як кільцї у небо стрілять,
Корінь боязно йде в тьму;
Так ростин управу дїлять
Стикс і етер по ряду.

Так вони на спіл — з мертвими,
То з живими на земли.
Ах, то-ж се посли любимі
З над Коцїта від дочки!
Хоч саму її тримає
Муж у страшнім царстві сна,
То однако-ж промовляє
Квітами весни дочка,
Що і там, де ніч царює
І де тїни бит ведуть, —
Лоно ще в любві хвилює,
Нїжно ще згаряє грудь.

То-ж менї витайте, дїти
Молоденької весни!
В ваші чари буду лити
Нектар чистої роси.

Буду в промінних купати,
В краску барвної дуги
Ваші окрайки вбирати,
Щоб ви сяли, як зірки!
В блиску яри, що днесь сяє,
І в жалобі з'вялих піль —
Кожна грудь нехай читає
Мою радість і мій біль.

Дмитро Йосифович.

13. ІДЕАЛИ.

1795.

То ти від мене утїкаєш,
Береш всї думи чарівні
І горе, радість покидаєш
І розтаєш ся на веснї?
Нїчо тебе не спинить в пути,
О хвиле люба, золота?....
Дарма! тобі от тут не бути,
Западеш в вічні ворота.

І сонця ясні позгасали,
Того нема вже, що було:
Так ідеали всї пропали
Мов у безодню всьо пішло...
Минуло щастє, віра впала
В ті чудеса, що мрiялись,
Всьо нинї дїйсність загребала,
Що гарне раз було колись.

Так, як горячим лебединєм
Пігмалїон мрамар обняв,

Аж камінь зимний за моліннєм
Ожив і пристрасть вимавляв.
Оттак і я тулив коханнєм
Усю природу в полуснї, —
Аж за сердешним щебетаннєм
На груди стямилась менї.

Аж і вона вся спаленїла,
Заговорила хоч нїма,
Та в поцїлунках защеміла
І серця слухала сама.
Менї зацвили пишні рожі,
Менї сьпівало жерело,
Навіть бездушне стало гоже,
На клич мій гомоном гуло.

Всю землю серцем обіймала
Маленька грудь в чудових снах
І серцем жити приказала
У слові, дїлї, снах, піснях.
О, як далеко сьвіт стелив ся.
Як довго його в пуплях крив,
Як мало, мало він розвив ся,
Як мало справдї він процвив!

Як рвав ся в даль з орлинним шумом,
Юнак у сьвіт, в житейську путь!
Нїяким горем, анї сумом
Не ранилась шалена грудь.
У небо линув в соннім шалї,
В надїях жив, у мріях ріс
І не було висот, нї далї,
Куди-б той лет його не нїс.

Туди летїв він мов в повітрі
І що-ж спинить його могло?

Як він, оттак усе у сьвітї,
Усе летїло з ним, гуло!
Любов солодко усьміхалась,
Горнулось щастє з всїх сторін,
А слава славі відгукалась,
Як сонце-правда йшла в здогін.

Та ах! не знати де подїлись
Товариші, мов хто урік —
Невірні! навіть не загрілись,
Один вернув ся, другий втїк.
Як легіт щастє всьо минуло,
Не знаєш те, чого не знав,
А там, де сонце правди було,
Лиш вітер темні хмари гнав.

Чом на нїкчемних чолах сяла
Хвали ясна, сьвята зоря?
Чому стрілою, сном промчала
Пора весни, любви жара?
Як глухо, сумно стало всюди,
Нїчо не видно і не чуть,
Не було щастя тай не буде,
В надїях ледви мрієть путь.

І хто-ж остав менї з дружини —
Чи диво стало в сьвітї тім?
І хто розрадить в злі години?
Хто проведе у вічний дім?
Ти, що всї рани завиваєш,
Колишеш серце як дитя,
Що радість-смуток подїляєш,
Приязни люба, золота!

І ти, що з ньою дружньо ходиш,
Як туга серце розбива,
Все вдїєш, вчиниш, відмолодиш,

Помалу йдеш, та йдеш жива —
Потїхо трудів невсипучих,
Що зерно в вічність подаєш,
Та всьо з провини лїт ідучих, —
Хвилини, днї, роки зженеш!

Богдан Пюрко.

14. ВЛАДА СЬПІВУ.

1795.

Уливень зі скалубин скелї
Паде нагально нїби грім
І зломи гір пливуть по хвилї,
Падуть і дуби в бою тім;
Мандрівець з острахом розкішним
Здивований свій слух напняв,
Він чує пошум вод горішних,
Та звідки ринуть — не пізнав:
Так ринуть хвилї сьпіву-пісні,
Їх жерела по вік незвісні.

Сьпівак з єствами в злуку вдав ся,
Що тихо нитку життя тчуть,
Сьпівцевим чарам хто не дав ся
І тонам, що з пісень пливуть?
Мов палочкою Герма править
Він чутким серцем людським все;
Занурить у мерцїв держави,
То в небо в подиві несе,
Колише між вагою й грою
Почувань лодкою хиткою.

І як коли в круги розради
Ґігантів кроком виступа
І таємничо, як дух, сяде
Страшлива і грізна судьба:
То всяка земська велич никне,
Чужинець бо не з тих сьвітів
І радости гудіннє тихне,
Маски злїтають із голів
Бо правда — сяєво побідне, —
При нїй неправди твір поблїдне.

Оттак із ваготи зриваєсь
Нїкчемної на сьпіву клик,
До гідности богів здіймаєсь,
Вступа в міць божу чоловік;
Богів високих він дитина
І земська ґеть від нього річ,
Замовкне других сил причина,
Тїкає всякий допуст пріч;
Коли царюють чари пісні,
То морщини журби незвісні.

І як по тузї без надії
Гіркий розлуки біль тїка,
Дитина у сльозах на вії
До серця нені прикляка:
Так в юности приводить хатку —
До щастя непорочних днїв,
Чужих звичаїв збивши кладку —
Утїкача наш рідний сьпів,
Щоб дати з теплих рук природи
На зимно правил насолоди.

Сильвестер Яричевський.

15. ОЖИДАННЄ.

1796.

Чи не одчиняєсь брама?
Чи не засув се скрипить?
Нї, то вітер гилля лама
Тополями шелестить.

О прикраси ся, барвінку шовковий,
На сьвято велике, прийде чуд-краса!
Садочку, мій раю, мій луже кедровий,
Збудуй тихий захист, нім скане роса!
А ти, буйний вітре, що сьвітом гуляєш,
Полинеш на зустріч, як вздриш, привитай
І ніженьку білу стежками, як знаєш,
В розмай сей роскішний менї проважай.

Цитьте! а що се від тину
Хутко крадеть ся в мій гай?
Нї, сполошив жах пташину —
Стрибнула в кущів розмай.

О заховай ся вже, сонце, за гори,
Вертай в своє море за тисячу миль!
А ти темна ніченько, виглянь з комори,
Закрий, обведи нас, обіймами гиль!
Хай люде не бачуть, не завидять раю,
Цїлунків не вчують, серце не навчуть —
Одна хай вечірня зора нам сїяє,
Тодї ми зрадїєм, сльози потечуть.

Чи не закликав хто в дали
Шепотом молоднику?
Нї, лебедї злотопали
Крилоньками на ставку.

Слухаю мовчки, як на вечір грає.
Он водограй бє в низ журкотить,
Вітер радіє, що квітку ласкає,
Усе мінить, голубить, пахтить,
Ягоди гиллям гнуть, погинають,
Падуть спілі вишні, гильки шелестять,
Леготи з квітів мід випивають,
Мої гарячі уста холодять.

Мабуть я чую холодочок?
Крухке листячко шумить?...
Нї то овоч на листочок
Паде, аж земля дуднить.

Гасне, вмирає вже сонечко днини,
На небо виходять сріблясті зірки;
В сумерках будять ся хворі ростини
І розхиляють зівялі листки.
Князь блїдолиций зацарив широко,
Спускає на землю солодкий півсон,
Кожда принада відслонена й око
Красу усю бачить без шат і заслон.

Одне біле щось сїяє —
Се блищить під сьвітло — шовк?
Нї, колюмна сьвітлом грає,
Ніч настала, день замовк.

О тужнє серце, не не потїшай ся,
Що бачиш і чуєш, усе те пусте —
В бровах-соболях її не кохай ся,
На сїм сьвітї роскіш тобі не росте.
А може, а може вона не забула,
Як вірне коханнє, тай буде любить,
Коли-б тільки мила до мене прибула,
Всю ніч перемрієм у затишку... цить...

І мов з неба засіяла
Зірка щастя в ясну мить,
Так миленька хутко стала
Поцїлунками пестить

Богдан Пюрко.

16. ДЇВЧИНА З ЧУЖИНИ.

1796.

До бідних хуторян в долинї
Що раз, як рік там поновлявсь
І перший у небесній синї
Сьпів жайворонка роздававсь, —

Дївчина дивная з'являлась,
А відкілля, нїхто не знав.
А як було вона прощалась,
То слїд швиденько пропадав.

Було, як прийде, любо стане,
І всї вітали залюбки,
Та честь і знатність її стану
Держали всїх оддалеки.

Плоди приносила і квіти,
Що спіли у чужім краю,
Де друге сонце в небі сьвіте,
Де повно щастя, мов в раю.

Давала кожньому по датку:
Тому квіточок, сьому плід;
Носив гостинчик в свою хатку
І молодий, і старий дїд.

А підійшла до ньої пара
Закоханих, як голубки,
То їй вона найкращі чари
Дала — троянди й нагідки.

Цезар Білило.

17. НАДОВЕЗИРСЬКА ПОХОРОННА ПІСНЯ.

1797.

Ось вам він сидить на матї,
Мов стримить, сидить,
Вже не личко, але платтє
Сонечком михтить

Де подїлась міць і сила,
Що заперло дух?
Де подїлась люлька мила,
З янтару цибух?

Де ті очи, ті соколи,
Що, було, лїчать
Оленеві скоки в поли,
Чом-же не блищать?

Де ті ноги, ноги-стріли,
Що, було, снїгом
Мчать немов-би захотїли
Гнать ся з сернюком?

А ті руки, дужі руки —
іх, було, займа
Лук та голова шаблюки —
Ой нема, нема!

Мир душі його! злетїла,
Де зими не чуть,
Де не сїють, гречка-ж біла
І жита ростуть.

Де пташина не вгаває,
Ходить лїс звіром,
Мушка в лузї виграває,
Риба йде ставком.

Вже йому з сьвятими жити,
З ними їсти хлїб,
Нам дїла його хвалити,
Викопаги гріб.

І прислугу всї віддайте,
Хай затужить дзвін,
В гробі всьо з ним поховайте,
Чому радий він.

Топір дайте під голову,
Ним він воював.
І булаву ясну з боку,
Щоб у небі став.

Меч придайте золочений,
Що йому сьвітив,
Ой не раз той меч сталевий
Голову здоймив!

Краски в руки те-ж подайте,
Вид щоб змалював, —
Та щоб в раю між сьвятими
Рожею сїяв!

Богдан Пюрко.

18. ДІВОЧИЙ ЖАЛЬ.

1798.

Насупилась хмара,
Гай стугонить,
На бережечку
Дівчина сидить;
А хвиля бушує, бурхає зо дна, —
І стогне і туже всю нічку вона,
Сльозами стуманені очі.

„Сьвіт божий, як пустка
Здаєть ся менї,
Минуло ся щастє,
Неначе ві снї, —
До себе Небесна, візьми-ж ти менє,
Усе скоштувала я щастє земне, —
І жизнь, і кохання дівочі.“

„Даремні всї сльози,
І марна печаль,
Не збудять вже мертвих
Нї плач, анї жаль,
За страту любови, за райськії днї,
Що згоє серденько, скажи ти менї? —
Все з неба послать я готова“.

„Хай сльози даремні
І марна печаль,
Не збудять хай мертвих
Нї плач мій, нї жаль,
За страту любови, за райськії днї
Утїха солодка осталась менї, —
То сльози і муки любови.“

Цезар Білило.

19. ТУГА.

1801.

А в долинї, на подолї
Та густесенький туман.
Коли-б менї та на волї,
Над панами був-би пан.
А нагіррє там зелене
В вічній пишнить ся красї,
Коли-б крила й сила в мене,
Я-б шугнув на гори ті.

Чую сьпів я, серце млїє,
Сьпів солодкий із небес,
Вітер пахощами віє,
Повно райських там чудес.
А ще й яблучка злотисті
Жаром сяють крізь гілля,
Килимом квітків барвистих
Вічно вкрита там земля.

А там сонце вічно сяє,
Вітер вільний в вишинї, —
Вітер вільний нам гуляє,
Туди хочеть ся менї...
А в долинї тут бурхлива,
Бистра річенька шумить,
На сердитий хвилї грива
Пінить ся мов вар кипить.

А на хвилях човен бачу,
Та нема на нїм гребця.
Сьміло в човен на удачу!
Помчить парус молодця.
Без відваги і до суду
Не прийти нам в дивний край...

Знайти братя, тільки чудо
Приведе нас в божий рай!...

Цезар Білило.

20 ЮНАК НАД РІЧКОЮ.

1803.

Сидить легінь над водою
І з квіток вінки плете,
І на річку їх пускає;
А вода їх в сьвіт несе.
„Немов бистрі в річці хвилі —
Так уходять мої днї...
Молодецький вік спливає,
Мов віночки на водї."

„Не питайте, чом у мене
Супокою вже нема,
Хоч сьвіт в радощах сіяє,
Хоч довкола скрізь весна.
Чарівний природи легіт
Не влива' бальсаму в грудь,
В глибинах душі трівожно —
А на серцї змори лють."

„Не для мене вже потїха —
У сих радощах весни,
Колись було щастє в мене —
Тай і щезло наче сни...
Витягаю в тузї руки
Рад спіймати привид мрій...
Серце любки не вернеть ся
І не стихне смуток мій."

„Ох, злини до мене крале,
З висоти своїх палат
І візьми квітки пахучі
І любов мою навряд.
Слухай! весь гайок сьпіває
Сріблом тут ручай слезить;
Місця для двоїх в любові
І під стріхою досить!“

Володимир І. Масляк.

21. ПРОЧАНИН.

1803

Ще в веснї життя розвійній
Я пустив ся в путь і дім
Рідній кинувши, спокійний
Кинув гожі танцї в нім.

Спадку і маєтку зрік ся,
Віри радісний добром, —
В руку бук і поволїк ся
В даль з дитинячим умом.

Бо мене впованнє гнало
Й віри сумрачний завіт;
„Шлях отвертий!“ — щось казало —
„Йди на схід, усе на схід!“

„Золотої брами грани
Дійдеш, увійди ти там!
Там земне небесним стане, —
Неминаюче вікам.“

Вечір був чи сяло сьвітом,
Я ніколи не спочив;
Але все було закритим
Те, чого шукав, — хотів.

Гори впоперек лягали,
Зупиняв путь біг ріки, —
Я над ріки, над провали
Клав мости, ставляв кладки.

Над ріки могучу воду
Я прийшов, — на схід русло;
Радо ввірив ся проводу —
Кинув ся в її живло.

На велике море, знаю,
Мчить мене сваволя хвиль:
Перед мною гладь без краю,
Все-ж менї не близша ціль.

Ах! нема до ньої доле, —
Нї стежинки! не діткнуть
Небеса землї ніколи!
Те, що там, не буде тут!

Дмитро Йосифович.

№ 2–3.

ФРІДРІХ ШІЛЛЄР.

ПОЕЗІЇ.

ВИПУСК II.

Львів, 1914. Ціна 1 Кор.

ФРІДРІХ ШІЛЛЄР.

ПОЕЗІЇ.

Зі вступом ОСТАПА ГРИЦАЯ,
з примітками ІВАНА КАЛИНОВИЧА.

ВИПУСК II.

ЛЬВІВ, 1914.
Накладом „Всесьвітньої Бібліотеки".
З Загальної Друкарні у Львові, Пекарська 32.

II.

БАЛЯДИ.

1. НИРЕЦЬ.

1797.

„А хто з вас лицарів сьмілий такий,
Щоб зважив ся в море пірнуть?
Я кубок укину туди золотий,
У мить його хвилї ковтнуть.
Та хто менї знова той кубок добуде,
Тому хай дарунком від мене він буде".

Король се промовив і кинув свій приз
Із скелї, що круто висить
Над морем ревучим, в безодню у низ,
Де хвиля шалена вищить.
„І знов вас питаю я, хто із вас жвавий,
Що сьміливо кинеть ся в море піняве?"

І з чурів і лицарів кожен притих;
Всї чують се й мовчки глядять
На море сердите, — нї один із них
Не хоче той кубок дістать.
Тодї то у третє король їх питає:
„Невже-ж пак моторних між вами немає?"

Та тихо як зпершу нїмує гуртець,
Хоробрих між ними нема....
Аж ось виступає один молодець,
Кирею і пояс знїма.
І дивлять ся всї понад грізним потоком
На гарного чуру дивуючим оком.

І тільки-ж на самий то край він ступив
І в чорную прірву зирнув,
Як звідтіль мов вітер сердитий завив,
Мов здалека грім десь загув.
То хвилї, котрі ось Харибда ковтнула,
Із ревом та шумом назад ізригнула.

Кипить, пузирить ся, гуде і сичить,
В огонь буцїм воду хто ллє,
У верх шумовиннє під небо летить,
І хвилю за хвилею бє.
Шумлять і лютують хвилястії гори,
Мов море родить хоче друге ще море.

Ущухнуло море і стихло нараз,
І гомін бурливий пройшов,
Але не на довгий притихло то час,
Бо ось шумовиннє ізнов
Із тріском на дві половини роздерлось,
І чорная паща, мов пекло, розверзлась.

Хутенько, поки ще прибій не вернувсь,
Молитву юнак прошептав,
І.... крик престрашенний на скелї почувсь...
З очей він і зник і пропав....
Там море, як перше, реве і буяє,
Завзятого-ж чури нема, як немає.

Усї попритихли — пропав його слїд,
А хвиля знай хвилю глита;
І кожен тут лицар здригнувсь і поблїд,
І тихо шептали уста:
„Хай царство небесне тобі, о молодче!...“
А море, знай, стогне, кипить і клекоче....

Про мене корону хоч вкинь ти туди
І хай той король, хто пірне
І вирне, добувши корону з води, —
Твій приз би не звабив мене.
Бо що в глибині там пучина ховає,
Із нас ні єдина душа тут не знає.

Мабуть завертівшись нераз байдаки
Шугнули в сю прірву без дна,
На поверх-же тільки самії тріски
Зірнули і щогла одна....
Та чути яснїйше, гуде як і свище,
Неначе десь фуґа все блище та блище.

Кипить, пузирить ся, гуде і сичить,
В огонь буцім воду хто ллє;
У верх шумовиннє під небо летить,
І хвилю за хвилею бє.
З гудїннєм, неначе далекого грому,
Бурхнуло щось зразу із темного лому.

І глянь, щось з кипучої тьми вирина!
Он біле, як лебідь, плече,
А он і рука показалась одна,
Другою гребе гаряче!...
То він! Лїву руку у гору тримає,
А кубок в руцї тій як зоря сияє.

І важко він повною груддю зітхнув,
І сонце вита в небесї.
„Живий він остав ся, глядїть, не втонув!“
Так радісно скрикнули всї.
Хоробро він спас ся з могили, з безоднї,
І дивить ся знову на мир він Господнїй.

Прийшов, — а круг його вся челядь стає.
Упав він до ніг короля,
На вколїшках кубок йому віддає;
Той дочці моргнув щось здаля.
Дочка бере кубок, вином наповняє
І чурі дає, а сей так починає:

„Нехай-же здраствує король наш! І вам
Всїм зичу я радісних днїв!...
Внизу-же, крий Боже, страшенно як там!
О, спитувать гріх нам богів!
І гріх і не слїд домагать ся що сили
Провідать, що тьмою боги там покрили.

„У мить понесло у безодню мене.
А там із скелистих печер
На зустріч менї та потік як чкурне,
Як вдарив мене і попер,
Як став мов ту дзиґу мене він кружляти,
Крутивсь і вертївсь я — не можу встояти.

„Тут Бог допоміг милосердний менї;
До Його я щиро молився...
Я виступ з коралїв уздрів в глибинї,
За його руками вхопився.
А тут на коралях і кубок із боку
Завяз, а то в прірву він впав би глибоку.

„Бо там підо мною далеко вело
В якусь ще безоднюю глиб;
Нїчого не чуть, тільки видно було
Страшенних і гадів і риб,
Морську салямандру, морського дракона,
Всї повилазили з пекольного лона.

„І збилась вся погань у чорні клубки,
І вється ся мерзенний весь гад,
І плещуть ся різнії риби морські,
І молот, з колючками скат,
І хижа акула, морськая гієна,
Роззявила пащу зубату на мене.

„Так висїв я поміж смертю й життєм,
Далеко від сьвіта й людей,
Один із живісеньким в грудях чуттєм
Між тисячі лютих смертей,
Один серед всяких чудовищ поганих,
Далекий від звуків людських пожаданих

„Оттак за коралевий риф я держався.
Аж ось тут стоногий підплив
До мене павук, та я так ізлякався,
Що риф той із рук опустив;
У мить мене хвиля схопила бурлива,
Підкинула вверх, — і я спас ся щасливо“.

Король здивував ся і каже йому:
„Візьми-ж ти сей кубок собі!
А ось ще алмазний я перстїнь здійму
І те-ж подарую тобі,
Як ще раз в пучину ти душу відважиш
І все, що побачиш на днї, нам розкажеш.“

Дочка, як почула батьківський наказ,
Поблїдла і стала прохать:
„О, тату мій, буде! Благаю я вас,
О, буде вам так жартувать!
Коли-ж ваше серце доконче так хоче,
Хай другий ще з лицарів зважить ся
[й скоче“.

Король після сього той кубок узяв
І знов його кинув у низ.
„Як ще раз добудеш його, так щоб знав,
Віддам найдорожчий я приз,
Віддам ще сьогодня тобі за дружину
Так нїжно за тебе молящу дитину.“

І чура на ті короліївські слова,
Уздрівши, як тая лицем
Жаріє, блїднїє й паде-зомліва,
Увесь загорів ся огнем.
О, щоб роздобути таку нагороду,
На все він готовий!... І кинув ся в воду.

Бушує там хвиля, кипить і гуде,
Гогоче як грім і гремить.
Нагнулась красуня над морем і жде,
А серденько в грудях щемить....
За хвилею хвилю пучина здіймає,
А гарного чури нема, як немає.

Петербург, 1893. *Цезар Білило.*

2. РУКАВИЧКА.

Оповіданнє.

1797.

В звіринім саду, щоб на драчу
Подивити ся звірячу,
Король сидїв.
Круг його вельможі велишні,
На балконї панї пишні,
Мов вінок з квітків.

От король пальцем киває,
І звіринець хтось одкриває.
Почув ся рев.
Могутній лев
Погордо з'явився,
На всіх подивився,
Довгенько позіхнув,
І гривою стрепенув,
Потягнувсь поволі
І ліг собі долі.

Король знову киває,
І другі двері в мить
Одкрили ся на двір,
І ось біжить
З скаженим скоком
Страшенний звір —
То тигр. Він лева вздрів
І гучно заревів.
Хвостом крутнув
І палахнув
Іскрявим оком,
Мов блискавка огнева.
Обходить смирно лева,
Сердито мурчить,
Буркоче, гарчить
І осторонь лягає.

Король знову киває,
І знов хтось двері одкрива,
І вистрибнули лєопарди два.
І яро, наче сатани,
На тигра кинулись вони.
Той лапами загарбав їх.
Підвівсь велично лев,

І грізний його рев
Утихомирив їх,
І тигр лїг,
Лягли й лєопарди.

І от з балкону, де красуня сидить,
У низ рукавичка летить;
Мелькнула, як зоря,
І впала між звіря.

І до лицаря Дельоргеса глумливо
Звернулась панна Кунїгунда враз:
„Як те, в чім божитесь, правдиво
І любите мене гаразд,
То рукавичку підійм ть!“...

І лицар в тую-ж мить
Ногою швидкою
У низ біжить,
Де звір лежить, —
І дістає рукавичку рукою.

Обмерло панство і здрігнулось,
І не счулось,
Як з рукавичкою назад прийшов.
І чує він грімкі привіти,
А в очах Кунїгунди сьвітить
На все готовая любов...
Він рукавичку в очі їй жбурнув:
„Це вашу вам любов вернув!“
І геть від неї одійшов.

Теодосія, 1913. *Цезар Білило.*

3. ПЕРСТЇНЬ ПОЛЇКРАТА.

1797.

Із криші княжої палати
Він став весело споглядати
На свого Самосу поля.
„Тут все моє, що око вкаже“ —
Він до царя Єгипту каже;
„Признай, чи не щасливий я?“

„Щастило ся тобі з богами!
Тих, що як ти були панами,
Своїй ти владї підчинив.
Та хоче їх один пімстити;
І доки той один ме жити,
Не скажу я, що ти щаслив.“

Та тут, як цар що-йно змовкає,
З Мілєту посол прибуває
І перед тираном стає:
„Вкрий, князю, вівтарі жертвами,
І лавру гордими листками
Ти увінчай чоло своє!

„Твій ворог вже погиб у бою,
Сам вожд твій Полїдор шле мною
Тобі ті радісні слова“.
Та із кубла щось добуває
Скровавлене, аж жах збирає
Обох, — се знана голова.

Цар з ляку мусїв задрожати.
„Та годї щастю довіряти,“
З журбою в оцї він вповів.

„Змінить ся щастє може вскорі...
Ще кораблї твої на морі,
На ласцї бурі та вітрів."

Та тільки цар те вспів сказати,
Вже став крик радости лунати,
Що ген від моря гомонів.
Ось обвантажені скарбами
Щоглисті кораблї рядами
Пливуть до рідних берегів.

Достойний гість зрить повен дива.
„І справдї днина ся щаслива!
Та вір — непевне щастє є.
Кретяни вражою юрбою
Вже вибрали ся йти війною
На горде князївство твоє."

Та заки цар скінчив сю мову,
Крик радости почув ся знову,
Все з кораблїв на сушу йде:
„Побіда! Щезла Кретян сила!
Їм буря фльоту потопила.
Конець! Війни вже не буде!"

Із жахом чує цар сї вісти.
„Щаслив ти — мушу я повісти!
Та ляк менї про те" — він рік:
„Боги все заздрісні нам дуже;
А щастя без терпіння, друже,
Не знав нїякий чоловік."

„Ось бач — і моє володіннє
Благословило провидіннє
У царській творчости моїй;

Та мав я дорогого сина,
Його покрила домовина,
Так щастю довг сплатив я свій."

„Тому, щоб злиднї не найшли ся,
Ти до Невидимих моли ся,
Хай горе попри щастє шлють.
Нїхто бо з тих не вмер в спокою,
Яким все щедрою рукою
Найкраще все боги дають".

„Коли-ж боги не пішлють болю,
Ти сам приклич собі недолю,
А як — послухай ось мене:
Те, що тобі дорожше всього
Та скарбом є для серця твого,
Кидай у море, хай втоне."

Тут з ляком князь відповідає:
„Менї з богацтв, що край їх має,
Сей перстїнь — найвисше добро.
Його Еріннам я жертвую,
Чей голос ласки їх почую", —
І перстїнь в морське впав нутро.

А в завтрі з першим блиском рана
Рибак приходить перед пана
І втїшений говорить так:
„Зловив я рибу, як нїколи!
Візьми її на свої столи
Як вірности моєї знак."

Та тільки в рибу кухар вглянув,
Він миттю перед паном станув
І кликнув: „Князю — риба ся

Той перстїнь вспіла поглотити,
Що ти його був звик носити, —
О, щастє в тебе без кінця!“

Та гість почув в душі трівогу:
„Тепер вже час менї в дорогу,
Не мій ти друг, хоч так щаслив.
Боги кують тобі загладу,
Я йду, бо ще і я пропаду“ —
Сказав і чим боржій відплив.

Остап Грицай.

4. ЖУРАБЛЇ ІБІКА.

1797

В Коринт на величаві бої
Пісень і возів, де з цїлої
Гелляди нарід вкруг засїв,
Мандрує Ібік, друг богів,
Чаром пісень людей втїшати
Був в нього Аполльона дар;
Ген з Регіюм він йде сьпівати,
А в серцї в нього божий жар.

Вже на верхівях гір високо
Акрокоринт витає око, —
Між Позейдонових смерек
В сьвятім страху вступає Грек.
Кругом тиша. Лише горою

Ключем несуть ся журавлї,
Що у мандрівцї за весною
Сїріють на блакитнім тлї.

„Витайте, ви громади милі,
Разом несли нас морські хвилї!
За добрий знак беру я вас.
Однака доля є у нас.
Ми в даль мандруємо сьвітами,
І просим о гостинний дах.
О! Хай гостинний буде з нами,
Він нас спасе в чужих хатах!“

І жваво далї поспішає,
Та вже пів лїса досягає, —
В тім два розбійники йому
(Що скрили ся у лїса тьму) —
Вузку дорогу заступили.
Боронить ся від них що сили,
Та швидко млїє сила рук,
Бо все лиш струнами дзвонили,
Не звикли напинати лук.

Богів він і людей взиває,
Та даром голос тут лунає;
У мертвій лїсовій тиші
Живої скрізь нема душі.
„Так сам осьтут я мушу вмерти
На чужинї, без слїз рідні,
З убийчих рук пожити смерти,
Де й местник не прийде менї!“

І впав... Тут крила зашуміли
Тих журавлїв, що з ним летїли.
Хоч оком вже їх не зазрить,

Та він почув їх крик в ту мить.
„Так вас я журавлї взиваю,
Коли-б нїхто того не взнав —
За сьвідків мої смерти в гаю!“
І кличучи отсе — сконав.

Знайшли небаром наге тїло,
Та хоч від ран воно счорнїло,
Все-ж друг в Коринті пізнає,
Чиї се любі риси є.
„То так прийшлось тебе витати
Мені, що я сьвятим вінком
Твоє чоло бажав вінчати,
Славити першим сьпіваком!“

І всїх на передодні сьвята
Вражає ненадійна втрата.
Вся Греція рида за ним,
Він всім серцям був дорогим.
І тут до притана збігаєсь
Народ на лютий суд готов;
За злочин пімсти домагаєсь,
За кров його хай сплине кров.

Та де знайти слїд між товпою
Людей, хвилюючих юрбою,
Що їх сьвяточний день зманив?
Хто вкаже, хто його убив?
Чи на розбійників гадати,
Чи зависть се зробила днесь?
Лиш Геліос се може знати,
Що сьвіт осьвічує увесь.

От може сьмілою ходою
Тепер іде він між товпою!

В той час, як месть за ним стежить;
З утїхою на добич зрить.
Богів він може висьміває
В їх власнім храмі, може де
Сьміливо в тій товпі ступає,
Що з гамором в театр іде.

У стиску ось ряд по рядови,
Що мало не дрожать основи
Театру — грецький люд сидить
Вже і в ожиданню глядить.
Мов шум на морі, так рядами
Йде гамір їх, товпи ростуть
Чим раз то ширшими кругами,
Що ген під ясне небо йдуть.

Хто в силї народи счислити,
Що тут схотїли загостити?
З Атен, з Авлїди берегів,
З Фокіди, Спарти всїх синів,
Ген з Азії... Се день їх злуки.
Сидять, забувши весь роздор,
Заслухані в понурі звуки,
Звіщаючі входячий хор,

Що строго, у грізнім спокою,
Поважно, вільною ходою
На сцену по звичаю йде
Й довкола хоровід веде.
Не земських то жінок ті кроки,
Не породив їх людський дім!
Надлюдсько тїла їх високі,
Надлюдський дух у тїлї тім.

Кирея чорна їх вгортає,
А у худих руках палає
Похмурий смолоскипів жар;
Бліді їх лиця, наче в мар.
А де в людей чоло вкриває
Волосє повне красоти —
В них рій вужів в гору здіймає
Від їди здуті животи.

Вже колесом вони кружляють,
І сьпів жорстокий зачинають,
Що вістрєм душу прошиба,
На злочин пута наставля.
Той сьпів Ерінній душу зводить,
Морочить ум, як згомонить,
По слухачах морозом ходить,
А звуків лїри не терпить.

„Щасливий той, хто без провини,
Хто чистий, мов душа дитини!
Бо того наша месть не жде,
Свобідний він життєм іде.
Одначе горе, горе тому,
Хто скрито вбив! Де він ме йти,
Ми люто присїчемось д'ньому
Невмольні дїти темноти.

„Надармо схоче він тїкати —
Нї! Нас йому не ошукати!
Ми спішимо з усїх сторін,
Все в наші сїти впаде він.
Так мучимо його без впину,
Його каяттє нам пусте.
За ним ми йдем і в домовину
І в царство тїней пресьвяте.“

Й танцюють в колї. І зніміло
Усе, мов скрізь життє змертвіло;
Немов би неслось божество,
Важка тиша покрила всьо.
І торжественною ходою
Вже знов довкола йдуть чудні,
І повні грізного спокою
Щезають згодом в глибинї.

Трівожно кожда грудь питає:
„Невже-ж то правду сьпів звіщає?“
Та жах притомлює сумнів, —
Страшна бо сила у богів.
їх тайних дїл нїхто не зглубить,
Все темна їхня вічна міч;
Вона глибокі душі любить,
Та царство їх відвічна нїч.

Нечайно крик товпу вражає,
Що із найвисших місць лунає:
„Глянь, Тімотею, глянь в горі!
То Ібікові журавлї!“
І наче хмари сунуть рядом,
А над театром бачуть всї,
Як гень предовгим, чорним стадом
У даль несуть ся журавлї.

„Ах! Ібікові!“ В гостей знова
Жаль будить звук оттого слова.
І наче морський шум несесь
Із уст до уст крізь нарід весь:
„Чи Ібіка, що мав сьпівати?
Що вбитий згинув у гаї?
Се що? Що хто хотїв сказати?
Чого знаком ті журавлї?“

Що раз грізнїйше люд питає,
Бо прочуттє всїх прошибає,
Мов грім: „Гей позір! Нам се слїд
Сьвятої сили Евменід!
Ось мести їх сьпівак діждав ся,
Убійник сам суддям віддавсь!
Хватайте того, хто озвав ся,
І того, до кого озвавсь!“

Бажав би був оттой змовчати,
Хто мусїв ті слова сказати;
Дарма! Його блїді уста
Всїм зраджують, чия вина.
Їх люд розлючений хватає, —
Театр перемінив ся в суд.
А перед местю, що карає,
Злочинцї правду визнають.

Відень, 1908. *Остап Грицай.*

5. ЛИЦАР ТОҐГЕНБУРҐ.

1797.

„Лицарю, любов сестрицї
Жертвую тобі;
Иншої не жди, журицї
Ощади менї.
Глянь, спокійна виглядаю
І спокійна йду.
Тихих слїз твоїх без краю,
Годї, не збагну“.

Вчувши скорбний, він коханнє
З болем переміг,
Тисне до грудей в останнє, —
На коня і в миг
Між свої швайцарські люди
Розіслав, нехай
Прибувають, хрест на груди,
Йти в Господній край.

Славні там дїла звершали
Вістрями мечів;
Пера їх шоломів грали
В купах ворогів.
Імя Тоггенбурґа грози
Шле на мусулман.
Сам він хворий — ринуть сльози
Зі сердечних ран.

Рік так вештав ся з журбою,
Дальш не в моготу, —
Не знайшов і там спокою;
Кинув він війну.
Сїв на статок біля Йоппи
Під вітри вдатні,
І вертає в край Европи
Там, де дих її.

До її до замку брами
Стукнув путник наш;
Відчинились зі словами
Грімкими на стяж:
„Та, що ти шукаєш, вчера
Віддалась Христу,
І черниці сгрій тепера
Носить у скиту.“

Тут покинув він знатную
Селитьбу батьків,
Кинув зброю дорогую,
На коня не сїв;
Волосїнницею нїжне
Тїло він прикрив,
Кинув Тоггенбург і спішно
Незнаний побрив.

Ставить хатку і селить ся
Близько тих воріт,
Де між хмурих лип хистить ся
У гущаві скит, —
Ждучи з досьвітку до ночи
В тихій самотї,
Все надії повні очи
На нїмім лиці.

Звідти в монастир як в сонце
Дивить ся в одно
У коханої віконце,
Аж брязне воно,
Аж кохана на хвилину
Вкаже образ свій,
І нахилить вид в долину
Ангельський, благий.

Веселий тодї кладеть ся,
Спить спокійно вже
І радїє, що прийдеть ся
Завтра те саме.
Жив так много днїв сидючи,
Много лїт — в одно
Без журби і жалю ждучи,
Що брязне вікно,

Що кохана на хвилину
Вкаже образ свій,
І нахилить вид в долину
Ангельський, благий.
Так він там одного рана,
Білий труп, сидів
І в віконце, де кохана,
Тихо ще глядів.

Дмитро Йосифович.

6. ХІД ДО ГАМАРНЇ

1797.

Побожний служка Фрідолїн
В страсї Господнїм жив,
Графинї на Саверні він
Кімнатником служив.
Вона так нїжна і блага,
Що навіть радісно слуга
Сповнив би ради Бога ревно
Пустоту примх її напевно.

Від досьвітку, аж відізве
У вечері дзвінок,
Він на послузї в неї все
Невтомно весь деньок.
А скаже панї : „Відпічни!“ —
Йому вже зір зайшов слїзми,
І думає, що обовязку
Вхибив би, відпочивши частку.

Тим зі всїх слуг його собі
Графиня приняла,
Нескінчена із уст її
Хвала йому плила.
За щире серце в неї він
Не як слуга, а радше син.
Любила ясний зір спиняти
На гарнім видї його стати.

За те в Роберта груди злість
Палала без кінця;
Злорадність чорну душу їсть
Лукавого стрільця.
Швидкий на злобну раду, став
У серце графа, як вертав
Із полювання з ним до двору,
Метати зеренця підзору.

„Неправда-ж, графе, ви щаслив?!“
Почав хитрець гидкий, —
„Не точить мирних ваших снів
Зуб сумнїву їдкий.
Жона в вас чесна, стид жони
Стоїть на стражи чесноти.
Не вдасть ся скусї доказати
Графинї вірність захитати.“

Граф морщить брови: „Що се ти
Торочиш? Стану я
Вповати в чесноту жони
Хитку, як та струя?
Так легко їх манить хабаль!
У мене віра як та сталь:
Від жінки графа зі Саверни
Свій зір звідник далеко зверне.“

І мовить другий: „Праві ви!
І вартий тільки кпин
Той дурень, що грішні думки,
Батрак, знімає він
До пані, що йому велить,
І рій розпусних мрій кормить.“ —
„Що?“ — граф питає і трепеще, —
„Про когось мовиш, хто живе ще?“

„Та так! Що всяк язик плете,
Не знає слуговлад!
Та як що ви се втаїте,
І я змовчати рад.“ —
„Гей, хто? Кажи, а нї то смерть!“ —
Граф кличе яросний у щерть. —
„Хто до жони думками жвавий?“ —
„Ну так, я мислю, той русявий!“

„Він статю не поганий!“ — рік
Хитрець злосливий враз,
І тим мов жаром графа пік
І мов морозом тряс. —
„Хиба не завважали змін?
Все лиш зорить на неї він
І за столом на вас не гляне,
За кріслом в неї вязнем тане“.

„Ось вірші вам, що їй писав,
Де серця жар сповів.“ —
„Сповів!“ — „Взаїмности прохав
У неї, — бачте, сьмів!
Графиня в милости блага
Втаїла вам дурні слова.
От жаль, що слово з уст злетїло,
Бо, пане, в вас яке там дїло?“

Тут в палї гнїву в лїс близький
Поскочив граф ; йому
Горів там в гутах жар жаркий
І плавили руду.
Ятрили слуги з рана в ніч
Жасний огонь, — яріла піч ;
Приск іскор, міхи там сопіли,
Здаєть ся, скелю би стопили.

Тут міць води і міць огня
Єднають ся в заспіл,
І крутить колесо струя
Хаплива зі всїх сил.
Роботи день і ніч киплять,
Бють молоти у такт, гримлять ;
Металь вже мякне під ударом
Могучим їхнїм і під жаром.

Граф двох челядників зове
І їм дає наказ :
„Від мене перший хто прийде,
І запитає вас :
„Сповнили панське слово ?“ — „то
В сю челюсть киньте ви його,
Щоб зараз попелом узяв ся
І я з ним більше не видав ся.“

Радїють нелюди і в сьміх !
Катівські в них чуття !
Бо як тверде зелїзо, в них
Такі тверді серця.
Жвавійше в міхи дмуть і дмуть
І жарять піч, аж жари бють,
На морд готові — в челюсть смерти
Пропащу жертву зараз вперти.

Відтак Роберт, у серці фальш
Втаївши, так йому сказав:
„Спіши, не гай ся, хлопче, дальш,
Бо пан тебе зазвав.“ —
І Фрідоліну пан приказ
Дає: „В гамарню йди сейчас
І поспитай, чи слуги вміло
Сповнили завдане їм діло?“

І мовить той: „Піду, так є!“
Зірвав ся, вже спішить,
Та в мить подумав і стає:
„Чи що вона звелить?“
І до графині він іде:
„В гамарню шлють отсе мене.
Вели, що маю ще вчинити?
Бо довжен я тобі служити.“

І мовить пані на слова
Ласкаво так: „На чин
Сьвятої Служби я би йшла,
Та хворий в мене син.
Ото ж піди за мене ти
І змов побожно молитви:
Свої гріхи жалем як зросиш,
То і за мене Бога впросиш.“

І втїшний він завданнєм тим,
Пустив ся в путь, що міг;
Та ще кінця села в такім
Побізї не добіг, —
Втім на дзвінниці дзвін дзвенить
І ясний гомін скрізь летить,
Щоб грішників до тайни звати
І до життя по благодати.

„Як стрінеш Бога на пути,
Вступи в Господнїй дім!“
Те рік і входить в храм сьвятий;
Так тихо — тихо в нїм.
Жнива були і вийшли всї
На поле, жати хлїб женцї;
Спізнив ся і причет недбало —
До Служби послужити знало.

Отут у мить рішившись, він
Паламарем стає:
„Що в небо зносить, там зупин
Зупином і не є.“
І панотця в стихар убрав
І поясом підперезав
І ставить вже посуд пригожий,
Присьвячений послузї божій.

І вдїявши те все ладом,
Прислужником тодї
До вівтаря перед попом
З служебником в руцї
Іде; стає то припаде,
На право то на лїво йде —
І як слова „Сьвят-сьвят“ мовляє,
Дзвіночком тричі ударяє.

Відтак як піп лице схилив
При жервеннім столї
І Бога в тайнї підносив
Руками геть горі, —
Прислужник знак дзвінком дає
Присутним, — бє дзвінком і бє:
Хрестять ся всї і бють ся в груди,
Припавши перед Спасом люди.

Так зручно і докладно в край
Сповняє служби чин:
Який лиш є в храму звичай,
Сьвідомий того він.
І не втомляєть ся тим всїм.
Вкінцї на „З миром ізійдїм“
На церкву піп лице звертає
І весь народ благословляє.

Скінчилась служба. Все в ладї
Він уставляє там;
Обтер посуд і аж тодї
Вже оставляє храм. —
І повен мира йде до гут
Веселий духом, — але й тут
Занедбати довгу не хоче,
Дванацять „Отче наш“ шепоче.

І видить: з кагли дим гуде;
Зустрів челядників
І кличе: „Чи сповнили те,
Що граф вам повелїв?“
Ті щирять зуби і на піч
Вказавши, з глумом кажуть річ:
„Упорались! Махнув до глоту!
Граф похвалить нас за роботу.“

Назад до пана квапить в бік
І відповідь несе,
Як той здалека постеріг,
Очам не вірить. — „Се,
Нещасний, ти? І звідки йдеш?“ —
„З гамарнї!“ — „Як? та нї!“ — „Авже-ж!“
„Так ти в походї забарив ся?“ —
„Лиш тілько, пане, що молив ся.“

„Бо як сьогодня сперед вас
Я відійшов, — простіть!
Спитав у тої за приказ,
Котра менї велить.
Казала, щоб я в храм пішов
На Службу Божу, — я й зайшов
І змовив штири раз літаню
За вас, мій пане, і за паню.“

Тут пан то в диві то в страху,
Допитує: „Скажи,
В гамарні відповідь яку
Челядники дали?“ —
„Неясна, пане, їхня річ:
Вказали з реготом на піч:
„Упорались! махнув до глоту!
Граф похвалить нас за роботу!“

„Ну, а Роберт?“ — граф перервав
І піт його обріс, —
„Чи-ж ти його не зустрічав?
Його-ж послав я в ліс!“ —
„Нї в полї, в лїсї, нї нїде
Роберта я не стрів!“ — „Невже?“ —
І граф, поражений всеціло,
Пророк: „Сам Бог поправив дїло.“

І добрий, як нїколи ще,
Слугу за руку взяв,
До жінки зрушений веде,
Що тих не знала справ.
„Невинний ангел — се хлопя,
Вручаю вашій ласцї я!
Хоч як ми зле було судили,
Та з ним Господь і його сили.“

Дмитро Йосифович.

7. БОРОТЬБА ЗІ ЗМІЄМ.

Романса.

1798.

Де люд біжить? Що преть ся там
Під гомін ген по вулицям?
Валить ся Родос під огнями?
Скрізь люди товплять ся без тями,
А в їх крикливій метушні
Виднїє лицар на коні.
А вслїд за ним — ах, що за чудо!
Якусь потвору тягнуть з трудом;
Мов змій се, а крокóдиля
Довжезну пащу має диво.
І все кругóм то на змія
То на їздця глядить здумливо.

І кличе тисяч уст в товпі:
„Ось змій, ходїть, дивіть ся всї,
Що грабив кожнього обору!
А ось герой, що вбив потвору!
Вже перед ним такі були,
Що у могутнїй бій ішли,
Та не судилось їм вертати;
Нам слїд героя звеличати!“
І в монастир товпа спішить,
Де Йоганїти мають владу
І Шпиталя лицарство в мить
Згромадили тепер на раду.

І смирно лицар там іде,
Де строгий вождь лицарства жде.
А сходами за ним усюди
Скрізь пхають ся із криком люди.

І каже лицар до князя:
„Лицарську річ сповнив ось я.
Змія, те жерело розпуки
Краю, уб'или мої руки.
Дорога вже опять вільна,
Знов пастир може пасти в полї,
А в церковцю, як від давна,
Прочане хай ідуть доволї."

Та строго каже князь осьтут:
„Геройський справдї був твій труд.
Хоробрість, се лицарське дїло,
І ти боров ся справдї сьміло.
Однак скажи: Що перше є
В мужа, що для Христа жиє
Та носить знак хреста на собі?"
І тихо тут стає мов в гробі.
Та лицар, покраснївши, вклін
Достойно віддає і каже:
„Хай всюди послух знає він,
І соромом хреста не змаже."

А князь на те: „Із гордости
Сей послух ось нарушив ти.
Сьмів в бій іти не по закону,
Хоч знав ти нашу заборону."
„Суди, аж будеш знати все
Мій пане" — лицар рік на те.
„Не думаю, щоб приказ права
Нарушила моя виправа.
Не легкодушно їхав я
Страшній потворі смерть завдати;
Бо хитрість в тім була моя,
Аби побідником вертати."

„Пятьох вже лицарів із нас,
Правдивих ордена прикрас,
Погибло справді як герої.
Тоді ти заказав ті бої.
Та бач, — болючий неспокій
Тягнув мене усе на бій.
І в снї я, тихими ночами,
В тяжкому бою був гадками.
А скільки разів блиснув день
І вісти нїс про язви злобу,
Я в серці почував огень
І порішив останню пробу.

„І думав я собі в душі:
„На що горді були мужі?
Чим прославили ся герої
Пісень минувшини старої,
Що їх погани від віків
Вкрашали сяєвом богів?
Вони в пригодах повних хвали
Від потворів сьвіт увільняли.
Рішали ся на львів іти,
В бій з Мінотавром заходили,
А щоб нещасних лиш спасти,
Своєї крови не щадили.

„Чи варт лиш Сарацен один,
Щоб з ним боров ся Христянин?
Чи ложних лиш богів він боре?
В нїм щит свій має людське горе.
Де лиш трівога вдарить в дзвін,
Оттам спасати мусить він.
Та мудра хай буде відвага,
А силу най веде розвага.“
Так думав я і сам глядїв

Де слїд звіра шукати маю.
Те дух мій відгадати вспів,
І радий крикнув я: „Вже знаю!“

„Тодї до тебе я повів:
„Тоска манить мене домів.
Ти вдоволив бажанню мому,
І морем я заплив до дому.
Та тільки я прибути вспів,
Як стій мистцеви я звелїв
Ось так, як зміг я показати,
Подобизну змія зладнати.
Знїмаєсь на низьких ногах
В гору грубезне тїло дуже,
А весь хребет стремить в луских,
Страшних, як лютеє оруже.

„Довжезну шию мав сей плід,
А грізно, мов пекольний вхід,
Мов люто добичу хватає,
Пащека глиб свій розкриває.
А в чорнім глибі ряд у ряд
Скрізь зуби вістрями стремлять.
Мов острий меч язик виднїє,
В малих очах огнем жевріє.
А кадовб хвіст вужа розвів,
Що скрутами грізної смерти
Страшливо сам себе оплів,
Мов мав би він їздця пожерти.

„І відразливий був сей звір,
Бо сіру краску мав весь твір.
Пів-гад, пів-змій був в тій звірюцї,
В трійливій сплоджений багнюцї.
А скоро образ був готов,

Я пару добрих псів знайшов,
Хортів великих, бистрозорих,
До боротьби з турами скорих.
Їх я на образ ось цькую
І дике в них завзяттє буджу,
Змія їм брати я велю
І грімко голосом їх юджу.

„Онтам, де нагії місця
Між білим руном живота,
Я їм змія велю схватити
І острі зуби в них втопити.
А сам на Араба-коня,
Що аж кипів весь від огня,
Зі списом у руці я скачу;
А скоро лють у ньому бачу,
Кидаю ся з ним на змія.
Острогами коня бадьору
І влучно спис кидаю я,
Мов прошибав би ним потвору.

„Хоч дуба з ляку кінь ставав,
Зі скреготом піну кидав,
А хорти із трівоги вили —
Без впину вчив я їх що сили.
І заки кождий був готов,
То третій місяць нам зійшов.
Як тільки ж бачу в нас спромогу
До діла — рушаю в дорогу.
Ось третій ранок вже наспів,
Як тут вступили ми на сушу;
Однак спочити я не сьмів,
Аж ділом я розрадив душу.

„Бо ось — новий біль краю знов
Розбурхав мого серця кров.

Знов знайдено роздерті тїла,
Де язва потайки сидїла.
Я гнїв почув — і сам один
Тепер я порішив мій чин.
Скоренько чурів вчу я всього,
На Араба сїдаю мого
Та разом з хортами сейчас
Уважно, не лишивши слїду,
Щоби нїхто не бачив нас,
На зустріч ворогови їду.

„Ти знаєш, пане, там в горі
Сю церковцю, що на скалї,
Звідкіля весь остров видати,
її мистець вмів збудувати?
Мала і вбогая вона,
Та в нїй ікона від давна,
Де Марія з Ісусом сяють,
А три царі поклін складають.
Девятьдесять східцїв усїх,
Що має їх отся дорога,
Коли-ж хто нею вийти зміг,
Його скріпляє ласка Бога.

„А ген під нею в глибинї
Печера тягнеть ся в скалї,
Яка не має з сонцем злуки
І дише випаром багнюки.
Осьтут змій скривши ся лежав
І день та нїч на добич ждав.
Мов адський гад він тут в долинї
Беріг самітньої сьвятинї.
Коли-ж являв ся прочанин
Та йшов туди в гору з мольбами,
Змій швидко випадав з глибин
Та нїс його на жир до ями.

„Так заки я почав мій бій,
Я кляк у церковці сьвятій
І в Непорочного Дитяти
Опрощення я став благати.
А помоливши ся — як стій
Вдягаю мій оружний стрій.
Спис беру правою рукою
І в низ ступаю так до бою.
А чурів в бій не беру я.
Велю їм тільки, що потреба,
І в мить сїдаю на коня
Та все здаю на ласку неба.

„Ось тільки з'їхав я на плай,
Счинили хорти лютий лай,
А кінь, хоч не втїка з дороги,
Йде дубом, порскає з трівоги.
Бо близько, де виднїлась глуб,
Змій, звивши ся в поганий клуб,
На сонцї грів ся; ось в тій хвили.
Його гнеть хорти розбудили.
Та в мить відскочили вони,
Бо потвір зївнувши спровола,
Мов трійлом дихнув з глибини
І мов шакаль завив довкола.

„Та я опять збудив в них лють,
А як вони на нього йдуть,
Я сам з цїлої сили сьміло
Кидаю спис у враже тїло.
Та спис мов той слабий цїпок
Відбив ся від твердих лусок.
А заки знов я спис взяв в руки,
Вже василисків зір звірюки
І дих, що трійлом убивав,

Стрівожили коня до краю;
Кінь скочив в зад і дуба став,
Я вже гадав, що погибаю, —

„Та тут зіскочив я з коня
І з піхви в мить добув меча.
Та що удари всї шаблюки
Тут проти панциря звірюки?
Хвостом могутнїм лютий див
Мене на землю повалив.
Уже пащеку отвирає,
Ось-ось мене вже роздирає.
В тім пси, розлючені як слїд,
Згадавши пана свого волю,
Так вжерли ся в його живіт,
Що змій завив в страшливім олю.

„А заки спас ся він від них,
Опять піднести ся я встиг,
І де в змія мягке вздрів тїло,
Туди в кишки меч топлю вміло
По рукоять, хоч одноруч,
Аж хлюснув крови чорний луч.
І впав змій і мене з собою
Пірвав він падучи по бою.
І ось в сю хвилю я зомлїв.
А скоро я вернув до мови,
Кругом себе я чур уздрів,
А мертвого змія у крови.“

Тут оклик подиву грімкий
Несеть ся з кождого грудий,
Як лицар вмовк. А крик народу,
Відбитий десять раз від зводу,
Гучними хвилями пливе

Луною довкруги гуде.
Вже й лицарі жадають сьміло
Щоб лаврами вславити дїло,
А людови з тріюмфом люд
Героя хоче показати;
Та князь чоло поморщив тут
І приказав усїм мовчати.

І рік: „Змія, що сей остров
Жахав, ти бодро поборов.
Люд в тобі Бога добачає,
Наш орден ворога лиш має.
Бо гада сплодив ти в душі
Страшнїйшого, чим всї вужі.
Змієм, що в серцї робить шкоду
І сїє зіпсуттє й незгоду,
Се, сину, той упрямий дух,
Що послуху не хоче знати
І всякий лад привик топтати,
Бо він то нищить сьвіт вокруг.

„Хоробрість єсть і у поган;
Покора — слава Христіян.
Бо в божественного честь Сина,
Що як убогая людина
Колись верстав безсмертну путь,
Наш орден заснував ся тут
Із цїлею людей навчати,
Як власну волю усмиряти.
Твоя-ж цїль — слава лиш пуста,
Тож геть з очей менї в тій хвили!
Бо не для тих знамя хреста,
Що злого в собі не зломили.“

Тут у товпі скипіла лють
І вихром крики ген ідуть,

І ласки братя молять знова.
А лицар в низ глядить без слова,
Кладе свій одяг і князя
Цїлує в руку мов дитя,
Та йде. Князь дивить ся в спокою,
І кличе тут за ним з любвою:
„Мій сину, обійми мене!
Тепер ти витязь в тяжшім бою.
Візьми сей хрест — се дар за те,
Що витязем став над собою!“

Остап Грицай.

8. ПОРУКА.

(Присьвята Івану Калиновичу).

1798.

З ножем під полою підкравсь
Дамон к Діонїзу тирану.
Схопили його, і в кайдани
Забили. Тиран запитавсь:
„Чого ти з кинджалом?“ Озвавсь
Той: „Визволить город од ката!“
„За це на хрестї буде плата!“

„Байдуже! Вмирать, так вмирать!
Не жизни я в тебе благаю,
А от коли милость, прохаю
Три днї менї сроку лиш дать,
Щоб з милим сестру повінчать;
Поручником друга покину;
Втечу, — не мине він загину.

Король тут лукаво всьміхнувсь,
Подумав зажмуривши око,
І каже: „Даю три днї сроку,
А тільки, щоб в пору вернувсь
І даний щоб час не минувсь,
Бо друга за тебе скатую,
Тобі-ж тодї жизнь подарую".

До друга прийшов: „Приказав
Король на стовбурі розпяти
Мене за мій вчинок завзятий,
І сроку три днї менї дав,
Щоб з милим сестру повінчав, —
То йди-ж під заклад у неволю
На три днї, вернусь і одзволю.

Обняв його щирець без слів
І здав ся на волю тирана.
А той почвалав собі зрана.
І третїй ще день не наспів —
Сестру вже до шлюбу повів.
Мерщій він назад поспішає
В турботї, що срок він прогає.

Тут цївкою вдарив ливний,
І з гір заревіли потоки,
І беріг залили високий.
Підходить, аж струмінь гірний
Місток розірвав камяний, —
І глянув він сумно і тихо
На се несподївane лихо.

Він кида сюди і туди
Свої безнадїйнії згляди,
Гукав і шукав собі ради, —

Не чути відгуку з води,
Не видно ратунку з біди,
Рибалка веслом не киває,
А хвиля все дуще гуляє.

Упав і заплакав і зняв
Він руки до Бога в знесилї:
„Вгамуй, милий Боже, ці хвилї!
Летять так години, настав
Вже південь, і друг мій пропав,
Як сонечко в вечері зайде,
І мене король там не знайде."

Неначе в веснї у ярах,
Потік скаженїє і рине,
А час за часиною лине.
І духу додав йому страх...
І от він в хвилястих валах, —
Руками бурун розтинає,
А сьмілому й Бог помагає.

І виплив з води і біжить
І дякує щедрому Богу.
Аж тут перетяли дорогу
Розбійники: „Жить, чи не жить?"
Сердешний блїднїє, дріжить
І каже їм: „Бійте ся неба,
Чого вам од голого треба?...

„Своїх не крівавте ви рук!
Я маю лиш тїло і душу,
Віддать королю я їх мушу."
І вирвав в розбійника друк.
„Там жде мене щирий мій друг!"
І став їх що сили кресати,
Три впали, а инші — тїкати!

А сонечко палить гаразд!
Од спеки й тяжкої дороги
В його потомили ся ноги.
„В тяжкий ти поміг мені час,
Од хвиль і розбійників спас, —
Невже-ж мене згага тут згубить,
І друг там погибне мій любий?“

Аж гов! Наче срібний дзвінок,
Близенько щось плеще, дзюркоче;
Він глянув, і радісно очи
Уздріли, мов перлів разок
Із скелї біг сьвіжий струмок.
Він радо схилився до криниці,
Й досхочу напившись водиці,

Воскрес і забув ся всїх лих.
А сонце любесенько сьвіте
На травку зелену крізь віти.
Аж двоє ідуть; він притих,
Хотїв вже тїкати од них,
Як чує, вони промовляють:
„Отце вже його розпинають“.

Як птиця полинув. „Мій брат,
Мій друг гине!“ — скрикував в горі!
Там жевріє в західній зорі
Зубців Сиракуз білий ряд.
На зустріч біжить Фільострат.
Боги! Се його домівничий,
Пізнав свого пана і кличе:

„Назад, вже ратунку нема!
Промучить ся він вже не довго,
Ратуй-же себе ти самого.

Безвістність, кайдани, тюрма
І посьміх тирана, — дарма:
Він ждав, сподівав ся, години
Лїчив, і не вірив, що згине".

„Хоч пізно й кінець не змінивсь,
Його не спасу, се я знаю.
То хай-же нас смерть поєднає,
Щоб лютий тиран не хвалився,
Що зрадив я й тим опізнився.
Хай дасть на поталу він звіру
Обох нас, і в і р н і с т ь йме віру!"

Стемнїло і вище всїх хат
Він хрест бачить, ставши у брами;
Навколо-ж люд гавить юрбами,
І тягне вже друга канат...
Розкинув, посунув назад
Народ він і крикнув: „Катюга,
Мене розіпни, а не друга!"

Дивуючись всї підійшли, —
В обіймах обидва і в волю
Ридають од щастя і болю.
І сльози у всїх потекли...
І вість королю понесли.
Він жаль у грудях почуває
І в ту-ж мить їх побачить бажає.

І довго дививсь на гостий,
І каже: „Багато в вас сили!
Ви серце моє побідили...
І вірність — не брязк се пустий.
Товаришем в спіл ваш сьвятий
Приймїть і мене, і не двоє
У спілцї хай буде, а троє..."

Теодосія, 1913 р. *Цезар Білило.*

9. ГЕРО І ЛЄАНДЕР.

1801.

Бачиш ті старинні замки
Проти себе мов дві рамки
В сяйві сонця навкруги?
Де Геллєспонт котить хвилі,
Рве й гуде крізь Дарданелі,
Ломить скельні береги?
Чуєш, як реве там хвиля,
Та як бє в скалу вона?
Аз'ю від Европи втяла,
Та коханню не страшна.

І в Лєандра й Геру милу
Амор божу влучив стрілу,
З лука прошиб край сердець,
Геро-Геба! гарні брови...
Він все в гори йде на лови,
Жвавий, крепкий молодець.
Гнїв батьків давний, ворожий
Дїлить любків, там і ту,
А солодкий любви овоч
Висить вже на волоску.

В замку в Сестоса віднозї
Сїло дївча у трівозї,
Море вкрила все піна...
До Абіда споглядає,
Там, де милий пробуває,
Краля тужить самітна.
Ах, до тої ген відноги
Мостів там нема нїде,
Човен теж там не плаває,
Стежку лиш любов знайде.

З лябіринта, ще й з порога,
Вкаже любов де дорога,
Дурня змінить навпаки,
І звірів в ярма вганяє,
В діямантовий плуг впрягає
Дишучі огнем бики.
Навіть Стикс девять-русельний
Тої не спинить любви;
Викраде вона миленьку,
Хоч би з Плюта царства тьми.

І крізь страшні хвилї моря
Мчить любов все жаром горя,
Ум Лєандра охотить.
Як лиш денний блиск згасає,
Ось пливак вже поспішає,
Скаче в Понта води в мить,
Крепко хвилї відгортає
На противний беріг вплав,
Де з віконця на балконї
З факлї вже огонь палав.

В раменах мягких любови
Він щаслив, мов плив на лови,
По плавбі загріє кров,
І прийме заплату божу,
Що її роскішну, гожу,
Зберегла йому любов.
Аж спізненого Аврора
Будить з мрій солодких снів,
Гонить в зимне ложе моря
З лона райських любощів.

Трицять сонць так вже втїкало,
В їхніх пестощах збігало;

Крадком пють роскоші всї.
Втїхи ночей мов пошлюбних,
Заздрих богам, перелюбних, —
Все зелені молоді!
Не зазнав той щастя з роду,
Хто сей овоч із раю,
Над пекольною рікою
Не зірве під власть свою.

Геспер і Аврора в згодї
Чергували ся на зводї.
Щасним стриму вже й нема!
Хоч краса листків марнїє,
З ледяних сторін вже віє
Остра з півночи зима,
Радісно вони витали
Днїв що раз коротшу путь,
І за довше щастє ночей
Пяні Зевсу мольби шлють.

Вже Вага на небі стала,
Днї і ночі порівняла, —
А дївчина знай стоїть,
Жде, глядить сама з віконця:
Ось злїтали конї сонця
По конець небесний звід.
Море стало тихе, рівне, —
Мов те зеркало було,
І вітрець не заколише —
Чисте мов хрусталь живло.

Там дельфіни виринали,
Весело в нуртах гуляли
В срібно-чистім морі вплав;
Чорно-сїрим ключем гнали

З нуртів моря підпливали, —
Се Тетіди полк гуляв.
Лиш вони одні все знали
Про любовну тайну звязь,
Але на приказ Гекати
Мова їм на все замклась.

Видом моря так радїла,
В лестних словах гомонїла
Геро до живла таке:
„Милий Боже! Ти-б мав звести?
Буде той брехун без чести,
Хто тебе лукавим зве.
Людський рід увесь лукавий,
Серце в батька строге знов, —
Благий ти і милостивий,
Зворушить тебе любов.

„В пустках тих батьків палати
Мусїла-б я коротати
Вічне горе днїв своїх, —
Та менї ти носиш друга
Без судна, як зійде туга
Просто в рай обіймм моїх.
Хвиль твоїх прибій страшливий,
Жахом дише глибина,
Та любов тебе вблагає,
І геройство помага.

„Бо й тебе могуча сила
Бога Ероса вразила:
Золотий баран втїкав, —
Геллю з личком все румяним
Нїс ще й з братїком коханим
На хребтї по морі вплав,

Чаром ти її підбитий
Скочив живо з гирла тьми
І з хребта здер в мить дівчину
На саме дно глибини.

„Там-то в водяній палаті
Стала з богом проживати
Весело безсмертні дні:
Любкам в любві помагає,
Вдачу твою усмиряє,
Вводить в залив кораблі,
Чудна Геллє! божественна!
Шлю мольби тобі свої:
Приведи і днесь Лєандра
Звичним шляхом ти менї!“

Вже стемнїли хвилї моря,
Геро факлю сьвітить з горя;
З висоти огонь палав,
Щоб сей знак таємний, любий
Любка хоронив від згуби,
Путь мандрівнику вказав.
Стогне і гуде з далека,
Море в пітьмі бовдурить,
Сьвітло зір у мить померкло,
Буря люто клекотить.

Понта площу ніч вгортає,
З хмар потопа струй спадає,
Води цюрком хлюпотять;
Блискавки дрожать воздухом,
А з печер його вже духом
Наче тучі всї летять,
Ріжуть челюсти незмірні
В гирлах нуртів заєдно;

Позїха мов з пекла паща,
Одчинає морське дно.

„Горенько-ж моє!“ — ридала,
Бідна й Зевса ще благала:
„Ах, що випросить може так?
Хоч боги співчули-б горе
Що-ж, коли в те злудне море
Кинувсь серед туч смільчак?
Звичні з морем ріжні птахи
Стрімголов в гнїздо летять,
Кораблї теж непоборні
Скрить ся в заливі спішать.

„Ах, він певно вплав пустив ся,
Очайдух на те рішив ся!
Сильний бог його кріпить:
Клявсь на се він на прощанне,
Присягав менї коханнє;
Смерть одна його звільнить.
Може він в тій хвили зводить
З буруном страшенний бій,
Нурт пірве його на віки
Хвиль розбурханий прибій.

„Понт обманний, хто вгадає,
Скільки зрад в собі скриває!
Ти-ж мов зеркало те був!
Хвилї спочивали зрадно,
Аж його ти звабив складно,
Й в царство ложі затягнув.
І йому ти з пів дороги
Поворот загородив,
І на зрадженого підло
Всї страхи свої спустив!“

Бурі шум росте на мори.
Виривають хвилі гори,
Розбиваються до скал,
І піна все покриває.
Човен дуба силу має
А роз'бється від сих навал.
Вихор загасив і факлю,
Що була мов сьвічником,
Страх бере і від потопи
Суша теж пройма жахом.

Ось і Афродіту молить,
Хай Оркана здержать зволить,
Усмирить гнів хвиль вона.
І клянесь вітрам богаті
Жертви на жертовник дати,
Злоторогого бика.
Глибини богинь всіх просить,
Молить і богів з небес,
Дать обіцює оливи
До бурливих морських плес.

„Вислухай моє проханнє
Лєвкотеє, се благаннє,
Божественна на воді!
Вийди, ти все прибігаєш,
Мореплавців з туч спасаєш,
Ратувать спішиш в бідї.
О, подай йому заслону
Ткану, чарівну, сьвяту!
Хто її вбере, той цїло
Встане з гробу хвиль, як з'сну!“

І вітри страшні змовчали.
Вже край неба коні стали,

Еос з ними сам піднявсь.
Море смирно в давнє ложе
Йде мов зеркало те гоже.
Воздух до води всьміхавсь.
Лагіднійше бють ся хвилї
До скельних стїн берегів,
З легка хвилї лиш маняють, —
Труп при березї білів.

Так, се він! Вмерлець примірний,
По смерти присязї вірний!
Геро друга пізнає;
Нї з жалю вона голосить,
Нї з очей сльози не росить,
Бач, струхлїла вся стає.
В пропасть лиш пусту вдивлясь,
В етеричне сьвітло се...
В мить вкрасив огонь шляхотний
Як мертве її лице.

„Вас пізнала-м, дужі сили!
Прав своїх ви боронили,
Невмолимі і страшні.
Путь свою давно-м вгадала...
Щастя я таки зазнала,
Доля найкраща менї!
Мов служебниця сьвятинї
Тої за життя була-м, —
Тож тобі, царице Венус,
В жертву я себе віддам!“

В легкій шатї, цїла біла,
З башти в море мов злетїла,
В мить її бог Понт приняв,
Взяв на хвилї сьвяті тїла,

Їх змиває піна біла;
Обоїм — він гробом став.
І утїшний своїм лупом
Весело реве й гуде,
Ллє невичерпана урна,
Струю, що у вік пливе.

Володимир Кобрин.

10. КАССАНДРА.

1802.

Радість гомонїла в Трої,
Ще стояли мури всї,
Пісня прославляє бої,
Дзвонять струни золоті.
Руки всїх тепер в спокою,
Довгим боям вже конець,
Бо із Пріяма донькою
Сам Пелїд йде під вінець.

Вже пристроєний вінками
Люд, як сьвято се велить,
Торжественно із мольбами
У Тімбрійця храм спішить.
Грімко крізь розгульну Трою
Звуки радости гудуть,
Лиш одна тут самотою
Горесна щеміла грудь.

Горесна, хоч радість всюди,
Без товариства, сама,
Так Кассандра з болем в груди

В гай Аполльона ішла.
В найтемнїйшу глибінь нинї
Схоронивши ся сумна,
З гнївом пояску жрекинї
В порох кинула вона:

„Всїх голубить роскіш-мрія,
Всїх щасливі днесь серця,
У старих батьків надія,
У сестри — сяйво вінця.
Я одна лиш самотою
Не заслїплена нїчим
Бачу ясно, як стрілою
Йде загуба мурам тим.

„Бачу — смолоскип яріє,
Та не в Гимена руцї;
Ген під небом дим темнїє,
Але се вже не жерцї.
Сьвята ладять ся без впину,
Але мій чутливий дух
Видить демона загину,
Що руйнує все вокруг.

„І гнївлять всїх жалї мої,
Я стрічаю скрізь лиш глум,
В глибинах тиші глухої
Мушу крити я свій сум.
Хто щаслив — не йде зі мною,
А веселим — більш сьмішний!
О, ва кою ти судьбою
Надїлив мене, Сьвятий!

„Та на що-ж звіщати маю
Віщії твої слова
В містї слїпоти без краю,

Де видюща — я одна?
На віщо менї глядїти
На невмольну лють судьби?
Вже її не одолїти,
Горе мусить надійти.

„Якже-ж тайну там розкрити,
Де украдком горе йде?
Лиш в омані можна жити,
А відучість — смерть несе.
Тож спаси мене від неї,
Повний крови вид закрий!
Чашею віщби твоєї
Бути — дар отсе страшний!

„Дай менї, щоб знов я мала
Мій безжурно-темний ум!
Я знїміла, як пізнала,
Боже, тайни твоїх дум.
Все я, все в будуще лину...
Не для мене хвилї чар!
Ти безжурну взяв годину,
Відбери фальшивий дар.

„Отсих кіс менї нїколи
Не вкрасив весїльний цьвіт,
Відколи по твоїй воли
Вівтар твій — се весь мій сьвіт.
Молодою вже зазнала
Тільки плач і горе я,
Все так гірко відчувала
Біль рідної душа моя.

„Скрізь подруг веселі пари,
Бачу — все кругом жиє,
Пє із молодости чари,

В мене тільки смуток є.
Не мені весна йде, Боже!
Сонце не мені блестить.
Як же той радіти може,
Хто на дно життя глядить?

„О, щаслива Поліксена
Сяєвом солодких мрій!
Найгарнійшого Геллєна
Прийдесь обіймати їй.
Чого їй тепер боять ся?
Під надій роскішні сни
Навіть з вами помінять ся
Не бажає — ні, боги!

„Хоч і я знайшла вже того,
Що за ним летить душа, —
Ах, яка любов у нього,
І яка любви жажда!
Радо би я як подруга
Жила з милим, дорогим;
Але Стиксова потуга
Все між мною і між ним.

„Найстрашнійші мари аду
Прозерпіна шле менї;
Де не стану я, де сяду,
Бачу марева грізні.
Навіть у забав хвилину
Сіє грозу їх юрба!
Так за мною без упину
Йде та йде моя журба.

„Бачу вбійців сталь блискучу,
Бачу искри в їх очах,
І в загубу неминучу

Стелить ся для мене шлях.
Нї! — очей я не відверну,
Вічно я глядїти му
На судьбу мою химерну,
Поки в чужинї не вмру."

Звук тих слів іще лунає —
В тім — чи чуєш? крик нараз
В дали з храму вилїгає:
„Вже Тетіди син погас!"
Вють ся в Фурій змії-мари,
Утїкають всї боги,
А над Трою чорні хмари
Надтягають довкруги.

Остап Грицай.

11. ГРАФ ІЗ ГАБСБУРГА.

1803.

В Аахенї бучно своє сьвяткував
Король Рудольф коронуваннє.
Палац старовинний блищав і сияв
У пишнім, роскішнім убраннї.
Всї страви граф Рейнський гостям подавав,
А вина іскряві Богем наливав,
І семеро виборців збройно
Стояли навколо державця землї,
Як зорі круг сонця, у злотї, сріблї, —
Свій стан уявляли достойно.

В палатї бенкет, а в подвірю юрба
Народу кишить превелика:
І радощі буйні, і сурмить труба,

Вівати, і грає музика!
Бо згубний війни і без цїсаря час,
Страшенний і довгий, минув ся для нас,
Знов дан нам суддя панувати, —
І меч не карає нїкого слїпма,
І в добрих і в смирних опаски нема
Усильника жертвою стати.

І цїсар свій келих підняв золотий,
І радий до панства він мовить:
„Витаю цей празник, і вас, всїх гостий,
Що мене ви прийшли поздоровить.
Сьпівця-ж чом нема, що нам радість дає
І сьпівом всолоджує серце моє,
І поїть росою, мов душу?
Я з молоду віщих боянів любив,
А те, що я лицарем в життю робив,
Те надто як цїсар я мушу.“

Як ось розступив ся князївський гуртець,
І вийшов в киреї довжезній
З натхненнєм пророчим у очах сьпівець
І з сріблом в волосю — старезний.
„Сплять згуки солодкі в струнах золотих“,
Сьпівець так сьпіває о хвилях сьвятих
Кохання, о дивно-велишнїм,
„Що серце захоче, душа забажа, —
Скажи-ж нам, що цїсаря найбільш скраша
Сьогоднї на празнику пишнім?“ —

„Не буду сьпівцеви приказувать я“, —
Одвітив Державець ласкаво,
„Над Богом обраним не влада моя,
Натхненнє сьпівця — не забава.
Як буря зненацька бурхне, загудить,

Не знати, куди вона й звідки летить,
Як з темної глиби дзвінкуче жерельце, —
Так голосно пісня сьпівцева звенить,
Підважує дух наш і диво чинить —
Дрімливе розбуджує серце."

І вдарив мистецько по струнах сьпівець: —
„Якось — раз побрав ся на лови
За сарною швидкою жвавий стрілець, —
Стрілець той був знатної крови.
А чура лучок йому й стріли держав.
Під ним воронесенький кінь вигравав,
І тільки що в'їхав на муріг дібровний,
Він з далека дзвоник почув, —
З Причастєм то батюшка був,
А з ним іще служка церковний."

„Обох їх у лїсї побачивши граф
Зіскочив з баского негайно,
Вклонив ся і зараз навколїшки став —
Почтити сьвященную тайну.
А лїсом тягнув ся глибокий ярок,
Бурхав в нїм од поводї здутий поток, —
Не дав пан-отцеви він ходу.
І бережно батя поклав сакрамент
На травку зелену, роззув ся у мент,
Щоб перейти биструю воду."

„Ти що тут мотериш?" — граф його пита.
А той одвіча йому сьміло:
„Зове мене, бач, моя служба сьвята —
Жде хворий Господнього Тїла.
І тільки що зближив ся до бурчака,
Як кладку схопила та хвиля рвачка,
Менї-ж так потрібно в посьпіху,

Тим хочу я босий ось перебрести
Потік, аби швидче душі принести
Християнську, останню утїху."

„Тут граф на коня пан отця посадив
І дав йому повід у руки,
Щоб хворого він мерщій запричастив,
Влегшив передсмертнії муки.
А сам пересїв він на чури коня,
І знову на лови подавсь навмання,
А батя майнув куди треба.
А завтра-ж до графа прийшов на поклін,
За повід веде йому коника він
І зичить всїх благ йому з неба."

„Крий Боже, пан-отче", — граф каже йому,
„Щоб ще коли їздив на лови,
На герць, чи на бій на коні я цьому,
Носив бо він Тїло Христове.
Коли не береш ти для себе коня,
Хай церкві це буде присьвята моя,
Бо вчора подав я поданнє,
Тому, що так щедро менї
Послав усї блага земні,
І душу і жизнь і диханнє."

„Нехай милосердний Отець наш і Спас,
Що всїм помагає в потребі,
По вашій заслузї великій і вас
Помилує тут і на небі!
Всї добре вас знають і славлять навкруг
І вас, і хоробрий лицарський ваш дух.
В вас шестеро любих дочок — як квітки
Роскішно вони процьвітають;
Нехай-же вам любі і гарні дочки
Корони і слави придбають."

Задумав ся цїсар і мовчки сидїв,
Немовби згадав про минуле,
Він пильно сьпівцеви в лице поглядїв,
І серце забило ся чуле.
Він все зрозумів, пан-отця він пізнав, —
Схилившись в багрянну кирею сховав
Він сльози, що вид покропили...
І бачили всї, як він сльози ронив,
І графа пізнали, що все те вчинив,
І Господа Бога хвалили.

Цезар Білило.

12. СЬВЯТО ПОБІДНИКІВ.

1803.

Впав Пріямів город в ноги,
Троя в румі і пилу;
Греки пяні з перемоги,
Взявши добич немалу,
Сїли вже на статки біля
Геллєспонта берегів —
Їх нести готова хвиля
В гарну Грецію борців.
„Вдарте-ж пісню втїшну, нуте!
Бо-ж у вітчину ладні
Плисти нашї кораблї —
Рідним ватрам нас вернути.“

Сидя лавами злу долю
Гірко Троянки кляли,
Бють ся в груди повні болю,

Вітрам коси розплели.
В крики втіх веселораді
Свій сумний мішають сьпів,
Горе їх ще більше в падї
Краю, міста і батьків.
„Будь здорова, земле рідна!
Вітчину лишивши, там
В службу йдем чужим панам.
Ах, мерців судьба завидна!“

Ось тепер богам готує
Кальхас жертву і палить
В честь Палляді, що будує
Городи і знов валить,
В честь Нептунови, що в рясу
Вод усї краї прибрав,
Зевсу в честь егідотрясу,
Що на нарід страх наслав.
„Рішений, рознятий істо
Спір, що скоїв много бід,
Виповнилась черга лїт,
І велике впало місто.“

Син Атрея, сили всьої
Вожд, переглядів полки,
Що плили колись на бої
Над Скамандра береги.
І тяжка журби негода
Налягла царевий гляд,
Бо з прибулого народа
Лиш немногих вів назад.
„Хай-же втїшний сьпів сьпіває
Той, хто в рідний край пливе
І кому життє цвите!
Бо не всяк у дім вертає.“

„Нї, не всїм радїти гоже,
Що вертають в тїнь домів:
Морд їх там чекає може
Близь домашнїх вівтарів.
Дехто впав про хитрість друга,
Кого в бою бог зберіг!“
Так Улїс в натхненню духа
Когось зором остеріг.

„Щасний, кому зберігає
Вірна жінка чистий дім!
Бо хитка в умі своїм
І злісна, — нове кохає.“

І зрадїв Атрид, жоною
Знов здобутою щаслив,
Лоно чарівне рукою
Повен радости обвив.
Мусить дїло зле пропасти,
За злочином пімста в слїд, —
Бо нам править в своїй власти
Праведний з небес Кронїд.

„Злу лихий конець в розвою,
Мстить гостинне право бог
На злочиннїм полї — ох,
Справедливою рукою.“

„Може щасному й прилично“,
Мовить Оілєя син,
„Славити богів велично
Сьвітом правлячих з вершин!
Без розбору дїлять дари,
Тичуть щастє навпопад;
Бо Патрокль упав на мари,
А Терзіт пливе назад.“

„Слїпо щастє боговите
Сипле з бочки людям пай:
Тїш ся нинї і гукай,
Хто взяв жереб далї жити!“

„Та-ж війна бере найкращих!
Вічна память будь тобі,
Брате, на бенкетах наших,
Що був баштою в борбі.
Як палав ряд статків чорний,
Ти то Грекам визвіл дав;
Але хитрий і проворний
Нагороду гарну взяв.“ —
„Мир душі твоїй хай сяє!
Супостат тебе не зміг,
Аякс з Аякса рук лїг.
Ах, найлїпших гнїв з'їдає!“

З черги в честь вітця чільного
Злив Неоптолєм вина:
„Зміж всїх людських доль мойого
Батька долю славлю я.
Зі всїх благ життя величня
Слава — найвисше добро;
Тїло в прах паде, та вічно
Жити-ме імя його!“ —
„Будеш ти, хоробрий, зично
Жити славен у піснях!
Бо земне минуче; ах,
Лиш мерцї трівають вічно.“

„Як пісні мовчать байдужно
Про побідженого, вам
Гектора згадаю тужно“, —
Син Тидея рік братам.

„За домів сьвятиню мильшу
Хто защитником упав, —
Взяв хоч витязь славу більшу,
Сей за кращу ціль стояв!“ —
„За домашні хто престоли
В бою лїг, їм щит і дах,
Той і в ворога устах
Жити-ме, не вмре нїколи.“

Нестор, бенкетар завзятий,
Що три роди пережив,
Гекубі слїзній листатий
Кубок чергою вручив:
„Випий сей напій живущий
І великий біль забудь!
Бакхів дар отсей цїлющий
Бальсам на зболїлу грудь.“ —
„Випий сей напій живущий
І великий біль забудь!
Бальсам на зболїлу грудь —
Бакхів дар отсей цїлющий!“

„Тож Нїоба, що служила
Гнївови богів за ціль,
Як колося овоч з'їла,
Пересилила свій біль.
Бо поки край уст бурхає
Животворний ключ життя,
Топить біль і розмиває
Горе хвиля забуття!“ —
„Бо поки край уст пінить ся
Животворний ключ життя,
Тоне в хвилях забуття
Зойк і сном привидним снить ся.“

Тут ясновидюща встала,
Богонатхненна глядить
З кораблїв туди, де впала
Вітчина, в димах горить.
„Ах, земне буттє є чадом;
Як стовпи диму пропадуть
Величі земні всї рядом;
Вічно лиш боги живуть.“
„Висне горе, на конї ти,
Чи на кораблї живеш;
Завтрішнє непевне теж,
Тож сьогодня дбаймо вжити!“

Дмитро Йосифович.

13. СТРІЛЕЦЬ У АЛЬПАХ.

1804.

Може-б, синку, ти ягнятко
Постеріг, мале ягня?
То стрибне воно на грядку,
То на цвіти, — так що-дня.
„Пусти мене, моя мати,
Пусти в гори полювати!“

Може скличеш ти отару
У сопілочку свою?
Грою додаси ти чару
До дзвінких пісень в гаю.
„Пусти мене, моя мати,
По горам помандрувати!“

Полюби, — кругом оселї
Чорнобривцї, нагідки
І майори, — там на скелї
Дикій не цьвітуть квітки.
„Хай цьвітуть собі майори,
А я, мамо, піду в гори!“

І побрив собі хлопчина
В пущі й нетри диких гір,
Носить ся, мов хуртовина,
Гонить ся, як лютий звір.
Перед його мчить ся, скаче
Серна злякана, тремтяче...

З скель на скелї, далї-далї
Мчить ся серна, як стріла,
Через прірви і проваллї,
Де густа повисла мла.
А за нею хлопець сьмілий,
На готові лук і стріли.

Скочила на шпиль зубчастий,
А під ним бескид і тьма,
Там нї гребнїв камінястих,
Анї стежечки нема.
Круча пащу роззїває,
З заду ворог поспішає.

Молить жалібно очима
Стрільчика, щоб не вбивав,
Молить дарма: за плечима
Гостру стрілку вже дістав.
Раптом сивий дїд з'явив ся —
Дух Гірський, і насупив ся.

*

І руками животинку
Змучену він затулив:
„Не дозволю сього вчинку!
Гарну землю Бог створив
Всїм для рівного наслїдку!
Не займай мою черідку!“

Цезар Білило.

III.

ПОЕМИ.

І. ПРОГУЛЬКА.*)

1795.

Будь ми здорова, горо із вершком червоно-
[промінястим!
Сонце, витай, що її любо освічуєш так!
Ви теж витайте, луги животворні, й ви, липи
[шумливі,
Й той співаків любий хор, що між гильками
[лїта!
Й ти, небес синяво, що розливаєш ся в без-
[мір широк,
Довкола бурих тих гір, по над зелені лїси
Й по надо мною, що ось із вязниці кімнати
[уйшовши,
З буденних, млявих розмов, весело к тобі
[біжу.
Подиху твого струя ароматно мене освіжає,
Спрагнений зір покріпля світло могутнє твоє.

Ярко цвітиста лука мерехтить у красках ріж-
[нородних,
Але їх супір палкий грація нїжна вкрива.
Вільно прийма мене луг на свій килим широ-
[кий, роскішний;

*) У перекладї отсих двох Шіллєрових поем, уложених старинним розміром, гексаметрами на переміну з пентаметрами, т. зв. дістіхами, на жаданє перекладача задержуємо його правопис, де в чім відмінний від нашого.

Редакція.

Зелень приязну його стежка сільська протина.
Довкола мене бренять роботящі пчілки, і мов сумнів
Вєть ся барвистий могиль над румянцем конюшин,
Жарко пече вже мене промінь сонця, від заходу тихо,
Лиш жайворонковий трель в яснім повітрі звенить.
Та ось із близьких хащів зашуміло; хиляють ся вільхи
Гилєм у низ, і пішов вітер траву хвилювать.

Ніч запахуща мене обійма! Під холодну покрівлю приймає
Дах величезний мене буків тїнистих, старих.
В тайники лїса нараз краєвид заховав ся широкий,
Вєть ся стежина крута, мов під ногами змия.
Крадькома лиш крізь гильки проника крізь зелену гущаву
Світло скупе; лиш де-де синява глипне, мов сьміх.
Та нараз пітьмі конець! На прогалинї лїса нежданно
Знов у блискучого дня світлї купаю ся я.
Непереглядна тепер далечінь перед зором у мене,
Синиї гори у млї світ закінчають менї.

У стіп гори, що спада підо мною і ід разу так стрімко,
Зеленкувата ріка зеркалом плинним тече.
Етер у безмір у низ і у верх наді мною безмежний;

В верх глянь — аж лячно стає; в низ — [заворот голові.
Але між безміром тим, що у гору, і тим, що [в долину,
Кладка з поручєм тебе певно, мандрівче, веде.
Всміхнені наче біжать попри нас узберіжя [богаті;
Радість, запопадний труд пишна долина [хвалить.
Лїнії ті, що селян власність дїлять одну від [другої,
На коврі нив збіжевих клала Деметра сама.

Се дружелюбне письмо, дар чоловіколюбного [бога,
Ще як в зелїзну добу щезла любов із землї.
Але вільнїйшими скрутами перетинає управ- [лені ниви,
Раз поринаючи в лїс, то знов на гори пнучись,
Стяжка блискуча, широка, гостинець, що лу- [чить край з краєм,
А по глубокій ріці сплави помалу пливуть.
Тут і там дзвоники стад на оживлених чуть [пасовиськах,
Будить чуткую луну спів самітний пастуха.
Села веселі сидять по річних берегах, инші [скриті
Серед садків, инші знов пнуть ся по горах [стрімких.

В близькім сусїдстві жиє чоловік іще тут із [рілею;
Поле його облягло мирно домівку його.
Любо звиса виноград понад вікна низенькі [хатини,
А над хатиною дуб конарі крепкі простяг.

Піль тих народе щасливий, що ще не про-
[снувсь до свободи,
Як ті поля ти живеш мирно в законах тї-
[сних.
І не виходять бажаня твої по за обруб що-
[річного жнива,
І як щоденний твій труд, правильно вік твій
[сплива.

Але хто враз відбира менї любий сей вид?
[Чужосїльний
Дух якийсь віє нараз по тих чужійших полях.
Дїлить ся різко щось; де ще лиш ось-що
[любовно мішалось,
І лиш однакове вже в парі з ним іде.
Видно ріжницю станів. Рядом гордим високі
[тополї
Перед дворами стоять, пишно та з панська
[глядять.
Правильне все тут, усе якось дібране, повне
[значіня;
Служби дружина стрійна пана звіщає менї.
З далека блиском його сповіщають осяяні
[вежі,
І на скалистім ядрі г о р о д мурований ось!

В пущу далеку прогнав лїсового він Фавна
[давно вже,
Але побожність дає каменю висше житє.
Близше стикаєть ся тут чоловік з чоловіком,
[тїснїйше
Довкола нього стає, швидше ворушить ся
[світ.
Глянь, у важку боротьбу виступають ворожії
[сили,

Много дасть їх боротьба, більше їх звязок
[здїла.
Тисячі рук оживля один дух і у тисячних грудях
Жевріє спільне чутє, серце мов бєть ся одно.
Бєть ся за рідний свій край і за предків за-
[кони святії,
І за ту землю, в якій кости їх чесні лежать.

З неба зіходять сюди і блаженні боги, оби-
[рають
У посвячених храмах любі осїдки собі.
Щедрії дари вони наділяють. Ось перша Це-
[рера
Плуга приносить у дар, якор Гермес дає,
Бакх виноград, а Мінерва оливи гильки по-
[пеласті,
А воївного коня ось вам Позейдон веде.
Мати Кибеля впряга хижі льви в свого воза
[штельвагу,
В браму гостинну немов міста гражданка
[в'їзжа.

О святі камені! З вас розлились насадителї
[людства,
Дальнїм островам в морях слали ви штуки
[й звичай.
Мудрі судили ось тут серед тих многолюдя-
[них мурів,
Бігли герої відсїль до боротьби за рідню.
Тут на сей мур матері виходили з дїтками
[малими
Рідпеє військо прощать, поки за горб не
[зайшло.
Потім клякали перед вівтарями богів і благали
Слави й побіди для них, а собі їх вороття.

Слава й побіда була, та лиш слава вернула [до дому,
Але заслугу їх дїл камінь лише заховав:
„В Спарту, мандрівче, коли надійдеш, спові- [сти, що тут бачив!
Всї ми ось тут полягли, як повелїв нам закон".
Спіть супокійно, блаженні кістки! Кровю ва- [шою злита
Ось зеленїє морва, кільчить ся сїмя буйне.

Власности рад розвиває ть ся жваво і про- [мисл свобідний,
З трощі річної зове божество: „Човни, [сюди!"
З стуком сокира руба деревину, зітхає Дріяда,
З під полонини у низ з гуркотом котить [ся трам.
З каменолома важкий тягнуть камінь, підойми [та линви,
Навіть у глуб рудників вдовбує ть ся рудокоп.
Ковало Мульцібера стугонить у такт молотів [бючих,
І від зачорнених рук прискають искри зелїз.
Лен золотистий звива на себе фурчачи веретено,
Поміж напяті нитки човничок ткацький лїта.

В пристані кличе лоцман, кораблї вже чека- [ють готові,
Що в чужий край понесуть пильности на- [шої плід.
Радісно инші сюди прибувають з чужими пло- [дами, —
Машти високії їх всї у святочних вінцях.
В ринку товпить ся народ, доки повні весе- [лого люду, —

Гамір чужих язиків вух привичних не разить,
На деревляний поміст насипа купець гори [пшениці;
Що під промінєм жарким Африка плодить [стара,
Що у Арабів зросло і що крайная північ зготує,
Все те блаженним добром ріг Амальтеї [сповня.

Родить отут і талант із фортуною божеські [дїти,
Кормить свобода й ростуть штуки, що дух [веселять.
Наслїдуючи житє веселить наші очи художник,
Одушевлений різцем камінь чутю промовля.
На струнких йонських стовпах спочиває ось [штучнеє небо,
А сам один Пантеон весь містить в собі [Олїмп.
Легкий, немов у повітрі дуга, стріла пущена [з лука,
Перекидаєть ся міст понад бурхливий потік.
Але в затишнім покою рисує значучі колеса
В думах мудрець, щоб дійти творчого духа [слїди;
Силу матерії він досліджа, притяганє магнесів,
Ловить в повітрі сам звук, в етері промінь [слїдить,
Стежить закони міцні в чудесах дивовижних [припадків,
Полюс щоб стійний знайти в бистрому [явищ виру.

Тіло та голос дає нїмим мислям письмо; [у століття

Думку людську на письмі лист понесе го-
[віркий,
Перед здивованим зором щеза паморока
[улуди,
Виплоди пітьми перед світлом щезають ден-
[ним.
Ломле окови свої чоловік. Він щасливий, як
[тілько
Разом з оковами тьми сорому цуґлів не рве.

Воля розбуджує ум, та розбуджує й пристра-
[сти дикі,
Що похапливо повзуть з нїдер природи
[святих.
В бурі тодї якорі тії рвуть ся, що міцно дер-
[жали
В пристанї тихій його, буря його порива,
В безмір жене корабель, і щеза узберіжє без-
[печне;
Хвилї мов гори б з керм човен гойдають
[хиткий.
Гаснуть у хмарах тодї ясні зорі Великого Воза,
Все тривке гине, з душі й Бога трівога
[жене.
Правда в розмовах щеза, віра й вірність в жи-
[тю пропадає,
На осквернених устах клятва брехнею стає.
В найтінімнїйші кутки, в звязок другів, у тайни
[подружя
Влазить гидка клевета, звязки святі розбива.
Зрада пожерти бажа косим поглядом чисту
[невинність,
Чистую совість вбива зубом отруйним брехня.
В грудях споганених все вже продажне, та пі-
[дле; зкидає

Навіть до волї любов божеський з себе
[покров.

Знамена, правдо, твої присвоїла ошука святії
І опоганила всї звуки природи нїжні,
Що утворило собі у потребах, чи в радощах
[серце;
Ледво правдиве чутє ще в онїміню явищ.
Право гримить із трібун, сидить згода у хатї
[селянській,
Але закона мара трону царів стереже.
Довгі роки, сотнї лїт може мумія та животїти,
Може держати ся той образ свободи злудний,
Поки природа проснесь і важкими стальними
[руками
Час і потреба струсне тую будівлю гнилу.
Наче тиґриця стара, розваливши зелїзнії крати
І нумідійські лїси в жаху згадавши й гніву,
Встане тодї чоловік ошалїлий з нужди та
[неволї,
Щоб в попелах отих міст страчений рай
[віднайти.
О, відчиніте ся, мури! Пустїть сьоїх вязнів
[на волю!
Хай до опущених піль наче спасений верта!

Але де-ж я? Вже дороги нема. Стрімкі прірви
[й безодні,
Дебри та звори тїснї хід зупинили менї.
З заду лишив я сади, огороди, плоти та оселї,
І полишили ся всї працї людської слїди.
Тілько матерії тут бачу купи, з якої повстати
Може житє; ось базальт рук різьбаря дожида.
З шумом валить водопад крізь щілину між
[скелями двома,

По під корінє дерев в низ він сердито бур-
[лить.
Дико та пусто ось тут. Лиш в горі в вітря-
[ному просторі

Висить орел, щоб до хмар світ животин
[навязать.
Тут на мою висоту нїякісїнькі вітрові крила.
Не донесуть, хоч би звук людських утїх
[і трудів.
Але чи справдї я сам в твоїх раменах, мамо
[природо,
При твоїм серцї? Та ах! Все теє був тілько
[сон.
Грізно віпхнув він мене в ту страшну житє-
[вую картину,
Разом з провалом тих гір він і мене про-
[валив,
Та я чистїйше житє візьму з вівтаря чистого
[твого,
Втїху й відвагу візьму, радощі лїт молодих.

Вічно міняє мету, міня й правила воля, і вічно
Майже однаким валом котять ся людські
[дїла.
Але-ж усе молода, в красотї невідмінній одна
[ти,
Мамо природо, закон вірно та строго дер-
[жиш.
Все та сама, ти в руках своїх вірних безпе-
[чно ховаєш
Мужеви, що він дитям, парубком звірив тобі.
Тими самими грудьми і годуєш весь вік чо-
[ловіка.
Під синїм зводом небес, серед зелених левад

Ходять і близькі собі та живуть давно ви-
[гаслі роди;
Сонце, що бачив Гомер, глянь! — усміха-
[ється ся й нам.

Переклад писано в д. 9—10 цвітня 1914.

Іван Франко.

2. ПОМПЕЯ Й ГЕРКУЛЯНУМ.

1796.

Ось яке диво стає! Ми шукали води жерельної,
Земле в тобі, та за те що дає лоно твоє?
Чи й там в безодні житє? Чи в низу там під
[лявою скритий
Рід ще новий прожива? Чи давно згиблий
[встає?
Греки, Римляни, ходіть, поглядіть на старинну
[Помпею,
Що віднайшлась! Гляньте, знов місто Ге-
[ракля встає!
Видно верхівя домів. Ось і портік широкий
[провадить
В сіни й присінки. Спішіть їх оживити ви
[знов!
Ось і відкрито просторий театр! Через сім
[його входів
Хай хоч і зараз пливе густо юрба до нутра!
Міми, а де ви? Сюди! Приготовану жертву
[хай діє
Князь Атрієнко! Орест від Евменід утіка!
Де веде лук сей побідний? Хиба не пізнали
[ви форум?

Що там за старці сидять он на куруль-
[ських кріслах?
Гей-же, лїктори, сюди з сокирками! На кріслї
[засяде
Претор судить; перед ним ось позовник,
[свідок з ним.
Вулиці чистії скрізь, а підвисшений попід до-
[мами
Вузший хідник камяний для пішоходів ле-
[жить,
Над хідником вистають мов для тїни під-
[даша; покої
Гарні виходять усї в тихі подвіря дверми.
Повідчиняйте мерщій ті віконниці й двері!
[В страшливу
Пітьму, що доси була, най ясне світло паде!
Глянь, як ось довкола стїн лавочки ще стоять,
[а підлога
З пестрих уся камінців від полїтури блищить.
Свіжі на стїнах іще ріжнобарвні, веселі ма-
[люнки!
Де-ж живописець? Ось-що пензель він лиш
[відложив.
З самих пукатих плодів і прегарно уложених
[цвітів
Тягнеть ся по верхах стїн гарний, привабний
[фестон.
Осьдечка з повним кошем іде Амор голенький
[і радий,
Ґенії онде гнетуть в куфи червоне вино.
Ось-де Бакхантка в танку скаче високо, друга
[дрімає;
Скулив ся Фавн ось при нїй, жре мов очима її.
Инша ось жваво жене на Кентаврі прудкім,
[лиш колїном

Сперта в його на хребті, тирсом його підгоня.
Хлопці, чого стоїте? Ану враз! Ось горнятка [й збаночки!
Живо, дівчата, точіть плин в етрурійські [збанки!
А ось де триніг стоїть на прегарних тих Сфінк- [сах крилатих.
Нуж, розкладайте огонь! Слуги, вечерю [варіть!
Йдіть хто на купно! Ось гроші, могутнього [Тіта монети,
Онде лежить і вага, і тягарці ще при ній.
Вставте смолоскип у сей гарно різаний з міди [підсвічник,
Лийте блискучий олій в лямпу, що ось на [столі!
А що в тій скриночці? О, поглядіть, що же- [них присилає
Судженій! Ось золота шпилька й жемчужні [ковтки!
В купіль ведіть наречену! Ось тут для нати- [раня масти;
Ось і румянець іще у кришталевім слою.
Але де ділись мужі? Старина? У поважнім музеї
Скарб ще коштовний лежить — звитки ста- [рого письма.
Грифлї до писаня тут, таблички теж воскові [для учнів, —
Не загубилось нїщо, вірно земля зберегла.
Також Пенати стоять, віднаходять ся боже- [ства всякі, —
Але де ділись жерці? Їх не зістало й слїду.
Гермес ось прекрасноногий в руці кадука три- [має,
З другої легко йому в гору Побіда злїта.

Також жертовники тут! Давно жертви боги
[вже не мали!
Нуте-ж, збирайте ся всї, жертву богам за-
палїть!

Переклад написано д. 13 цвітня 1914.

Іван Франко.

3. ПІСНЯ ПРО ДЗВОНА.

1799 Vivos voco,
Mortuos plango,
Fulgura frango!

З глини вироблена форма
В землю вкопана стоїть.
Гей, за працю всї моторно!
Дзвін сьогодня треба злить.
Хай з нас крапле піт,
Треба злить як слїд.
Дзвін — хвала сьвятому Богу,
Бог нам дасть і підпомогу.

До дїла ми додаймо й слово,
Бо що від слова розумнїйш?
При слові й праця йде толково,
І в серцї якось веселїйш.
Так поміркуймо-ж, як найкраще
Се дїло тут нам розпочать,
Бо той, хто робить як ледащо,
Тому нї-по-чім все псувать.
А нам на те Господь із неба
І розум і кебету дав,
Щоб кожен з нас робив що треба,
І як робить, щоб добре знав.

Ну-ж, соснини нарубайте,
Та сухенької, глядіть;
Дров побільше підкидайте,
Щоб огонь добряче пік.
Цини принесіть,
Мідь доложіть,
Сплав щоб лучше розтопляв ся,
В форму як вода вливав ся.

А що у сій ми ямі штучно
Та почали огнем творить,
Те саме у неділю гучно
Само з дзвінниці продзвенить.
Дзвонити буде й голосити,
Як заскорбить тут чоловік,
Що сьвята нам благовістити....
І так на довгий, довгий вік....
Як надзвичайний тут з ким-небудь
Случай складеть ся, новина, —
Задзвонить дзвін і геть під небом
Гучна розляжеть ся луна.

Сплав клекоче, бульки скачуть...
Добре, добре як шумить!
Поташу ще хай достарчуть,
Щоб скорійш усе злучить.
Треба, щоб не мав
Шумовиння сплав,
Бо як сплав наш буде чистий,
Буде й дзвін наш голосистий.

Привітно й радісно витає
В селї дзвін кохане дитя,
Котре в колисці починає, —
В обіймах сну своє життя.

І доля ще і безголовя
В дитинки сплять у приголовя;
А чулий догляд його неньки
Сторожить ранок золотенький.
І мчать ся роки як стріла....
Ось кида парубок дівчину,
Іде по сьвітї мандрувать:
А перемірявши чужину,
В батьківський двір вертає впять.
Румяна, пишна, та станиста,
Ясна мов нічка зоряна,
Як янгол непорочна, чиста
З'явилась перед ним вона.
І стало в його серце нити,
І стали сльози підступать, —
Він ходить мов несамовитий
Попід віконце... Може впять
У йому вздрить свою він долю...
Для неї він на все-б пішов...
Бреде, шука квіток по полю,
Щоб заквітчать свою любов...
І бється серденько в надії,
В надії первого кохання...
Вітрець так любо, тихо віє,
Несеть ся пташки щебетання...
Як-би по вік жили чудові
Хвилини первої любові!...

О!... Трубá уже буріє,
Треба штабку умочить,
Як полива прут покриє,
То тодї пора вже й лить.
Швидче! Час настав —
Пробувати сплав,

Чи хрупке з гнучким змішалось
Так, як нам сього бажалось!

Там, де тверде з мягким зєдналось,
Міцне з слабеньким спарувалось, —
Там бачить згоду чоловік.
Але.... Тоді весіля пильне,
Як серце к серцю враз прихильне, —
Швидка помилка, жаль по вік!
Молоду вінок скрашає,
Любо, пишно сяє він,
Як на вінчання скликає
Всіх мирян церковний дзвін.
Тут з сим празником найкращим
В нас життя минає май,
І завітним мріям нашим
Перстїнь покладає край.
Жар серця минає,
Любов зостаєть ся.
І квітка злинає
Як сїмя наллєть ся.
Мужам, як орлам —
У сьвіт треба линуть,
Завади всї скинуть,
Творить, создавати,
Щоб долю придбати.
Придбав... І худоби у хатї й на дворі
Зібралось чимало, повнїють комори,
Що далї, то більше хазяйство росте.
У хатньому-ж станї
Орудує панї,
Дїтей щира мати,
І хазяйнує,
І вчить, і муштрує
Хлопят і дївчаток,

Щоб вийшли з них люди.
І варить і миє,
Одежину шиє.
Впоряжує дом
Дотепно, з умом.
Добром наповняє мальовані скрині,
Пряде й вишиває сорочку дитині,
Та дбає, складає у скриню на дно
Клубки і півмітки, сукно й полотно.
Працює щоденно для ради споживку,
Не знає спочивку.

А батько господар то десь на току,
То десь на толоці, або у млинку,
Або при вуликах в садку.
А то і зирне аж в поле з криші,
Де по лану вітрець мов дише,
Хвилює жито і колише.
Потім гордо каже всім:
„Все тепера нї-по-чім!
Ось худоба і господа,
Не страшна менї пригода!“
Але... Годї! Вже доволї!...
Не звіряй ся щастю-долї!
Де та й візьметь ся біда...

Гей! Пора вже виливати,
Гарні і зубцї й надлом,
Тільки-ж перше, нїж почати,
Помолїмо ся гуртом.
Боже помагай!
Затичку виймай!
Он страшенно як несеть ся,
Булька, курить ся і ллєть ся...

Огнева сила, — благодать,
Як нею добре заправлять.
І дуже часто в праці гожій
Ми дякуєм сій силі божій.
Але страшна вона бува,
Як скине всі перегороди,
І вільно, дико забуя
Ся вільная дочка природи.
Горе, як вона гуляє,
Всюди лихо і біда:
Мов та прірва все глитає,
Зразу села поїда!
Бо стихії страшно гублять
Людські твори завсігда.
Дощ у засуху ратунок,
Мов дарунок, —
Глянь.... ось з хмари тільки — блим!
Тріснув грім....
Дзвін в селї реве, як мога, —
То трівога.
Ясно на дворі
Наче від зорі.
І на небі чорна хмара
Червонїє від пожара.
Всюди біготня,
Стук і грюкотня.
Ґвалт і крик; огонь палає,
Хати раптом пожирає,
Іскри всюди розсипає.
Душно, спека, гірше пекла!
Рухнувсь дах, дроблять ся стекла,
Обвалилась стеля з гуком,
Крик і плач, всї ломлять руки.
У кошарі
Рев отари;

Все тїка, себе спасає,
Темна ніч мов день сияє
Воду відрами із цмока
Ллють високо.
Чути присканнє тріскуче,
Тихша полумя палюче.
Але вітер знявсь могучий,
Роздима пожежу впять,
Іскри аж на тік летять
І палає хлїб у клунї.
Море полумя; а буйний
Люто стогне, завиває;
Наче — Господи, прости! —
Хоче й землю рознести.
В гору огнище сягає
Аж до хмар!...
І пожар
Нищить в уголь все, в шматочки....
Бачить чоловік — і мовчки
Вищій силї уступа.

Без верха і без дверий,
Без тинів і без воріт
Хата пусткою стоїть.
В пустцї тільки вітер свище,
Відсїль наче страховище
Обгоріле вигляда;
В пустку хмара загляда.

І сумний, останнїй згляд
Кида чоловік назад:
На пожарище, на страту,
На згорілу рідну хату...
Треба долї йти шукати,
Бо всього, всього лишивсь,

Над чим цілий вік трудивсь.
Тільки-ж в тім утіху має,
Що сімю свою щитає:
Живі всї, тут страт немає.

Ну, здаєть ся, форма сплавом
Вже наповнилась як слїд.
Чи за нашу працю справну,
Вийде гарне щось на сьвіт?
Що як инший сплав?
Та не вдавсь, пропав?!
Підождім в надії тихо,
Може нас минуло лихо...

Надїю маючи на долю,
Звіряєм ми наш труд землї;
Звіря і сїяч їй зерно,
Надїючись на божу волю,
Що в колос виросте воно.
Та і дороще дещо смутно
Ховаєм ми в землї сирій...
А любий образ незабутно
Удержуєм в душі своїй.

Ой! Сумно дзвонять
Церковні дзвони,
Аж дух холоне!...
Когось ховають,
В останную дорогу виряжають, —
От то-ж і дзвони провожають.

Боже правдою богатий!
Жінка то і чула мати,
Котру смерть страшна і дужа
Вирива з обіймів мужа
І бере в малих сиріт

Ту, що їх родила в сьвіт,
Що пестила на руках...
В хатї сум по всїх кутках;
Дїти скрізь шукають мами,
Бо чужа не любить їх;
Татуся зовуть з сльозами,
А татусь і сам притих...
На сїмю нещастє впало,
Стала й хата їх сумна...
Що се?... Ненечки не стало...
В життю ненечка одна!...

Ну, нехай наш дзвін холоне,
З нас же кожен спочивай,
І гучнїйш, нїж дзвонять дзвони,
Пісню з радости сьпівай!
Потім знов робить,
Байдаків не бить!
Мавши хоч малу гулянку,
Знов працюй до пізна з ранку!

Вечір. А зеленим гаєм
Хтось спізнившись поспішає,
З поля до сїм'ї вертає.
Заганя вівчар отару
У кошару.
Пил збиваючи у гору
Череда іде до двору.
Їде й віз
З тихим рипом,
Та зі скрипом.
Парубоцтво і дївчата,
Закінчивши працювати,
Ізібрались над ставок
У танок —
Погуляти й посьпівати.

Потомила всїх робота,
Сплять усї; позачиняли
Двері, вікна і ворота.
У ніч глуху та темну,
Злочинець встав таємно,
Та тільки задаремно:
Уже тепер він не злякає
Почесних на селї людий:
Усяк спокійно спочиває,
Бо суд наш не змика очий.

Щасливий край, як в себе має
Сьвятий закон і суд правдивий,
Для всїх однакий, милостивий,
Де всїх закон обороняє
І племя з пле́менем братає.
Твердий закон в державній радї
Дає користь усїй громадї.
Тих, що всяково працюють:
Орють, сїють, косять, жнуть,
І майструють і бідують,
Учать, пишуть, чи малюють,
Руки й ум на труд кладуть, —
Поважати вельми слїд,
Бо з них користь має сьвіт.
Праця, правда і свобода —
От де наш сьвятий буквар;
З ними кожен син народа
Справдїшнїй природи цар!

Мир народа
Й люба згода,
О, панyйте
Вічні віки на землї!
Крий нас, Боже правий,

Щоб війна й пожари
Рідний край наш руйнували.
Кожен город і село,
Щоб про те вже забували,
Як грунт кровю напували, —
Як давно колись було!

Вже готово, вже остигло!
Чи гаразд же вилився дзвін?...
Як то буде любо-мило,
Як удасть ся добрий він...
Молот підіймай!
Форму розбивай!
Бо, щоб дзвона нам узріти,
Треба форму перш розбити.

Зробить дотепною рукою,
Се тільки майстер би здолав;
Біда-ж, як часом сам собою
Та розриває форму сплав.
Тоді вже годї зупиняти
Страшної сили лютий рух,
У шмаття піде все ломати,
І задріжить земля вокруг.
Бо де панує сила дика,
Там вічно страта превелика.

Як де й народ неволю сам
Скидає з себе, — лихо там!
Трівога, гвалт... Забили в дзвони!
Повстання скрізь, весь крав повстав;
Високі захитались трони.
І всякий лад тодї пропав.

„Свобода! Воля!“ Чернь гукає:
„Загинь неволя! Бий, їх ріж!“

І кров тече... Усе палає,
Гуля пістоль і блиска ніж.
Жінки-гієни в пітьмі ночі
Туди-ж біжать з усіх кінців,
Противцям видирають очі,
Гризуть зубами ворогів...
Новий уряд став ніби вільний...
І впали впять в старий ось блуд:
Запанував знов инший сильний, —
Проступки там, злодійства тут...
О, страшно гнати льва із лога,
Страшна і в тигра міць зубів;
А найстрашнійша твар у Бога —
Се чоловік, як впаде в гнів.
І горе тим, котрі слїпому
Дали держать сьвітець в руках:
Не сьвітить він тодї нїкому,
А палить, нищить все у прах!...

Ось як гарно дзвін наш сяє!
Подивіть ся всї сюда!
Проти сонця він палає,
Мов та зірка золота!
А навкруг різьба...
То вона-ж хиба
Талану не виявляє,
Що дотепний майстер має?!

Сюди! Сюди!
Зберімось дружньою юрбою,
Окропимо його водою
І Дзвоном згоди назовем.
К молитві тихій і в мирну раду
Нехай він заклика громаду,
Бо майстер з тим його і злив,

Щоб вічно він про мир дзвонив!
Щоб він з високої дзвінниці
В сусїдстві з сяєвом зорі
І з царством грому й блискавиці
Гучав там голосно в горі...
В горі, аж де небесні зорі
Н хибно й вічно в коло йдуть,
Пливуть в небесному просторі
І за собою рік ведуть...
Нехай-же дзвін наш без угаву
Години справно вибива,
І тілько на поважну справу
Громаду чесную взива!
Хай дїлить з нами щастє й горе,
Хоч сам без серця, без чуття;
Нехай він дзвонить і говоре
Про зміни людського життя.
Бо як пронесеть ся могучий
І голосний в воздухах дзвон,
Так вік минає наш летючий
Життє проходить наче сон.

Ну, тепера дзвін підняти!
Ми скінчили труд увесь.
Хай піднїмуть сї канати
Дзвін наш блище до небес!
Потягнїмо враз!
Добре! Йде?... Гаразд!...
Радість буде для народу,
Дзвін як бовкне вперше „Згоду“.

Цезар Білило.

IV.

ПРИМІТКИ.

І. Дрібні поезії.

1. Прощаннє Гектора (Hektors Abschied), ст. 3.

Вірш отсей --- уривок із драми Шіллєра, „Розбійники“ (пер. О. Черняхівського, виданнє „Всесвітньої Бібліотеки“, Київ. 1911, № 3, стор. 31—32). В українській мові маємо ще другий переклад тої вірші, Т. Т. Павликова, який друкував ся в „Друзі“ (часописї молодіжи) Львів, 1875, № 17. — Тему до сього вірша взяв Шіллєр з Гомерової „Іліяди“ (див. український переклад Петра Нїщинського (Байди), пісня VI, вірш 405—493), в якій подана розмова між Гектором та його жінкою Андромахою. — Вірш 1. Гектор = син Пріяма і Гекуби, звісний мітичний оборонець Трої. — 2. Ахілль = після грецького переказу славний вождь Грекв, який мстить ся на Троянцях за смерть свого товариша Патрокля і тому визиває на бій Гектора, в якому сей і гине. — 6. Оркус = широка печера в підземному сьвітї (в Гадесї), передсїнок пекла, де судії: Мінос, Еакос і Радамантес відбували суд над помершими душами. — 9. Ілїон = назва старинної Трої. — (Троя = місто в Малій Азії над притокою Геллєспонта, що тепер зветься Дарданелями). — 10. В оріґіналї: „Über Astynax unsre Götter“, що значить: „Висше Астіанакса ставлю наших богів“. Астіанакс = синок Гектора, дословно „сторож міста“. — 12. Елїзіюм = після вірування Греків країна блаженних, рай, де по смерти проживали душі праведних та героїв. — Харон = перевізник, що переправляв мерців через ріку Стикс до Аду (пекла). — 15. Пріям = старинний троянський король, батько Гектора. — 17. Коціт = ріка плачу й слїз у підземному сьвітї, про яку часто згадує Шіллєр у своїх поезіях. — 18. Лєта = ріка забуття, з якої мусїли мерці напити ся води, щоб забути земне життє.

2. Брут і Цезар (Brutus und Cäsar), ст. 4.

І сей Шіллєрів вірш, поданий тут у перекладі О. Черняхівського, се виїмок із „Розбійників“ (ibid. ст. 80—81). У тім діяльоґу представляє поет стрічу Цезара й Брута в підземному сьвітї. Як звісно, Юлія Цезара (славного вождa та майже самовладного пана Риму) вбили републїканцї в часї нарад сенату. До числа убійників належали також колишнї приятелї Цезара, Кассій і Брут. — 3. Філїппі = місцевість у Македонії, де самовбійчою смертю згинули Кассій і Брут. — 6. У сїчі = у борбі. — 10. навмання = на осліп. 13. Тибер = ріка, що перепливає через Рим. — 26. Бруте й ти, = Вмираючи сказав Цезар памятні слова: „Et tu, Brute, contra me?“ (І ти, Бруте, проти мене?) — 35. Стикс = ріка в Гадесї, від її води робилось тїло померших непереможнїм. — 42. Після сього рядка слїдує ще такий: Brutus will Tyrannengut nicht erben. (Брут не хоче майна тирана унаслїдити). — 45. лїворуч йти = висказ біблїйний, (пор. Мойсея кн. I, 13, 19, також Псалом IX, 15).

3. Амалїя (Amalia), стор. 6.

Сей вірш винято також із „Розбійників“ (ibid. ст. 53). — 1. Вальгалля = після ґерманської мітольогії рай, місце побуту героїв по смерти. — 5. Знадний = принадний. — 4. В драмі після сього рядка слїдує такий чотировірш:

Ті обійми — захват раювання,
Сьвіт мінив ся й темнїло в очах.
Ох, серця пянїли від кохання,
А душа лїтала в небесах, —

чого в збірному виданню творів Шіллєра нема. (Див. Schillers Werke, вид. Р. Боксберґера, Берлїн, 1908, т. I, стор. 14). — 14. вороття = поворот.

4. Веснї (An den Frühling), стор. 6.

У перве друкуєть ся. Під подібним заголовком печатав ся переклад Павла Стадника в „Ілюстрованій Українї“ (Львів, 1913, Nr. 8, стор. 2). Проф. Дінцер називає

„Весну“ одною з найскромнїйших та про те одною з найпринаднїйших поезій Шіллєра (див. Heinrich Düntzer, Erläuterungen zu Schillers Werken, Липськ, 1893, вип. 38, стор. 138).

5. Міннї (An Minna), стор. 7.

Доси недруковане. Маємо вправдї вільний переклад О. Конїського (друк. в „Галичанинї“, лїт. збір. Львів, 1862, кн. I, вип. 1, ст. 5), але він мало поетичний. Після Я. Мінора „Міннї“ написав поет під впливом любови до Вільгельміни Андре, яку тільки принагідно побачив. (Див. J. Minor, Schiller, Sein Leben und seine Werke, Берлїн, 1890, т. I, ст. 576). 6. віяльце = вахляр. — 7. спісиво = гордо, пишно. — 9. бриль = капелюх. — 24. гайдур = пастух овець. — Перша половина четвертої (25—28) і половина шестої строфи (41—44) у деяких видавцїв творів Шіллєра пропущена. — 29. яр = весна.

6. Щастє і Мудрість (Das Glück und die Weisheit), стор. 9.

Ся поезія ще не друкувала ся в українськім перекладї. 2. мерщій = чим скорше.

7. Велич сьвіта (Die Grösse der Welt), стор. 10.

Отсей переклад Сильвестра Яричевського появляєть ся вперве друком. В тому віршу представляє поет безконечність всесьвіта і каже, що хоч творча фантазія піднїмаєть ся висше соняшних систем і зір, однак краю безконечности не побачить, бо людина є твором землї, до неї думками прикована і тому не в силї збагнути величини вселенної. — 1. творчий дух = означає тут Творця. — хаос = заколот, безлад.

8. Боротьба (Der Kampf), стор. 11.

У перве друкуєть ся. — В 1784 році запізнав ся поет зі Шарльоттою Кальб, жінкою одного майора, яка в нїм закохала ся. Пристрасна любов спричинила Шіллєрови чи-

мало душевних терпінь та змагань із самим собою, чого наглядним доказом були вірші „Боротьба“ та „Резіґнація“. Оба ті вірші переклав Куліш (див. Твори Куліша, вид. т-ва „Просьвіта“, Львів, 1909, т. III, с. 426 і 427—429). — 8. діядем = поясок на голову, схожий на царський вінець.

9. Закритий образ у Саісї (Das verschleierte Bild zu Sais), стор. 12.

Переклад зладив д. Цезар Білило нарочно для сього видання. — Жерелами, якими покористував ся Шіллєр при творенню тої поеми, були оповідання грецького історика Плютарха про єгипетських богів та розвідка проф. Райнгольда: „Про найстарші єврейські містерії“. Тут знайшов поет звістку про храм Ізіди (єгипетської богині плодів землї) та про її жреців, яких обовязком було берегти тайни храма перед народом. На одній пірамідї виднїлись там загадочні слова, які поет перенїс у свою поему: „Я, все що є, що було і буде — ні один смертний чоловік не сьміє відкрити моєї занавіси“, а які творять основну думку сього вірша. Шіллєр зладив „Закритий образ у Саісї“ ямбами, подібно як драму про „Дон Карльоса“, не римуючи стихів. — 1. Згага = жажда. — вгонобити = вдоволити. — 2. Саіс = у старинї, головне місто в долїшньому Єгиптї, в межирічу Нїлю. — 4. кебетливий = здібний. спосібний. — 7. Гірофант = висший чин жреця храму Ізіди. — 11. істина = правда. — 14. грайність = гармонїя. — 15. веселка = дуга. — 19. горниця = кругла саля, ротунда. — 21. серпанок = тонка заслона. — 31. запретний = заказаний. — 81. варнувати = без тямки говорити, бовтати.

10. Подїл землї (Die Teilung der Erde), ст. 15.

Передруковано із збірки поезій Василя Чайченка (Бориса Грінченка), „Під тихим небом“, (Львів, 1893, стор. 199—200). Кромі сього перекладу маємо ще два пересьпіви: Осипа Ю. Федьковича п. з. „Сьпівак“ (друков. в „Правдї“, Львів, 1868. Nr. 9, стор. 102), а другий під таким-же заголовком Олени Пчілки (в „Україні“ в додатку до „Рідного Краю“, Київ, 1913, Nr. 3) — 1. Зевес =

(у Римлян Юпітер, Йовій), наймогутнїйший і найстарший між грецькими богами, який правив громами та блискавками, як і наш славянський Перун. — 19. лиха скрута = досада. — 27. спянїлий = підхмелений, запоморочений. — 30. базар = торговиця, ринок.

11. Пеґаз у ярмі (Pegasus im Joche), стор. 16.

Доси в нас недрукований. В тій сатирично-гумористичній поемі боронить поет достоїнства поезії, якій трудно та не слїд приладжувати ся до вимог сїрої буденности, бо її задачі висші. — Пеґаз = після грецької мітольоґії крилатий кінь Муз, про якого оповідаєть ся, що коли він одного разу вдарив копитом у скелю на горі Геліконі, то в тому місцї утворило ся жерело, якого вода (Гіпокрене) розбуджувала поетичне вдохновеннє. — 1. Гаймаркет = місточко в Анґлії, де по старому звичаю виводили невірних жінок на продаж. Се — саме ті „инші річи", про які бесїда в слїдуючому рядку. (Примітка С. Яричевського). — 4. Музи = богинї красних штук; їх було девять, а кожда з них назирала одну з галузей мистецтва, (поезію, сьпів, музику, науку, будівництво і др.). — 5. Гіпоґриф = казочний звір, півкінь, півптах. Тут властиво не зовсїм влучна назва (С. Я.). — 14. пахтяр = наємець. — 18. двайцять фунтів = анґлїйських штерлїнґів, около 480 корон а. вар. або 190 карбованцїв (рублїв) — 37. нехає = покидає. — 40. тягло = запряг. — 56. ґриф = пеґаз, зветь ся тому ґрифом, бо батьком його була птаха ґриф (С. Я.) — 57. лазуровий = синїй, блакитний. — 59. Феб = бог сонця Аполльон, — бог красних штук і покровитель поетів. — 69. юнак = тим молодцем се поет, який силою своєї штуки визволяє творчість з оков буденности.

12. Жалї Церери (Klage der Ceres), стор. 19.

Сей переклад Дмитра Йосифовича друкував ся вже давнїйше п. з. „Скорби Церери" в „Зорі", Львів, 1888, № 13 і 14). Містимо його зі змінами та поправками самого автора. — „Жалї Церери" — подумане як елеґія, написав Шіллєр під вражіннєм смерти сестри. Мітольоґічну основу взяв із Овідія Назона, „Метаморфоз" (кн. XII). Там розказуєть ся про Цереру, богиню рільництва і плодів землї,

в якої бог пекла Плютон, викрав її одиноку дочку Прозерпіну і забрав її у підземний сьвіт. Розжалоблена мати шукає скрізь за донькою, яку кінець кінців знаходить в Адї, але вже як жінку Плютона. Тому, що Прозерпіна з'їла ґранатне підземне яблоко, вона не може повернути на землю. Від того часу Церера (у Греків звалась вона Деметер) пів року пробуває на землї (і тодї лїто), а пів року під землею (тодї зима). — 5. сьвічадо = зеркало води. — 7. зефір = лагідний, західний вітер. — 15. Титан = бог лїтнього сонця. — 22. Зевес = див. зам. I, 10, 1. — Плютон = у Греків Бог пекла, Аду. — 24. Оркус = I, 1, 6. 31. Стикс = I, 2, 35. — 38. Пирра — мати жінок. — 42 до 44. Ті рядки нагадують жалї Інахія у „Метаморфозах"Овідія (кн. I, 661—663). — 44. Парки = у Греків три богинї судьби: Кльото, Ляхезіс і Атропос, які були владницями людського життя і пряли нитки. — 60. Сплаче Оркус = так прозивали Плютона, Римляни. — 62. ридван = віз на двох колесах, колїсниця. — 70 Аврора = богиня ранньої зорі, денницї. — 72. Ірїс = богиня дуги, веселки. Обі разом не могли нїколи явити ся в пеклї. — 72. твань = грязюка, баюра. — 89. ріг обилля = безлїч ріжних солодощів, цьвітів, овочів і т. и. — 97. Гори = богинї часу, годин. — 101. пагінцї = корінцї. — 108. етер = прозора матерія, яка виповняє собою вселенну. У Шіллєра в значінню неба. — 112. Коцит = I, 1, 17. — 124. нектар = солодкий напиток богів. — 127. Окрайки = пояси, якими підперізують ся жінки.

13. Ідеали (Die Ideale), стор. 23.

Переклад пок. Богдана Пюрка справлений д. Сидором Твердохлїбом друкуєть ся вперве. Сю віршу переклав також П. Кулїш, (див. його-ж: „Твори", Львів, 1910, т. V, стор. 470—472). — Шіллєр написав сю віршу в 1795 роцї, саме тодї, коли став творити свої більші т. зв. рефлєксійні поеми. Та про те мало тут чисто фільозофічних складників, а за те богато дуже щирого почування. Шіллєр сам назвав сю поему „невибагливим звуком болю". Є в вьому іменно відгуки життєвого розчарованя Шіллєра і що до артиста в собі, і що до людини, і що до любови, а єдинокою потїхою лишаєть ся поетови дружба та праця. — 18. Пігмалїон = кипрійський цар різьбар, який після грецьких переказів викував із мармору чудової краси нїмфу (Галятею) та

у власному творі закохав ся до сьої степені, що наслїдком його прохань статуя ожила, а він сам згорів. — 38. пупля = пучок. — 61. легіт = лагідний вітер.

14. Влада сьпіву (Die Macht des Gesanges), ст. 26.

Доси недрукована. Кароль Берґер обговорюючи сей гимн замічає, що Шіллєр творячи його проживав усе те, що є змістом „Влади сьпіву“ тому, в тім вірші стільки індівідуальних черт Шіллєрівської музи. — 1 Уливень = зливний дощ. — скалубина = щілина. — 15 палочка Герма = стільки, що чародїйська лїсочка. — 22. ґіґант = казочний великан.

15. Ожиданнє (Die Erwartung), стор. 28.

Першим наворотом друкував ся переклад Богдана Пюрка п з „Сподївanка“, в альманаху „Днѣстрянка“ (Львів, 1876, стор. 50—51). В теперішньому виданню друкуєть ся в зміненому виді. — 8. скане = опаде. — 16. розмай = зелений гай, епітет лїса.

16. Дївчина з чужини (Das Mädchen aus der Fremde), стор. 30.

Отся алеґорична іділля в українській мові у перве появляєть ся друком. — 14. спіти = дозрівати. — 24. троянда = повна рожа, rosa centifolia. — нагідка = горицьвіт, Candula officinalis.

17. Надовезирська похоронна пісня (Nadowessische Totenklage), стор. 31.

Друкує ся по раз перший. — Надовезирі, се колишні жителї Північно Америки, Індіяни, що заселювали береги ріки Міссісіпі. Про них довідав ся Шіллєр із подорожніх записок Джона Кавера, именно з нїмецького перекладу Ебелїнґа, „Reisen durch die innern Gegenden von Nordamerika in den Jahren 1766, 1767 und 17.8“. Між иншими оповідаєть ся тут про Надовезирів, про їхній спосіб життя, про звичаї, обичаї, а також подаєть ся опис похорону і зразок

одної намогильної промови, яка послужила поетови до написання сеї пісні. — 1. м а т а = соломяна рогожа. — 8. я н т а р = бурштин.

18. Дівочий жаль (Das Mädchens Klage), ст. 33.

Першим разом друкував ся „Дівочий жаль“ у альманаху „Складка“ (Харків, 1896, стор. 94). Тепер переклад перероблений переводчиком друкуєть ся вдруге, зі зміною скількости рядків з 5 на 7 стихів, скільки їх має нїмецький орігінал. — Шіллєрів критик Роберт Боксберґер добачає в „Дівочому жалю“ вплив анґлійських народніх пісень а Дінцерови нагадує вона Гердера „Дівчину на березі“ — одначе оба здогади малостійні. — 12. Н е б е с н а = натяк на Матїр Божу.

19. Туга (Sehnsucht), стор. 34.

У перве друкуєть ся. Переклад сего-ж вірша мабуть Д(їдицького), писаний „язичієм“ друкував ся в „Отчественнім Сборнику“) Відень, 1856, № 16. „Туга“, се лїрична алєґорія, в основі якої захована думка, що тільки сильна віра дає щастє і пересьвідченнє про істнованнє надземного сьвіта. (Пор. H. Düntzers, Erläuterungen.... 1892, вип., 5, стор. 28). — 5. н а г і р р є = узгірє — 8. ш у г н у т и — полетїти. — 24 в а р = окріп. — 28. п а р у с = вітрило.

20. Юнак над річкою (Der Jüngling am Bache), стор. 35.

Первісний напис перекладу: „Леґінь над водою“, який друкував ся в „Зорі“ (Львів, 1882, № 1, стор. 22); сим разом після нової редакції. „Всесьвітня Бібліотека“ посїдає ще другий переклад пера д. Цезара Білили, який тут наводимо:

Над рікою парубчина
Із квіточків вє вінок.
Хвиля квіти ті вхопила,
І понїс їх ген поток.
„Так лїта мої минають,
Як та річенька стрімка,
Моя молодість марнїє
Швидше блеклого вінка“.

„Не питайте, чом нудьгую
У квітчастий життя час!
Все радіє, і надіється,
Як весна верта до нас.
Та весняної природи
Дивний гомін і пісні
Будять тільки тугу в грудях,
Жалю завдають менї".

„Байдуже і дзвін і радість,
Що приносить нам весна;
Я одну шукаю — близько,
І далеко все вона.
Простягаю свої руки
За тим чаром хоч на мить,
Та не можу осягнути,
І гірш серденько щемить".

„Вийди, вийди-ж із палати,
Вийди, кралечко, молю!
Я весняними квітками
Стежечку тобі встелю.
Чуй, як риченька булькоче,
І дзвенить піснями гай!
Для закоханої пари
І в хатинці божий рай".

Г. Дінцер уважає сей вірш продовженнєм „Туги" і опровкидає погляд деяких коментаторів Шіллєра, наче-б „Юнак над річкою" був наслїдуваннєм одної анґлїйської пісні Додля, (ibid. стор. 58). — 1. л е ґ і н ь (мадярське legény) = сьмілий парубок, тут молодець, юнак. — 28. н а в р я д = ледви. — 30. р у ч а й = потічок, річка.

21. Прочанин (Der Pilgrim), стор. 36.

„Прочанина" має наша редакція в кількох перекладах. У нашій збірці надрукований, у перве появляєть ся друком. Провідна ідея сеї пісні, що між реальним а ідеальним сьвітом нема гармонії та що все земне — проминаюче. Густав Кетнер порівнуючи Шіллєрівського „Прочанина" з Джона Боніяна „Мандрівкою прочанина" (John Bunyan, The Pilgrims Progress) доказує, що поет, пишучи свій вірш, коли не покористував ся анґлїйським взором, (до річи сей твір був звісний у Нїмеччинї з численних перекладів), то

на всякий случай в часї творення був під впливом англїйської поеми, через те його вірша схожа з „Мандрівкою“ Боніяна. (Див. G. Kettner, Schillers „Pilgrim“ в „Zeitschrift für deutsche Philologie“, т. XVII, стор. 109—115). — 9. впованнє = надїя. — 10. сумрачний = неясний, затемнений.

II. Баляди.

1. Нирець (Der Taucher), стор. 41.

Перед лїтами друкував ся переклад д. Цезара Білила в „Зорі“, Львів, 1893, № 13, тутъ печатаєть ся з поправками шан. переводчика. Маємо в нашому письменстві ще два переводи „Нирця“, зладжені „язичієм“: Михайла Козановича („Зоря галицкая“, Львів, 1852, № 72) і Осипа Левицького зі Шкла (вийшов брошуркою п. з.: „Нурокъ або Водолазъ“, Перемишль, 1844, 8⁰, 16 стор.). Фабула „Нирця“ загально звісна зі всесьвітньої лїтератури, з численних оповідань, з описів та поетичних перерібок, не диво, що Шіллєр покористував ся сею темою при писанню першої баляди, тим більше, що йому звісним був твір Єзуїта Атаназія Кірхера, „Підземний сьвіт“ (Mundus subterraneus, II, 15), де й розказуєть ся про мессинського нирця Миколу Песку, який на приказ короля Фрідріха Сицілїйського двома наворотами кидаєть ся в море і гине. Анальогічних переказів чимало. Згадаємо тільки: Отта „Нарис природи моря“, вірш Франца Кляйста, „Nicolaus der Taucher“, твір італїйського письменника Оронція де Бернардї, „L'uomo galeggiate“ (Штука плавання), — та много инших авторів оповідає про відважних моряків, що ради зарібку чи здобуття слави поринають у море. — 7. приз = надгорода, премія. — 10. вищати = скиглити, скавулїти. — 13. чура = звичайно молодий шляхтич, товариш лицаря. — 22. кирея = довга верхня одїж зі сукна. — 29. Харибда = вир у сицілїйськім проливі біля Мессини. В старинї був він небезпечний для кораблїв, про що згадує вже „Одиссея“, пісня XII, 235—243, (укр. пер. Петра Нїщинського):

„В страсї з плачем ми плили по вузонькому дуже проходу: Звідсїль від нас була Скилля, а звідтіль безсмертна Харибда,

З клекотом страшним вбірала у себе солоную воду;
А як назад виригала, то море вже так клекотїло,
Як-от окріп у горшку на палкому вогні: пінні бризьки
Димом густим аж до самого верху шпилїв досягали.
И знов ото; як сербоне в себе воду солону, то море
І у печері і скрізь геть по скелї, неначе бугай той,
Страшно ревло, а в низу по-під скелею дно відкривалось,
И чорним п ском аж кишіло. Товариші з жаху всї зблїдли". — 30. ізригнула = викинула. — 31. пузирить ся = надимаєть ся. — 37. ущухнути = втихомирити ся. — 59. пучина = безодня. — 66. фуґа = буря, завірюха. — 91. здраствувати = бути здоровим. — 110. В оріґіналї = „In purpurner Finsternis da...." (В багрову темінь вело) — до чого додає Шіллєр таке поясненнє: „Нирець дїйсно бачить у водї сьвітло зеленим а предмети червоними, і на відворіт — виринувши з води здаєть ся йому сьвітло рожевим, а предмети зеленими, наслїдком довгого перебування в пітьмі". — 113. саляндра = ящірка. — дракон = казочний змій. — 118. молот = морська риба з головою подібною до молота (Zygaena malleus). — скат = риба з подовжним хвостом (Roja undulata). — 119. акула = властиво людоїд-жерун, що живе в океанах півдня, в Середземному-ж морі не подибуєть ся. — гієна = морж або морський кінь (Trichechus rosmarus). — 127. риф = скеля підводна. — 128. стоногий павук = властиво головоніг, що має численні ноги.

2. Рукавичка (Der Handschuh), стор. 46.

Рукавичку переклав д. Цезар Білило нарочно для сего видання. Попереду згаданий Осип Левицький переклав кромі „Нирця", також „Рукавичку" і видав їх разом брошуркою. (Перемишль, 1844, 8⁰, 16 стор.). Імпульсом до написання сеї баляди. (Шіллєр назвав її „оповіданнєм") була студія Сен Фуа, п. з.: „Начерк історії Парижа" (Essays historiques sur Paris de Monsieur de Saint Foix, Paris, 1766, т. I.), в якій французький досліґник поясньюючи походженнє вулиці Львів (Rue de Lions) замічає, що вона тому так зветь ся, бо в XVI. столїттю на тім місцї знаходив ся звіринець львів, тиґрів і инших звірів. При тій нагоді розказує Фуа анекдоту, яка становить зміст „Рукавички". — 3. король = основателем висше згаданого

звіринця був Франц I. (1517 — 1547). — 5. балкон (нім. слово) = означає ґалєрію, яка півколом окружає театр. — 36. яро = завзято. — 48. Дельорґеса = імя франц. лицаря, про якого тут мова. В староєспанській анекдотї він зветь ся Дон Мануель Понс де Лєон, котрий проживав на дворі короля Фердінанда Католицького.

3. Перстїнь Полїкрата (Der Ring des Polykrates), стор. 49.

Перед двома роками друкував ся перевід д. Остапа Грицая в „Неділї“ (лїт. дод. „Дїла“, Львів, 1912, № 35.). Тепер містить ся в новій, відмінній редакції. — Жерелом для сеї баляди було одно оповіданнє Геродота („Муза“, кн. III., 39—126), іменно те місце, де оповідаєть ся про щасливе володіннє Полїкрата (535—522), що був тираном острова Самоса, і про його приятеля, царя Єгипту, Амазіса II. (570—526). Очивидно поет по свойому вихіснував тему, вплїтаючи в її основу мораль, що „щастя без терпіння“ на землї нема. З подібними оповіданнями про перстїнї й риби стрічаємо ся в лїтературі нераз, як пр.: у арабських казках „Тисяч й одна ніч“, у нідерляндських загах, у нїмецьких казках (див. Grimms. Deutsche Sagen, т. I., казка 239, п. з. Das taube Korn), в одній леґенді про сьвятого Бена, а також в нашій староукраїнській лїтературі в Моленію Данила Заточника з XII віку. — 3. Самос = остров на Еґейськім морі. — 14. Мілєт = колись славне місто в Малій Азії. — 15. тиран = у старинї володар, який до власти дійшов силою. — 20. Полїдор = назвисько, яке часто подибуєть ся в грецькій історії. — 37. зирнути = глянути. — 40. Кретяни = остров на Йонському морі, якого жителї відзначали ся войовничою вдачею. — 58. Син царя Амазіса, Псаменїт не вмер, як се представляє поет, а володїв по смерти батька. — 76. Еріни (також Евменїди) = богинї мести та лихої совісти, на голові яких, замість волося були звої змій.

4. Журавлї Ібіка (Die Kraniche des Ibykus), стор. 52.

В першій редакції появив ся переклад у „Неділї“ (лїт. дод. „Дїла“, Львів, 1912, № 24). В нашій збірці друкуєть ся після поправок переводчика. — Після Д-ра Роденбуша, Шіл-

лєрови помагали призбирувати жерела до „Журавлїв Ібіка“ Ґете і проф. Бетінґер. Перший із них вишукав поетови збірник приповідок Еразма, „Adagia“ і „Словник“ Суідаса, де під словом „Ibicus“ була подана історія сьпівака Ібіка; а другий приятель поета, звернув його увагу на грецьку антольоґію, в якій знаходив ся епіґрам Антіпатра (грецького поета Ant. VII., 745) та на твір Плютарха, „Про балакливість“ (уст. 14.), де подана була історія Ібікової смерти й журавлїв, що зробили ся його местниками. Користуючи ся тою темою Шіллєр сполучив акцію баляди з грецьким театром, кладучи в її основу науку, що скритовбійство хоч як заховане вирине на сьвітло дня і діждеть ся местників. (Пор. нїм. пословицю: Es ist nichts so fein gesponnen, es kommt doch endlich an die Sonnen). — 1. Коринт = звісне старинне місто в полудневій Ґреції, над притокою Істмом (нинїшня Коринтська притока). — 3. Ґеллляда = старинна назва Ґреції. — 6. Аполлль = I., 11., 59. — 7. Реґіюм = місто в полудневій Італії, з відкіля родом був Ібік. — 10. Акрокоринт = височина на південь від Коринту. — 11. Позейдон (у Римлян Нептун) = бог вод й моря, якого храм стояв у смерековому гаю. — 23. Гостинний = прозвище Зевса, котрий був також покровителем ґостий і чужинців. — 39. На чужині). Подібно нарікає один із героїв (Монґомери), в Шіллєровій траґедії: „Орлєанська Дїва“, (див. укр. пер. Евґена Горницького) акт II., 410:

„О тяжко неоплаканим вмирати
На чужині, далеко від своїх!“ —

62. притан = найвисший достойник міста, князь. — 72. Геліїос = бог сонця. — 81. театр = Щоб як слїд зрозуміти дальший хід подїй, пригадуємо, що в Ґреції, а також у Римі театральні вистави відбували ся під голим небом. Глядачі сидїли на камяних східцях, які півколом окружали сцену і підіймали ся ступнево в гору (амфітеатрально). На сцені стояв вівтар посьвячений богови вина Діонїзови, біля якого відгравали ся театральні представлення. — 92. Атени = головне місто в Ґреції. — Авлїда = портове місто провінції Беотії. — Фокіда = підгірська провінція коло старинного Парнасу у Ґреції. — Спарта = друге, головне місто після Атен. — 97. хор був складовою частиною грецької траґедії, він оповіщував хід подїй, проводив розмовам, надавав акції сьвяточний характер, одним словом був головним мотором у драмі. — 104. надлюсько тїла їх високі = були тому, бо у старину, вбирали ся актори в чоботи

з високими запятками, що звались котурнами, лице прикривали маскою (прозопоном), а на голову насаджували рід завою, онкос. — 106. кирея = II, 1, 22. — 118. Еріни = II, 3, 76. — 122—137. Пісня Ерінїй, се вільна перерібка сьпіву з трагедії Айсхіля „Евменїди“, яку на нїмецьку мову переклав приятель Шіллєра, Вільгельм Гумбольд.

5. Лицар Торґенбурґ (Ritter Toggenburg), ст. 58.

Доси не друковано — Звідки взяв поет сю тему, не звісно. Здогадують ся тільки, що з якоїсь французької повісти, або з нїмецького оповідання Бона про Ролянда й Гільдеґунду, яка з усїх инших відмін найбільше схожа з фабулою нашої баляди. — Торґенбурґ = графство в кантонї Сен Галлєн, у Швайцарії, з головним містом Ватвіль (Wattwyl). — 15. прибивати хрест = означувало йти добровольцем у хрестоносний похід до сьвятої землї, щоб визволити її з під турецького ярма. — 22. мусулманин = віруючий у Могамета. — 29. оппа (теперішня Яффа) = кріпосний порт Сирії, де звичайно причалювали кораблї з хрестоносцями. — 40. скит = монастир — 45. волосїнниця = кафтан із кінського волося, в якій убирали ся пустельники та монахи на знак каяття.

6. Хід до гамарнї (Der Gang nach dem Eisenhammer), стор. 61.

Переклад д. Дмитра Йосифовича появляєть ся друком у перве. Зґаданий уже Остап Левицький зі Шкла переклав і сю баляду язичієм (Перемишль, 1844). Шіллєр сам говорив про сю віршу, що на неї „случайно попав“, а лїтературні досліди доказали, що жерелом її була збірка оповідань „Les Contemporaines“... (Сучасні... оповідання), французького новелїсти Ретіфа де ля Бретона (Rétif de la Bretonne, ур. 1734 ум. 1805), — а именно оповіданнє п. з. „La Fille-garson“ (voll. III, 21—25). Порівнюючи „Дївчину наймичку“ зі змістом нашої баляди, приходимо до висновка, що Шіллєр як раз покористував ся твором Ретіфа, який властиво поетично переказав, змінюючи тільки назви дїєвих осіб. Деякі критики добачують у „Ходї до гамарнї“ вплив одної старофранцускої казки зі збірки „Fabliaux ou ontes du XII et XIII siécle (Казки або повісти з XII і XIII ст.), инші

знов пор'внюють „Хід до гамарні“ з драмою португальського писателя Бянхі: „Il Don Alfonso“, однак оба здогади опрокинув Ґецінґер на основі переписки пані Штайн, яка жінці Шіллєра післала висше згадану збірку новель. Баляда написана в дусї християнсько-католицькім. — 3. Саверн = місцевість у Альзації. — 10. В оріґіналї: Bis spät die Vesper schlug (Аж пізно задзвонено на вечірню). У рими католиків є звичай дзвонити на „вечірню молитву“, що й зветься у Нїмців „Vesper“, у Італїйців „sera“, а в Поляків „Anioł Pański“. — 45. хабаль = коханок, любовник. — 52. батрак = байструк. — 118. гамарня = фабрика виробів із зелїза. — 151. причет = церковні слуги. — 192. Отче наш = по латинї Pater noster, на-вїщо відповідає послужник: Et cum spiritu tuo (І з духом твоїм). — 205. Саме ті слова доказують, що Шіллєр покористував ся збіркою Ретіфа, у якого в тому місцї написано: D'ou viens tu miserable? що поет переклав через: Unglücklicher! wo kommst du her? — 215. лїтанїя = молитва, що починаєть ся словами Kyrie eleison. 232. Порівняй сей рядок із нїмецькою пословицею: „Gott richt, wenn niemand spricht“.

7. Боротьба зі змієм (Der Kampf mit dem Drachen), стор. 69.

У перве друкуєть ся. — Переклад Осипа Левицького зі Шкла, п. з. „Борба со смокомъ“ (Перемишль, 1842 8^0, 16 стор.) як і всї його переклади писані церковно-славянською не народньою мовою. — Первісно назвав Шіллєр сю баляду „Лицарем“, — а зладив на підставі „Історії ордену Родуса, теперішнїх мальтанських лицарів“. (René Aubert de Vertot, „Histoire des Chevaliers de Rhode et aujourhiu de Malte“, Paris, 1726). Подія, що стала темою „Боротьби зі змієм“, склалась за часів Великого комтура Елїона де Вільно (1332—1346), а її героєм був провансальський лицар Богдан де Гоцон (Dieudonne de Gozon). — 3. Родус = гарне місто на острові тої-ж назви, яке лежить на полудневий-захід від Малої Азії. — 22. Йоганїти = лицарі-монахи, що берегли християн у Єрусалимі супроти Могаметан та доглядали прочан у шпиталї (гостинницї). З часом перенесли ся на остров Кипр, а звідси на Родус, ізза чого їх закон звав ся „Родийським орденом“. У роцї 1526 покликав їх цїсар Карло V. на Мальту, де вони проживали до року 1800, поки остров не дістав ся в руки Наполєона, а опісля в руки

Англійців. З того часу стратили Йоганіти на своїому історичному значінню, а згодом і зовсім упали. Йоганітами звали ся від імени свойого основателя Йогана (Івана), єгипетського патріярха. — 43. Знак хреста = Йоганіти носили білий, осьмигранний хрест на чорному плащі. — 62. орден = монаший закон. — 70. язва = потвір. — 81. на львів йти = натяк на грецького героя Геракля, який після грецьких переказів мав повбивати небезпечних немідійських львів. — 82 Мінотавр = казочна потвора, півчоловік, півбик, якому давали в жертву що року сімох молодців і сім дівиць, поки не визволив Греків від потвори Тезей, убивши Мінотавра. — 85. Сарацен = Сараценами називали християни взагалї Могаметан, хоч властиво назва та означає Арабів, що зайшли до Еспанії. — 96. вже знаю = В оріґіналї: „Ich hab's gefunden", що нагадує нам звісний оклик грецького математика Архімеда (ур. 287, ум. 312 пер. Хр.), коли сей відкривши питомий тягар тїл, крикнув: Геврека! Я знайшов! — 102. мистець = маляр, артист. — 104—124. Образ змія зладив поет на підставі опису Скиллї з „Одиссеї (пісня XII, 85—100). — 163. чура II, 1, 13. — 187. адський гад = пекольний змій. — 205. плай = гірська стежка, дорога в лїсї. — 224. василисків зір = погляд очей казочної ящірки, котрий мав убивати людей. — 298. витязь = побідник.

8. Порука (Die Bürgschaft), стор. 78.

Кромі перекладу д. Цезара Білила маємо ще три переводи: див. О. Ю. Федьковича Писання, Львів, 1902, т. I, стор. 73-77, прозовий пересьпів Грицька Коваленка і язичний перевід Осипа Левицького зі Шкла (виданий брошуркою враз з „Борбою зі смоком" в Перемишлї, 1842, 8°, 16 стор.). Шіллєр переглядаючи „Збірник казок" Гиґіна, що його послав йому Ґете, знайшов там уступ п. з.: „Про тих, що заключили найщирше побратимство", в якому оповідаєть ся про двох учеників фільозофа Пітаґора, Дамона і Фінтія, котрі власним життєм доказали правдивість слів свойого учителя, що вірність і побратимство, се „не звук пустий", а життєва правда і потреба душі. З того мотиву й повстала „Порука".

2. Діоніз = тиран Сиракуз, що володїв від 431—367 пер. Хр. Не можучи з'єднати собі арістократів, став силою підчиняти їх своїй владї, через що його загально зненави-

дїли і хотїли позбути ся. — т и р а н = II, 3, 15. — 4. з а б и т и в к а й д а н и = закувати в кайдани. — 5. к и н д ж а л = довгий, турецький ніж, рід штилєту, тут невластива назва й анахронїзм — 6. г о р о д = місто. — 7. н а х р е с т = в старинї уважала ся хрестна кара соромною, на яку засуджувано тільки невільників. — 11. с р о к = термін, річинець. — 23. с т о в б у р = паль. — 36. ц ї в к о ю = навалом, нагально — 76. к р е с а т и = бити. — 83. з г а г а = спрага, жажда. — 102. С и р а к у з и = в старинї визначне місто на острові Сицілії. — 121. г а в и т и = роззявивши губу глядїти, гави ловити. — 123 к а н а т = шнур, посторонок.

9. Геро і Лєандер (Hero und Leander), ст. 86.

У перве друкуєть ся. Тему для сеї баляди взяв поет із „Економічно-технольоґічної енцїкльопедії“ Д-ра І. Ґ. Крінїца, де містило ся також оповіданнє Музайоса (грецького поета III. віку по Хр.) про Герону і Лєандра, яке дало основу для висше згаданої баляди.

1. С т а р и н н і з а м к и = Тих замків було шість, але їх поставлено що-й-но за володіння Магомеда II. після збурення Царгорода. — 4 Г е л л є с п о н т = старинна назва морської тїснини між егейським морем і морем Мармора. Тепер вона зветь ся Д а р д а н е л я м и. — 12. А м о р = у Римлян бог любови, у Греків він звав ся Е р о с о м. — 14. Г е б а = богиня молодости і краси. — 21. С е с т о с = Після Шіллєра, Сестос знаходив ся на европейськім березї, А б і д — на азійськім боцї. Вони віддалені від себе на 7 стадій. (1 стадія рівняєть ся 125 крокам). Сю віддаль перебув у плав також Лльорд Байрон, звісний англїйський поет. — 30. С т е ж к у л и ш л ю б о в з н а й д е = Сей вірш порівнює Боксберґер із текстом одної анґлїйської пісні, в якій сказано, що:

„Love will find out the way“,

що значить: „Через море любов дорогу знайде“ — 31. л я б і р и н т = будівля з численними кімнатами, яку мав поставити кретийський король Дедаль. — 34. І з в і р і в в я р м а в г а н я є = Натяк на Язона, якому наказано виорати частину поля огненними биками, наколи хоче здобути золоте руно. — 37. С т и к с = I, 2, 35. — 39. В и к р а д е в о н а

миленьку = мова про Орфея, який своїм чарівним сьпівом випрохав у Плютона дозвіл, щоб його жінка Еврідіка знов повернула ся до нього. — 40. Плюто = I, 12. 22. — 46. Понт = скорочена назва Геллєспонта, див. зам. 4. — 49. балкон = II, 2, 5. — 50. факля = смолоскип, сьвітець. — 57. Аврора = I, 12, 70. — 71. Гесперр = вечірня зоря. — 80 Зевес = I, 10, 1. — 81. Вага = Сонце входить в знак Ваги дня 23 вересня, коли наступає зрівнаннє дня з нічю. — 85. конї сонця = бога сонця Гельоса представляли собі Греки у возї з чвіркою коней. — 91. дельфін = морський звір, якого уважали грецькі поети вістуном щасливої дороги. — 96. Тетіда = жінка бога моря Океана. Тетіди полк = рої морських риб. — 99. Гекате = богиня місяця, чарів і заклять. — 122. Ерос = висше під 12. — 124. Геллє = Після грецьких переказів Геллє втікаючи з братом своїм від мачухи Іно, впала з хребта золотого барана в води Геллєспонта, від чого і взяла ся назва сеї тїснини. — 178. бурун = вал, велика хвиля. — 201. Афродіта = у Греків богиня краси й кохання, яку Римляни прозвали Венерою, Венус. — 202. Оркан = бог бурі й туч — 212. Лєвкотея = після Одиссеї (пісня V, 334—339) була:

„Спершу вона була смертною й дуже чудово сьпівала,
Се-ж от сподобилось чести — морською богинею стати
І пожаліла вона Одиссея, що в морі тиняв ся
Та бідував: вона виринула з моря нирком-риболовом,
Сїла з ним в ряд на плавник і ось почала говорити..

223. Еос = у Греків, ранїшня зоря. — 238. етеричний = воздушний, дуже нїжний. — 249. Венус = див. Афродіта, тут-же 201.

10. Кассандра (Kassandra), стор. 91.

Переклад д. О. Грицая нарочно для нашої збірки виготовлений. — Фабула „Кассандри“ загально розповсюджена вже старинними поетами, як Гомером у його „Ілїядї“, Вергілїєм у „Енейдї“ (II, 246, 341—346), Евріндом в трагедії „Троянки“, Айсхілем у „Агамемнонї“, а подають її ще: Квінт зі Смирни (XI, 525—585), Тріфідор (358—443), Цетес, Гигін у „Збірнику казок“ та Айкофрон у александрійській „Граматицї“. З новійших авторів назвемо нїмецького поета графа Фрідріха Штольберґа, який написав оду до Кассандри, а з українських письменників Лесю Українку,

яка опрацювала сю тему в трагедії п. з. „Кассандра“ (друк. у „Літ. Наук Вістнику“ за 1908 р. т. XLI, стор. 76—97, 241—281). У всіх тих творах виходить Кассандра, як нещасна віщунка руїни Трої, котру мучить неможливість особистого щастя, та разом із тим нерозуміння її земляками — 1 Троя = I, 1, 9. — 7. Пріям = I, 1, 15. — 8. Пелїд (Ахілль) = син Пелїда, вождь Греків, див. I, 1, 2. — 12. Тімбрійця храм = сьвятиня Аполля. — 19. Кассандра = дочка Пріяма, троянського короля. В нїй закохав ся бог Аполльо Коли-ж його не схотїла Кассандра, він прокляв її й наділив пророчим даром, якого одначе нїхто не слухав а навпаки висьмівав. — 34 Гимен = бог подружя, якого зображали Греки як молодця, котрий держав у правій руцї смолоскип. — 39. демон = злий дух, чорт. — 48. Сьвятий = відносить ся до Аполля — 55. одолїти = перемогти, подужати. — 89. Полїксена = дочка Пріяма й Гекуби, сестра Кассандри, а суджена Ахілля. — 91. Геллєни = старинна назва Греків. — 97. Хоч і я знайшла вже того = Бесїда про троянського молодця Кореба, який закохав ся в Кассандрі так, що з любови збожеволїв. — 103. Стиксова потуга = сила підземного сьвіта, тут означає марево смерти. — 106. Прозерпіна = богиня пекла. — 120. Після упадку Трої Кассандра дістала ся Грекам як бранка і вони забрали її з собою. Там і постигла її смерть із руки Клїстемнестри здрадливої жінки Аґамемнона див. II, 12, 37. — 124. Тетіди син = Ахілль, див. I, 1, 2. II, 9, 8. — 125. фурії = див. Евменїди, Еріни = II, 3, 76.

11. Граф із Габсбурга (Der Graf von Habsburg), стор. 95.

Переклад Цезара Білила у перве друкуєть ся. Маємо ще три переводи: один П. Кулїша (Твори, Львів, 1909, т. III, стор 416—420), другий Антона Могильницького (Твори, Львів, 1906, стор. 531—536), а третїй В.(асиля) К.(овальського) „язичієм“ (у „Зорі Галицькій“, Львів, 1852, № 81—82). Анекдоту про графа з Габсбурга взяв поет із нїмецької хронїки Еґідія Чуді (Chronicon Helveticum oder eigentliche Beschreibung der sowohl im H. Römischen Reich als besonders in einer löblichen Eidgenossenschaft vor-

geloffenen Begegnussen) і на підставі тої теми зладив названу баляду. Не від річи буде згадати, що тим сюжетом покористував ся також иайбільший еспанський драматурґ, Петро Кальдерон (ур. 1600, ум. 1681) в прольоґу до драми, „Божий корабель у неволї".

1. Аахен = місто в Надренській провінції, де в середніх віках відбувала ся коронація нїмецьких цїсарів. — 2. Рудольф = се колишнїй ґраф з Габсбурга і Кібурга (в кантонї Арґав у Швайцарії), якого вибрано нїмецьким цїсарем. — 5. Граф Ренський = один із сїмох елєкторів, які вибирали цїсаря. Він в часї коронації сповняв почесний уряд стольника. — 6. Богем = чеський король. Сей виконував у часї торжества елєкторський уряд підчашого, одначе при коронації Рудольфа його не було, бо тодїшнїй король Оттокар IV. гордий володар Чехії, Моравії, Австрії і Карінтії, не явив ся, будучи противником ґрафа Габсбурського. Поет нарочно вводить його до акції, бо йому він потрібний як підчаший. Впрочім сам поет дає тут таке поясненнє: „Для тих, що знають історію того часу, мушу замітити, що менї дуже добре відомо, що чеський король не виконував свойого двірського уряду елєктора при коронованню Рудольфа на цїсаря". — 7. семеро виборців = Опріч висше згаданих елєкторів, мали право вибору: Саксонський князь — він сповняв при коронації уряд маршалка і нїс за цїсарем меч — опісля марґраф Бранденбурський — сей був придворним шамбеляном — та три духовники: епіскопи Моґунції, Трієру й Кольонії. — 13. сурмить = трубить. — 15. без цїсаря час = interregnum, безкоролївє, що тривало від 1254—1273 року, коли то право пястука т. зв. „Faustrecht" сильно розпаношило ся. — 18. слїпма = на слїпо. — 20. усильник = сильний вельможий. — 28. вїщий боян = пророчий сьпівак. — 32. кирея = II, 1, 22. — 55 чура = II, 1, 13. — 57. муріг = мурава. — 59. батюшка батя = отець, сьвященик. — 68. сакрамент = причастіє. — 75. бурчак = бистрий потік — 86. навмання = на осліп. — 93. герць = борба, дужаннє. — 107. шість дочок = Рудольф видав заміж три доньки за королїв, а три за удїльних князїв. — 116. багрянний = червоний. — 115 пан-отця він спізнав = Чуді, названий вже швайцарський історик XVI. столїття, який передав нам сю анекдоту, оповідає, що сьвященик, котрому се трапило ся, став опісля капеляном у елєктора моґунцького і немало причинив ся до того,

що при найблизшім виборі цїсаря звернув увагу елєктора на графа Габсбурського (Шіллєр). Дінцер подає, що на стінах Ново-Габсбурського замку знаходить ся на пам'ятку, такий напис про сю пригоду:

„Sein Pferd giebt er dem Pfarrer
Und machet ihn zu reiten,
Empfangt zum Lohn die Kaiser Tron
In kurz erlebten Zeiten". Що значить: Свого коня дав він парохови, | Щоб міг переїхати, | Дістав в нагороду цїсарську корону | В короткому часї.

12. Сьвято побідників (Das Siegesfest), стор. 99.

Сей переклад взагалї на українській мові не друкував ся. — Думка написання „Сьвята побідників" була помислом самого поета. В тій балядї розвиває поет гадку, що хоч людське життє — змінчиве, а величі туземні — стовп диму, то однак людина повинна вміти жити, не піддаватись злидням та йти як переможець життєм. Сю послїдню сентенцію взяв Шіллєр із Горацієвого „Сьпіву Хірона" (XIII. епода). — 1. Пріямів город = Акрополїс, твердиня Трої. — 2. Троя = I, 1, 9. — рум = румовище, звалище. — 12. ватра = огонь. — 15. бити ся в груди = старинний звичай, ознака жалоби. (Див. „Ілїяда", пісня XVIII, 27, 31, 51). — 16. коси розплести = римський звичай оказувати смуток. (Див. Верґіль, „Енейда", пісня III, 65, XI, 35). — 24. мерцїв судьба завидна = слова Андромахи, жени Гектора (див. зам. I, 1), яка завидує Поліксенї того (див. II, 9, 89.), що вона сама завдала собі смерть, не хотячи стати добичею Греків. — 26. Кальхас = грецький віщун, жрець, що подібно як Кассандра віщував упадок Трої. — 27. Паллядa = (у Римлян Мінерва), богиня мудрости і наук. Греки вірили, що вона вискочила з голови Зевса і тому була така мудра. — 29. Нептун = бог моря і вод. Він щасливо провів грецькі кораблї під Трою — 31. Зевес = I, 10, 1. — 35. черга лїт = 10 лїт тривала облога Трої. — 37. Атрей = Аґамемнон, син Атрея, вождь Греків, які бороли ся з Троянцями, а муж Клїтеместри, яка спроневірившись йому, по його поворотї до дому у двох з коханком убила його. — 40. Скамандер = ріка коло Трої. — 55. Улїс = Одиссей, король Ітаки, муж вірної Пенельопи, батько Телємаха і любимець богинї Атени. — 57—60. Ся хорова пісня, се перерібка розмови Одиссея з Аґамемноном, яку ведуть оба

в підземному сьвіті (див. „Одиссея XI, 391—466). Там між иншими говорив Аґамемнон ось що:

„...жінкам вірить зовсім не гоже“, бо —
Гіршого та мерзеннійшого бути не може нічого,
Від лукавої жінки, котра таку капость замислить. —

61. Атрід = Менелєй, брат Аґамемнона, муж красуні Гелєни, за яку велась троянська війна. — 68. Кронїд = назва Зевеса, позаяк він був сином Крона. — 74 Оілєй = Аякс, богохульник, що зневажав богів. — 79. Патрокль = приятель Ахілля. — 80 Терзіт = після Гомера найгидкійший із Греків, які вибрали ся під Трою. Лайливий, очайдух, якого вбив Ахілль („Ілїяда“, II, 313). — 85. Неназваний промовець, що вихваляє дїла свойого брата Аякса, короля Саляміди. Сей поборов дванацятьох Троянців, а вкінці вбив самого себе з досади, що Ахіллева зброя дісталась Одиссею, а не йому. (Див. „Одиссея“, XI, 544—563 а також Овідія „Метаморфози“ XIII, 398). — 98. Неоптолєм = син Ахілля — 108. Лиш мерцї тріваютъ вічно = Др. Путше дає до сих слів таке поясненнє: „Поет нарочно ужив біблїйного порівнання про життє по смерти, щоб тим яркійше зазначити вічно тріваючу славу героїв“. (Див. „Dr C. Putsche, Schillers Gedichte für das Volk erläutet, стор. 169). — 111. Гектор I, 1, 1. — 112. Тідей = отець Діомеда правого Грека, що шанує смерть ворога, наколи він умер в оборонї домашнього огнища. — 121. Нестор = старий король Пільоса, дорадник грецьких вождів. — 123. Гекуба = жінка Пріяма, а мати Гектора. Діставшись як бранка Одиссею, вона кидаєть ся в часї повороту Греків із корабля в море. — 127. Бакх = бог вина, — бакхів дар = вино. — 133. Нїоба = після переказу мати сїмох хлопців і стільки-ж дївчат, що їх повбивав Аполлъо за обиду Лятони. — 145. ясновидюща = натяк на Кассандру, див. II, 9, 19. — 149—152. Ті рядки містять у собі всю мораль баляди.

13. Стрілець у Альпах (Der Alpenjäger), ст. 104.

Сей переклад перший раз появляєть ся друком. Кромі сього перекладу маємо один пересьпів і одну вільну перерібку „Стрільця“ — О. Ю. Федьковича. (Писання, Львів, 1902, т. I., стор. 71—72 і стор. 323—324). — Призбирюючи матеріяли до своєї драми „Вільгельм Тель“ подибав поет у часо-

писї „Merkur“ (за рік 1782) статтю Карла Віктора Бонштетена: „Листи про Швайцарський край і пастухів“, де оповідаєть ся про подію, яка становить зміст сеї баляди.

3 стрибнути = скочити. — 7. отара = стадо овець. — 14. чорнобривець = рід незабудьків, Tagetus erecta. — нагідка = 1, 16, 25. — 15. майор = майран, origanum majorana. — 20. нетри = дебри, чагари, провали. — 21. хуртовина = заверюха. — 32. бескид = круча.

III. Поеми.

1. Прогулька (Der Spaziergang), стор. 109.

У перве друкуєть ся. Переклад зладжений навмисно для сеї збірки. — Думка написання сеї поеми зродила ся в поетовій душі під враженнєм прогульки до Гогенгайму (коло Штутґарта). Поет малюючи красоту гірської природи, відддаєть ся рівночасно гадкам на тему села і міста та доказує, що хліборобство се тр вка основа розвою людства, подібно, як місто є двигачем культури. Дальше роздумує поет про „камяний город“, який витворив спільне житте, громадянський лад, суспільні ідеали та любов вітчини, застановляєть ся над значіннєм міста, як осередка торговлї і промислу, коштом яких розвиваєть ся сьвітова торговля. Місто причиняєть ся до розвою мистецтва і науки, що в одно відкриває нові тайни природи та поширює духовий сьвітогляд людей. Одначе, хоч місто є осередком цівілїзації, то воно мусить жити в згоді з природою, прислухувати ся до її голосу, та підчиняти ся її законам, бо в противному разї дикі інстінкти, жадоба свободи і розгнуздана пристрасть спричиняють деморалїзацію та занепад цілого народу, а з тим і упадок держави. Тому поет за французським фільозофом Руссом накликує громадянство до повороту на лоно природи, радить покинути місто, жити після законів природи і тим чином причинили ся до обнови цілого людства. Одним словом — у „Прогульці“ апотеозує поет природу, подібно як в „Елїзійському сьвятї“ вихваляє культуру нинїшніх днїв. Сю поему написав поет гексаметром-пентаметром, яким у нїмецькій мові писати важко, одначе поборов щасливо технічні трудности сеї форми. — 1—12. Привіт природї. — 9. ароматно = запашно. — 12. ґрація = богиня принади, звідси принадно, приємно. —

18. трель = в музиці скоре повторенне двох тонів, тут означує сьпів птиці. — 33. етер = I, 12, 108. — 40. Деметера = богиня землі (дословно „земля мати“) у старих Греків, пізнїйше богиня рільництва (прим. І. Франка). — 42. зелїзна доба = натяк на греко-римське віруваннє, відоме ще Гезуїдови і дуже гарно оброблене Овідієм у початку його „Метаморфоз“ про початки людського культурного розвою. Греки і Римляни вірили, що зразу люди жили в щасливім станї без працї та без властий, і се була т. зв. золота доба. В міру погіршеня відносин між людьми приходить по черзї доба срібна, бронзова, й нарештї зелїзна, в якій жиємо й доси (прим. І. Франка). — 68 город = місто. — 69. Фавн = лїсове божество давнїх Греків, пізнїйше символ лїсової звірини, з чого пішла назва „фавна“. якою природнописна наука обіймає всї роди звірів у протиставленю до назви „фльора“, якою обіймає наука всї ростини (І. Ф.) — 81—85. Церера, Гермес, Бакх, Мінерва, Позейдон і Кибеля = Названі тут грецькі та римські божества треба вважати символами рїжних явищ природи, а в дальшій лїнії також людських занять залежних від тих явищ природи. І так Церера являєть ся символом рільництва, Гермес символом торговлї, якої найважнїйшим серединком було мореплавство, тут характерізоване якорем, Бакх символом винодїля, Мінерва садівництва, Позейдон, бог моря, тут як творець коня являєть ся символом війни, а нарештї старе фригійське божество Кибеле тут виведено як символ освоюваня звірів і скотарства (І Ф.). — 89. Мудрі судили ось тут = В старинї був звичай в південних краях оповіщувати в брамах міста установи і розпорядки властей. — 91. Тут... матері виходили з дїтками = У давнину, з мурів міста глядїли матері на боротьбу своїх синів. (Порів. „Іліяда“, XXII, 25. Горацій: Carm. III, 2). — 94. воротя = I, 3, 14. — 95—98 = Натяк на звісну боротьбу Спартанців з Перзами під Термопілями в році 480 пер. Хр. Там і погиб геройською смертю король Леонїд з трьома сотнями Спартанців. Шіллер переказує тут напис, яку подає Ціцеро в „Tusc.“ I, 42, 101:

Dic, hospes, Spartae, nos te hic vidisse iacentes,
Dum sanctis patriae legibus obsequimur; що значить: „Скажи, чужинче, в Спартї, що ти бачив нас, як послушні сьвятим законам вітчини, спочиваємо тут“.

100. морва = шовковниця (Morus nigra) — 103. дріяда = лїсна русалка, мавка. — 107. Мульцібер = призвіще Вуль-

кана, бога огню та коваль. — 111. лоцман = керманич, що уводить до порту кораблі. — 115. доки = варстати, де направляють ся і будують ся кораблі. — 118. Африка плодить стара = значить, що дозріває на горячому сонці в Африці. — 119. крайная північ (Тулє) = Після Вергілія (Georg. I, 30), найдальше на північ висунений в море остров, географічно незвісний. — 120. ріг Амальтеї = ріг обилля, I, 12, 89. — 121. фортуна = щастє — 125.—127 = Поет має на думці колишній пантеон у Римі а теперішний костел Santa Maria della rotonda. — 126. пантеон — храм усіх богів. — Олімп = найвисша гора в Греції де після вірування старих Греків проживали їх боги. — 128. перекидаєть ся міст = натяк на зводний міст у Венеції (Rialto). — 130. мудрець = тим мудрцем тут Архімед (грецький математик 288 - 212 пер. Хр), котрий сидячи над рисунком кола не знав нїчого про долю свого родинного міста. — 131. силу матерії досліджа = хемія. — 132. ловить в повітрі звук = наука про голос, акустика. — промінь слїдить = наука про сьвітло і зір, оптика. — 134. полюс = бігун, ті місця землї через які переходить вісь земна. — 139. Ломле окови свої чоловік = натяк на французьку революцію з років 1792—1794. — 147. зорі Великого Воза = громада зір, після якої орєнтували ся в старині моряки на морі. — 148. Все трівке гине, з душі й Бога трівога жене = Тоті слова відносять ся до грецьких софістів (фільозофів), після котрих усе на сьвітї не стійне, не трівке, а друге реченнє до французького писателя Вольтера (Voltaire 1604—1778), який знова не вірив в нїщо, ні в Бога. — 161. трібуна — підвисшеннє, з якого говорять звичайно бесїдники, — 163. мумія — тут означує маломавного, без життя і думки чоловіка — 168. нумідійські лїси = Шіллєрівська похибки. Нам звісні тілько нумідійскі льви, але про того рода лїси не згадують старинні автори. — 178. базальт = скала вулканічного походження. — 189 „Та я частїйше жить візьму... = Подібно говорить Й. В. Гете в своїй одї: „Harzreise im Winter“ (див.: Goethes Werke“. вид. Д-ра Карла Гейнемана, Липськ, 1900, т. I, стор 294) де поет каже:

„Und Altar des lieblichsten Danks“ —

200. Сонце, що бачив Гомер = поетична фраза, якою залюбки закінчували старинні поети свої поезії.

2. Помпея й Геркулянум (Pompeji und Herkulanum), стор. 119.

І сю поемку переклав д. Д-р Іван Франко нарочно для сього видання. — Плян написання сеї поезії повстав у Шіллєра під впливом прочитання Вінкельмана: „Sendschreiben von den herkulanischen Entdeckungen“ (1762) і тогож автора „Nachrichten von den neuesten herkulanischen Entdeckungen“ (1763), де й розказуєть ся про відкритє двох старинних міст, про знахідки в Помпеї й Геркулянум, які переводили з поручення італійськсго короля Каролн VII. в 1748 році швайцарські інжінєри. — Помпея й Геркулянум = два старинні міста в Італії біля Неаполю, які знищив у 79 р. по Хр. вибух Везувія та зовсїм засипав вулканїчним попелом, якому й завдячуємо, що всякі памятки старинної архітектури заховали ся не ушкоджені аж до наших днїв. Помпея була римським містом, а Геркулянум грецькою оселею. — 7. портік = рід передсїнка перед входовими дверми. — 9. Театр = римський театр своєю будовою був зовсїм подібний до грецького, (див. зам II, 4, 81). — 11 Міми = так звали ся сценїчні твори Римлян, у яких акція віддавала ся не словами але мімікою, себ то виразом лиця, поставою тїла й рухами. — 12 Атрієнко = Атрид, II, 13, 63. — Орест = герой драми Айсхіля „Евменїди“, якого за вбійство переслїдують Еріни. II, 3, 76. — 13. лук побідний = тріюмфальна брама, яка вела у Помпеї на площу збору (forum civile). — 14. курульне крісло = визначне місце для високих достойників давного Риму. — 15. лїктори — судові слуги, яких обовязком було носити топірцї і різки для охорони найвисших урядників. — 16. претор — найвисший судовий урядник., у якого руках спочивала судова власть. — 24. пестрі камінцї = у Римлян була підлога виложена мозаїкою. — 28 фестон = декораційна окраса, схожа на піввінець із цьвітів і листя, гірлянда. — 29. Амор = II, 9, 12. — 30. ґенії = тут у значінню опікунчих духів, покровителїв. — 31. Бакхантки = в старинї жінки, що брали участь у піятиції й гульнї, розпусниці. — 32. Фавн = III, 1, 69. — 33. кентавр = потвора; в грецьких віруваннях кінь, що замість голови мав горішню частину людської подоби. — 34. Тезей = грецький герой. — 36. етрурійські збанки = посуда на воду, покрита малюнками. — 37. сфінкси крилаті = потвори з лицем і грудьми дївочими із тїлом і но-

гами льва та з крилами птаха. — 39. Тіта монети = знищеннє Помпеї припадає в часі володіння римського цісаря Тіта (79—81 по Хр.); тому й мова тут про Тітові гроші. — 44. жемчужні ковтки = діямантові заушниці, які носили Римлянки. — 47. музей = книгозбіря, збірка ріжних творів мистецтва, тут означає бібліотеку. — 48. звитки старого письма = В старині писано на листах із папіруса, який вироблювано з кори і листків ростини тої-ж назви. — 40. ґрифлї (stili) = різці з зелїза або з кости, якими писало ся на табличках воскових (cereae). — 51. Пенати = хатні божки, що опікували ся родинами і їхніми домами. — 53. Гермес = III, 1, 81—85. — кадуцей = паличка з орлом на однім кінці, обвита двома зміями, посольська булава Гермеса-Меркурія — 54. Побіда = по латині Victoria, богиня побіди, яку одначе держав у руцї не Гермес, але Юпітер.

3. Пісня про дзвона (Das Lied von der Glocke), стор. 121.

Першим перекладчиком сеї поеми на українську мову був о. осиф Левицький, (автор твору: „Grammatik der ruthenischen oder kleinrussischen Sprache in Galizien“, Перемишль, 1843), який переклав також деякі баляди Шіллєра і „Пісню про дзвін“ доволї дивоглядною мовою, так, що серед інтелїґенції тих часів пішла поговірка:

„Старий Шіллєр зажурив ся,
Що його „Дзвін“ в Шклї розбив ся“.

(Шкло — місцевість у перемиськім повітї, див. Д-р Іван Франко: „Нарис українсько-руської літератури до 1890 р.“, Львів, 1910, стор. 123, 139). Опріч сего перекладу „язичіем“ маємо ще перевід пера П. Кулїша (див. його „Твори“, Львів, 1910, т. V, стор. 472---486) і другий переклад д. Цезара Білила, який тут передруковуємо з альманаху „Складка“ (№ I, Харків, 1887, стор. 115---130). --- Вже від 1788 р. носить ся поет з пляном написання сеї поеми, оглядаючи ґусарню у Рудольфштадї, але до здїйснення сеї думки взяв ся що-й-но в 1797 р., коли в його руки попала „Економічна Енцікльопедія“ Д-ра І. Крінїца, в якій знайшов поет те, за чим доси глядїв --- технїчний опис відливу дзвона і спосіб поступування при його фабрикації. Маючи уже потрібні дані береть ся поет до творення поеми,

в якій описує в десятьох строфах спосіб відливання дзвона, переплітаючи його образами з життя одиниці і цілого народа. Всі важнійші події людського життя знайшли у тій поемі відгук, тому зовсім слушно називають „Пісню про дзвона“ поемою людського життя, в котрій реальна дійсність та ідеальні пориви душі зливають ся в маєстатичну симфонію буття. — Кароль Берґер, біограф Шіллєра, розбираючи критично сю поему, так оцінює її: „В німецькій літературі нема нічого ціннійшого від сеї ніжно-величавої скромно-дорогої поеми, а рівнож у всесьвітній поезії немає вона собі рівного, могутнього звука“. ... „Пісня про дзвін“ се найдоскональніший звук німецької лірики взагалі, а найліпша і найзамітнійша поезія Шіллєрового творчого духа“. (Karl Berger, „Schillers Biografie“ Берлін, 1911, т. II, стор. 356). — „Мотто: Vivos voco, Mortuos plango. Fulgura frango. = „Живих скликую, вмерлих оплакую, громи ламаю“. Сей напис узяв поет із монастирського дзвона у Шафгавзені (місто у Швайцарії), де вище згадані слова містили ся на дзвоні вилитім у 1486 р Однак подібні написи містять ся на чимало инших церковних дзвонах, як н. пр. на дзвоні в костелі сьв. Томи в Липську, на дзінниці костела сьв. Мартіна в Зіґен і богато других. — 8. Бог нам дасть і підпомогу = пор. нім. пословицю: „An Gottes Segen ist alles gelegen“ — 11. толковий = зрозумілий. — 18. кебета = здібність, спосібність. — 25. мідь, цина = Після Д-ра Крінїца — дає ться ся на 100 кґ міди 25 кґ цини. — 34 заскорбити = засумувати. — 35. благовістити = дзвонити на Службу Божу. — 40. луна = ехо, відгук. — 43. Поташ = хемічний первень, мягкий металь срібної краски, який на вольному воздусї лучить ся з киснем. При відливанню дзвона дає ться ся його на те, щоб сплав кріпко сполучив ся. — 49. витає... дзвін... дитя = У давнині, в Німеччині та Швайцарії був звичай, що коли вродив ся хлопець, дзвонили у дзвони на знак радости. Також Ґете згадує у „Фавстї“ про дзвоненнє з нагоди уродин, (див. Faust, II, 6632—6637). — 53. безголовя = нещастє, журба. — 62. станистий = гнучкий стан. — 80. буріти = ворохобити ся, піднімати ся. — 86. хрупкий = крихкий. — 109. создавати = творити. — 113. хазяйство = господарство. — 145. надлом = перелом. — 164. стихія = живло. — 177. грюкотня = гамір. — 182. стекло = шкло. — 185. кошара = загона для худоби. — 189. цмок = сикавка, водотяг. — 196. клуня =

стодола. — 268. байдаки бить = нїчого не робити, байдакувати. — 347—349 = натяк на французьку революцію. — 350. чернь = простолюди. — 354—357 = Шарльота Шіллєр, жінка поета, оповідає, що вона була сьвідком сцени, яка розіграла ся в падолистї 1789 р. в Парижи, де жінки, як ті гієни, видирали жовнїрам очі і пили зі серця їх кров. — 362 лого = ложе, яма. — 367. сьвітець = сьвітло, лїхтар. — 408. канат = II, 8, 122. — 413. Бовкне „Згоду“ = саме, коли поет писав „Пісню про дзвона“ вела ся між Нїмеччиною,Австрію і Францію війна, тому бажаннєм Шіллєра було, щоб раз прийшло до згоди та щоб його „Дзвін“ був вістником мира.

ПОДАВ ІВАН КАЛИНОВИЧ.

ЗМІСТ.

Сторона

Портрет Фрідріха Шіллєра

Фрідріх Шіллєр, його час, життє і твори, написав *Остап Грицай* V

І. Дрібні поезії:

1. Прощаннє Гектора (переклав *О. Черняхівський)* 3
2. Брут і Цезар *(О. Черняхівський)* 4
3. Амалія *(О. Черняхівський)* 6
4. Веснї *(Володимир І. Масляк)* 6
5. Мінні *(Дмитро Йосифович)* 7
6. Щастє і Мудрість (*Цезар Білило)* 9
7. Велич сьвіта (*Сильвестер Яричевський*) 10
8. Боротьба *(Володимир І. Масляк)* 11
9. Закритий образ у Саісї *(Цезар Білило)* . . 12
10. Подїл землї *(Борис Грінченко)* 15
11. Пеґаз у ярмі *(Сильвестер Яричевський)* 16
12. Жалї Церери (*Дмитро Йосифович*) 19
13. Ідеали *(Богдан Пюрко*) 23
14. Влада сьпіву *(Сильвестер Яричевський)* . . . 26
15. Ожиданнє *(Богдан Пюрко)* 28
16. Дївчина з чужини (*Цезар Білило)* 30

Сторона
17. Надовезирська похоронна пісня *(Богдан Пюрко)* 31
18. Дівочий жаль *(Цезар Білило)* 33
19. Туга *(Цезар Білило)* 34
20. Юнак над річкою *(Володимир І. Масляк)* . . 35
21. Прочанин (*Дмитро Йосифович)* 36

II. Баляди:

1. Нирець *(Цезар Білило)* 41
2. Рукавичка (*Цезар Білило)* 46
3. Перстінь Поліґрата (*Остап Грицай)* 49
4. Журавлї Ібіка *(Остап Грицай)* 52
5. Лицар Тоґґенбурґ *(Дмитро Йосифович)* . . 58
6. Хід до гамарнї *(Дмитро Йосифович)* 61
7. Боротьба зі змієм (*Остап Грицай)* 69
8. Порука (*Цезар Білило*) 78
9. Герої Лєандер (*Володимир Кобрин)* 83
10. Кассандра *(Остап Грицай)* 91
11. Ґраф із Габсбурга *(Цезар Білило)* 91
12. Сьвято побідників *(Дмитро Йосифович)* . . 99
13. Стрілець у Альпах (*Цезар Білило)* 104

III. Поеми:

1. Прогулька *(Іван Франко)* 109
2. Помпея й Геркулянум (*Іван Франко*) 119
3. Пісня про дзвона (*Цезар Білило)* 122
Примітки (подав *Іван Калинович)* 137

Важнїйші друкарські помилки.

Перед читаннєм отсього випуска просимо уклінно Шановних Читачів справити хоч отсї важнїйші похибки, які ми завважали:

В І-ім випуску:

Сторона:	Рядок:	Надруковано:	Має бути:
VI	2 з гори	в загалї	взагалї
VI	5 з гори	устаму	устами
VI	20 з гори	з'ображення	зображення
VIII	3 з гори	з'осереднюєть ся	зосереднюєть ся
VIII	6 з гори	Aronet	Arouet
VIII	12 з гори	з'осереднював ся	зосереднював ся
VIII	14 з низу	XVIII в.	XVII в.
IX	1 з гори	блиск	блеск
X	17 з низу	фалшивої	фальшивої
XI	8 з низу	по ки	полки
XII	17 з гори	В Іртемберґію,	Віртемберґію,
XIV	15 з низу	йому	йому. Що та—так..
XV	10 з гори	вчив ся ся	вчив ся
XVIII	4 з гори	з утаємним	з утаєним
XIX	12 з гори	блискавкавки	блискавки
XX	16 з низу	найблисші	найблизші
XX	11 з низу	подекуда	подекуди
XX	7 з низу	дисертації	дісертації
XXI	18 з низу	Щтутґарду	Штутґарду.
XXI	10 з низу	Індендант	Інтендант
XXII	1 з гори	з'образити	зобразити
XXIII	5 з низу	драма	драми
XXIV	9 з низу	с оєї	своєї

Сторона:	Рядок:	Надруковано:	Має бути:
XXV	5 з гори	користав з сього	користав з сього добродійства
XXVI	3 з гори	відбивають ся	відбиваєть ся
XXVI	7 з низу	Фіяска	Фієска.
XXVII	8 з гори	блиском	блеском
XXIX	12 з гори	співробітництво	співробітництва
XXIX	4 з низу	Die Wurde	Die Würde
XXXIII	3 з низу	Шіллєрі	Шіллєрові
XXXIV	10 з гори	Дамом	Дамон
XXXIV	8 з низу	боротьба	боротьби
XXXVI	8 з гори	поясняєть ся	пояснюєть ся
XXXVI	17 з гори	Der Triumpf	Der Triumph
XXXVII	12 з низу	лїрник	лїрик
XXXVIII	8 з низу	з'ображуючи	зображуючи
XXXIX	4 з гори	с'яючій	сяючій
3	6 з гори	безрадістний	безрадісний
7	5 з гори	сїяє	сияє,
9	8 з низу	Сестрицю,	Сестрице,
10	11 з гори	проствір	простір
10	14 з гори	Прямою	Прямую
11	4 з гори	з'неохочений	знеохочений
12	13 з гори	Ерофант	Єрофант
12	5 з низу	єдинний	єдиний
13	2 з гори	з'гледїв	вгледїв
13	10 з гори	з'дїйме	здійме
14	5 з гори	с'яєвом	сяєвом
18	16 з низу	щирозлота	щирозолота.
18	1 з низу	с'яє	сяє ---
19	8 з гори	с'яє	сяє
23	2 з низу	лебединнєм	лебединнєм
28	6 з низу	сїяє,	сияє,
29	1 з гори	на вечір	над вечір
29	2 з гори	бє в низ	бє і в низ
29	12 з низу	сїяє ---	сияє ---
29	8 з низу	не не потїшай ся,	...не потїшай ся,
30	1 з гори	засїяла	засияла
32	12 з низу	голову,	головку,
32	6 з низу	не раз	нераз
32	1 з низу	сїяв!	сияв!
35	1 з гори	Знайти братя	Знайте, браття,
35	14 з гори	сїяє,	сияє,

ВСЕСЬВІТНЯ БІБЛЇОТЕКА

виходить поки що неперіодично поодинокими випусками довільного обєму і має на цїли дати українському громадянству в перекладах на нашу мову кращі твори всесьвітньої лїтератури передовсїм твори европейських класиків зі вступними статтями та з відповідними поясненнями, — не виключаючи також оригінальних писань українських авторів. Поодиноки випуски творити будуть для себе окрему цїлість та продавати-муть ся по приступній цїні по всїх книгарнях.

На найблизші випуски ладить ся:

1. ФРІДРІХА ШІЛЛЄРА: ПОЕЗІЇ в двох випусках:
   I. Вступ. Дрібні поезії . . . . 60 сот.
   II. Баляди. Поеми. Примітки друкують ся

Оба випуски разом творять одну цїлість.

2. ЙОҐАНА ВОЛЬФҐАНҐА ҐЕТОГО: ГЕРМАН І ДОРОТЕЯ, поема в перекладї і з передмовою Д-ра Івана Франка.

3. ВІЛЛЯМА ШЕКСПІРА: ВЕНЕЦЬКИИ КУПЕЦЬ, драма в 5 дїях в перекладї і з передмовою Д-ра Івана Франка.

Головний склад видавництва в „Книгарнї Наук. т-ва ім. Шевченка“ у Львові, Ринок ч. 10.
В редакційних справах звертати ся до Івана Калиновича в Бориславі.

Редаґує: *Іван Калинович.*
Видає: *Петро Ільків і Спілка.*

ВСЕСЬВІТНЯ БІБЛІЇОТЕКА

виходить поодинокими випусками довільного обєму і має на ціли дати українському громадянству в перекладах на нашу мову кращі твори всесьвітньої літератури передовсім твори европейських клясиків зі вступними статтями та з відповідними поясненнями, — не виключаючи також оригінальних писань українських авторів.

Ціна поодинокого випуска 10 с. В передплаті: 3 випуски з пересилкою 1 К 50 с.; 6 випусків 2 К 50 с.; 12 випусків 5 К. Передплату просить ся пересилати до адміністрації: „ВСЕСЬВІТНЬОЇ БІБЛІЇОТЕКИ“ в Бориславі.

Доси появили ся:

1. ФРІДРІХА ШІЛЛЄРА: ПОЕЗІЇ. (Вступне слово. Др бні поезії) Вип. I. . . . . 60 сот.

2—3. ФРІДРІХА ШІЛЛЄРА: ПОЕЗІЇ. (Баляди. Поеми. Примітки) Вип. II. . . . . 1 Кор.

4—5. АЛЕКСАНДРА С. ПУШКІНА: ДРАМАТИЧНІ ТВОРИ, в перекладі з передмовою, та поясненнями Д-ра Івана Франка. друкують ся.

На найблизші випуски ладить ся:

ИОГАНА ВОЛЬФҐАНҐА ҐЕТОГО: ГЕРМАН І ДОРОТЕЯ, поема в перекладі і з передмовою Д-ра Івана Франка.

Головний склад видавництва в „Книгарні Наук. т-ва ім. Шевченка“ у Львові, Ринок ч. 10.

В редакційних справах і з передплатою звертати ся до Івана Калиновича в Бориславі.

Редаґує: *Іван Калинович.*

Видає: *Петро Ільків і Спілка.*

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 067494093